SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

2023
DOKTORA TEZİ
İŞLETME

Mustafa AKYÜREK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan VARGÜN

SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Mustafa AKYÜREK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan VARGÜN

T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalında
Doktora Tezi
Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK
Haziran 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 1
TEZ ONAY SAYFASI 5
DOĞRULUK BEYANI 6
ÖNSÖZ 7
ÖZ……..... 8
ABSTRACT 9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ 10
ARCHIVE RECORD INFORMATION 11
KISALTMALAR 12
ARAŞTIRMANIN KONUSU 13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER 15
GİRİŞ 18
1. SİGORTA VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ 21
1.1. Sigorta Kavramı 21
1.2. Sigortanın Önemi 22
1.3. Sigortacılığın Tarihsel Süreci 23
1.3.1. Dünya'da Sigortacılığın Tarihsel Süreci 23
1.3.2. Türkiye'de Sigortacılığın Tarihsel Süreci 25
1.4. Sigortanın Temel Kavramları 27
1.4.1. Sigortacı (Sigorta Şirketi) 27
1.4.2. Sigortalı ve Sigorta Ettiren 27
1.4.3. Sigorta Sözleşmesi 27
1.5. Sigorta İle İlgili Diğer Kavramlar 28
1.5.1. Aşkın Sigorta 28

1.5.2. Muafiyet (Eksik Sigorta) 28
1.5.3. Hasar ve Tazminat 28
1.5.4. Reasürans 29
1.5.5. Hasarı Önleme 29
1.5.6. Kloz 29
1.5.7. Tam Hasar-Kısmi Hasar 30
1.5.8. Lütuf Ödemesi 30
1.5.9. Müşterek Sebep 30
1.5.10. Mücbir Sebep 31
1.5.11. Tenzili Muafiyet 31
1.5.12. Yükümlülük Karşılama Yeterliliği 31
1.5.13. Zeyilname (Poliçe Eki) 32
1.6. Sigortanın Genel Prensipleri 32
1.6.1. İyi Niyet Prensibi 32
1.6.2. Sigortalanabilir Menfaat İlişkisi Prensibi 33
1.6.3. Tazminat Prensibi 33
1.6.4. Halefiyet Prensibi 34
1.6.5. Hasara Katılım Prensibi 34
1.6.6. Yakın Sebep Prensibi 35
1.7. Sigorta Türleri 35
1.7.1. Sosyal Güvenlik Açısından Sigortalar 35
1.7.1.1. Sosyal Sigortalar 35
1.7.1.2. Özel Sigortalar 36
1.7.2. Sigorta Ödemeleri Açısından Sigortalar 37
1.7.2.1. Zarar Sigortaları 38
1.7.2.2. Meblağ Sigortaları 38
1.7.3. Sigorta İlişkisinin İradeye Bağlı Olup Olmaması Açısından Sigortalar 38
1.7.3.1. Zorunlu Sigortalar 38
1.7.3.2. İhtiyari Sigortalar 39
1.7.4. Branş Açısından Sigortalar 39
1.7.4.1. Hayat Sigortaları 39
1.7.4.2. Hayat Dışı Sigortalar 40

1.8. Sigortacılık Sektöründe Düzenleyici Kurumlar 40
1.8.1. Dünya'da Sigortacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumlar 40
1.8.1.1. Uluslarası Emeklilik Denetçileri Organizasyonu (IOPS) 41
1.8.1.2. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS) 41
1.8.1.3. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) 42
1.8.2. Türkiye'de Sigortacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumlar 42
1.9. Sektör Kurumları 43
1.9.1. Sigorta Şirketleri 43
1.9.2. Sigorta Dağıtım Kanalları 44
1.9.3. Özellikli Kurumlar 45
1.9.3.1. Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) 46
1.9.3.2. Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi (TRAMER) 46
1.9.3.3. Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) 47
1.9.3.4. Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) 48
1.10. Meslek Örgütlenmeleri 49
1.10.1. Türkiye Sigorta ve Resaürans Şirketleri Birliği 49
1.10.2. Sigorta Acenteler i İcra Komitesi 50
1.11. Sigortacılıkta Tahkim 51
2. ADLİ MUHASEBE 53
2.1. Adli Muhasebe Kavramı 53
2.2. Hile ve Mali Suçların Belirlenmesinde Adli Muhasebenin Rolü 55
2.3. Adli Muhasebe, Muhasebe ve Denetim İlişkisi 57
2.4. Adli Muhasebe ile Diğer Bilim Dalları Arasındaki İlişki 60
2.5. Adli Muhasebe Türleri 61
2.5.1. Dava Destek Danışmanlığı (Hukuki Destek) 61
2.5.2. Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı) 62
2.5.3. Hile Denetçiliği veya Araştırmacı Muhasebecilik (İdari Destek) 63
2.6. Adli Muhasebeye İhtiyaç Duyanlar 65
2.7. Adli Muhasebecilik Mesleği 68
2.8. Adli Muhasebe Uygulama Süreci 73
2.9. Adli Muhasebede Kullanılan Yöntemler 74
2.9.1. Yazılı İfade Alma Yöntemi 74
2.9.2. Sorgulama Yöntemi 74

2.9.3. Doğrulama Yöntemi 75
2.9.4. Yeniden Hesaplama Yöntemi 75
2.9.5. Analitik İnceleme Yöntemi 75
2.9.6. Fiziki İnceleme Yöntemi 75
2.9.7. Belge İnceleme Yöntemi 76
2.10. Sigorta İşletmelerinde Adli Muhasebeye Duyulan Gereksinim 76
3. SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA 77
3.1. Literatür İncelemesi 78
3.2. Bulgular 82
3.2.1. Güvenilirlik Analizi 82
3.2.2. Frekans Tabloları 83
3.2.2.1. Demografik Sorulara Ait Frekans Tabloları 83
3.2.2.2. Kurgusal Sorulara Ait Frekans Tabloları 87
3.2.3. Alt Ölçek Tayini 102
3.2.3.1. Sigorta Hileleri Alt Ölçeği 102
3.2.3.2. Adli Muhasebe Alt Ölçeği 103
3.2.4. Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri 103
3.2.4.1. Hipotez Testleri 103
3.2.4.2. Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Hipotez Testleri 104
3.2.4.3. Adli Muhasebe Alt Ölçeği Hipotez Testleri 112
3.2.5. Korelasyon Analizi 120
SONUÇ 123
KAYNAKÇA 127
TABLOLAR LİSTESİ 135
ŞEKİLLER LİSTESİ 139
EKLER 140
ÖZGEÇMİŞ 143

TEZ ONAY SAYFASI

Mustafa AKYÜREK tarafından hazırlanan "SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SÖKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA" başlıklı bu tezin Doktora Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Hakan VARGÜN .....

Tez Danışmanı, İşletme Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İşletme Anabilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Murat YILDIRIM (KBÜ)	.....
Üye : Prof. Dr. Serhan GÜRKAN (KBÜ)	.....
Üye : Doç. Dr. Hakan VARGÜN (KBÜ)	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Cihat SAVSAR (HİTİT)	Online
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Berk YILDIZ (BEÜN)	Online

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Doktora Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Mustafa AKYÜREK

İmza :

ÖNSÖZ

Doktora tezimin hazırlanma sürecinde bilgi ve deneyimleriyle beni yönlendiren ve destek olan değerli danışmanım Doç. Dr. Hakan VARGÜN'e, tezimin kapsamı ve yöntemi konusunda desteklerini esirgemeyen ve katkılarıyla beni yönlendiren değerli hocalarım Prof. Dr. Murat YILDIRIM ve Prof. Dr. Serhan GÜRKAN'a, tezimin analiz kısmına verdiği katkıdan dolayı Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Oruç ÖNALAN'a, desteğini her zaman hissetiğim değerli hocam Prof. Dr. Elif ÇEPNİ'ye ve hayatımın her sürecinde benden desteğini hiç esirgemeyen eşim Nergis AKYÜREK'e, her zaman yanımda olan babam Duryaşar AKYÜREK, annem Sevim AKYÜREK'e ve tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim. Oğlum Yaşar Çınar ve kızım Defne'ye ithaf olunur.

ÖZ

İşletmelerin ortakları, yöneticileri, çalışanları ve müşterileri tarafından yapılan hileli işlemler nedeniyle işletme varlıklarının kötüye kullanımı söz konusu olmaktadır. Bu durum bir taraftan işletmelerin karlılığı üzerinde olumsuz etkiye sahipken diğer taraftan işletmelerin sürekliliği üzerinde de ciddi tehlike oluşturabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı işletmelerde hilelerin tespit edilmesi, ekonomik değerinin hesaplanması ve hilenin oluşmasına zemin hazırlayan şartların ortadan kaldırılmasına yönelik bir sistemin geliştirilmesine ihitiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla muhasebenin alt bilim dalı olan "Adli Muhasebe" doğmuştur. Adli muhasebe, hile ve suistimal olaylarına ilişkin olarak hilelerin belirlenmesi, hileleri yapan kişi veya kişilerin belirlenmesi, hile tutarının belirlenmesi ve bunlara ilişkin olarak yapılan çalışmaların raporlanmasını sağlamaktadır. Adli muhasebe hizmeti temel olarak muhasebe, kriminal, psikoloji, tıp, hukuk ve diğer bilim dallarında bütünleşik bir şekilde bilgiye sahip olan uzmanlar tarafından yerine getirilmekte olup bu çerçevede adli muhasebe uzmanlarınca işletmelere, yargı mensuplarına, kolluk kuvvetlerine ve diğer hizmet alıcılarına "Uzman Tanıklık Desteği", "Dava Desteği" ve "Hile Denetçilik Desteği" hizmetleri sunulmaktadır. Bu çalışmanın amacı sigortacılık sektöründe meydana gelen hile ve usulsüzlüklerin tespitinde, ekonomik maliyetinin hesaplanması ve önlenmesinde sigorta hakemlerinin bakış açısıyla adli muhasebeye ihtiyaç olup olmadığının belirlenmesidir. Araştırma için ihtiyaç duyulan verilerin sağlanması amacıyla hazırlanan anket formu Sigorta Tahkim Komisyonu tarafından görevlendirilen "Hayat Dışı Sigorta Branşı"nda 242 hakem ve "Hayat Sigortası Branşı"nda görevli 15 hakem olmak üzere 259 hakeme internet ortamında gönderilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Bulgular sigorta hileleri alt ölçeği ve adli muhasebe alt ölçeğine göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda sigorta hilelerinin önlenmesinde adli muhasebenin etkili olacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adli Muhasebe; Hile; Sigorta; Sigorta Hileleri

ABSTRACT

Misuse of business assets occurs due to fraudulent transactions by business partners, managers, employees and customers. On the one hand, this situation has a negative effect on the profitability of the enterprises, on the other hand, it can create a serious danger on the continuity of the enterprises. For these reasons, it was necessary to develop a system for detecting fraud in businesses, calculating their economic value, and eliminating the conditions that paved the way for fraud. In order to meet this need, "Forensic Accounting", a sub-discipline of accounting, was born. Forensic accounting provides for the identification of frauds, the identification of the person or persons who committed the fraud, the determination of the amount of fraud and the reporting of the studies carried out in relation to these incidents of fraud and abuse. Forensic accounting service is basically performed by experts who have integrated knowledge in accounting, criminal, psychology, medicine, law and other disciplines, "Litigation Support" and "Fraud Audit Support" services are offered. The aim of this study is to determine whether there is a need for forensic accounting from the point of view of insurance arbitrators in detecting fraud and irregularities in the insurance sector, calculating and preventing economic costs. The questionnaire, which was prepared to provide the data needed for the research, was sent to 259 arbitrators, 242 arbitrators in the "Non-Life Insurance Branch" and 15 arbitrators in the "Life Insurance Branch" assigned by the Insurance Arbitration Commission. The obtained data were analyzed using SPSS 25.0 statistical program. The data obtained was analyzed using the statistical program SPSS 25.0. The findings were analyzed according to the sub-scales of insurance fraud and forensic accounting. The analysis revealed that forensic accounting would be effective in preventing insurance fraud.

Keywords: Forensic Accounting; Cheat; Insurance; insurance cheats

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebenin Önemi: Sigorta Söktörüne Yönelik Bir Araştırma
Tezin Yazarı	Mustafa AKYÜREK
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Hakan VARGÜN
Tezin Derecesi	Doktora
Tezin Tarihi	23.06.2023
Tezin Alanı	İşletme
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	143
Anahtar Kelimeler	Adli Muhasebe; Hile; Sigorta; Sigorta Hileleri

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Importance of Forensic Accounting in The Detection of Insurance Fraud: A Research for the Insurance Industry
Author of the Thesis	Mustafa AKYÜREK
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Hakan VARGÜN
Status of the Thesis	Ph.D.
Date of the Thesis	23.06.2023
Field of the Thesis	Business
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	143
Keywords	Forensic Accounting; Cheat; Insurance; Insurance Cheats

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletle

ABFA : American Board of Forensic Accounting

ACFE : Association of Certified Fraud Examiners

ACFI : Association of Certified Forensic Investigators of Canada

AICPA : American Institute of Certified Public Accountants

CA : The Chartered Accountants

CAPI : Computer Assisted Personal Interviewing

CICA : The Canadian Institute of Chartered Accountants

IAS : International Accounting Standards

ICFA : The Institute of Certified Forensic Accountants

IFAC : International Federation of Accountants

IIC : Institute for Internal Controls

IICFA : International Institute of Certified Forensic Accountants

IICFIP : International Institute of Certified Forensic Investigation Professionals

NACFE : National Association of Certified Fraud Examiners

NAFA : National Association of Forensic Accounting

NIFA : Network of Independent Forensic Accountants

SAS : Statement on Auditing Standards

TTK : Türk Ticaret Kanunu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İşletme sayılarının ve faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası alanda artması işlemlerin karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Bu süreç suistimal konusunda da artışları beraberinde getirmiştir. Suistimallerin önlenmesi için uygulanan denetim faaliyetlerinin arttırılması önem arz etmektedir. Yapılan suistimallerin önlenebilmesi için denetimin işin uzmanlarınca yapılması kaçınılmazdır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak bu alanda yeni mesleklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Mevcut denetimlerin yetersiz hale gelmesi sonucunda ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmaya başlanan ve sonrasında Avrupa Ülkelerinde uygulanan Adli Muhasebe uzmanlık alanı olarak meydana gelmiştir. Adli muhasebenin üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar; uzman tanıklık, dava desteği ve hileleri araştırma ve önlemedir.

Dünya'da sigorta sektörü mali büyüklüğü giderek artan bir sektör halini almıştır. Sektörün küresel anlamla finansal büyüklüğü önemli bir yere sahiptir. Sigorta poliçesi ile başlayan sigortalı sigortacı ilişkisi beyan esaslı olarak sağlandığından suistimale açık bir duruma sebebiyet vermektedir. Yapılan suistimallerin sigortanın hemen hemen her branşında görülmekle birlikte ağırlıklı olarak trafik sigortası ve kasko kapsamında yapıldığı gözlenmektedir. Trafik suistimallerine abartılmış hasar faturası, alkollü araç kullanımı sonrası haksız menfaat, vurup kaçtı beyanı, araç kundaklama, birden fazla sigorta şirketinde hasar alma, hasar sonrası sigortalama işlemleri, kendi malına zarar verme, oto cam hırsızlığı, şasi numarası değiştirme, tamir servisi ile ilgili suistimaller örnek olarak gösterilebilir. Sigorta suistimallerinin sektöre ağır zararlar verdiği görülmektedir. Suistimal sonucu oluşan kayıplar yeni poliçe fiyatlarını arttırarak sigortalılara da zarar vermektedir. Sigortacılık sektöründe suistimalle mücadele etmek için Sigorta Bilgi Merkezi kurulmuştur. Sigortada poliçelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları incelemek üzere 2007 yılında Sigortacılık Kanununun 30. Maddesi ile Sigorta Tahkim Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon bünyesinde görevli hakemler uyuşmazlıkları karara bağlamaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın temel amacı sigortacılık sektöründe meydana gelen hile ve usulsüzlüklerin tespitinde, ekonomik maliyetinin hesaplanmasında ve önlenmesinde

sigorta hakemlerinin bakış açısıyla adli muhasebeye ihtiyaç olup olmadığının belirlenmesidir.

İşletmelerin varlığını sürdürebilmesi ve faaliyetlerine rekabet avantajı sağlayarak devam edebilmesi karlılık, nakit akışı, güçlü özkaynak yapısına bağlıdır. Bununla birlikte işletmelerin sağlıklı bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilmesi aynı zamanda işletme varlıklarının korunabilmesine bağlıdır. Bu çerçevede özellikle işletmelerde ortaklar, yöneticiler ve çalışanlar tarafından yapılan hile ve yolsuzlukların ekonomik boyutunun artması işletmelerin süreklilikleri üzerinde ciddi tehlike yaratmaktadır. Bu tehlikeli durum özellikle gerçek ve tüzel kişilerin varlıklarının güvencesini sağlayan sigorta işletmeleri tarafından daha fazla gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü sigorta işletmeleri tarafından sunulan güvence hizmetlerinin çok çeşitte olması ve sigorta hizmeti alan taraflar içerisinde kötü niyetli kişilerin de varolması sigorta edilen varlıkların hileli bir şekilde hasara uğratılmasına ve tespit edilmesi halinde ödenemeyecek ancak hileli olması nedeniyle tazmin edilmesine yönelik durumlar sigorta işletmelerinin varlıklarının kötüye kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle sigortalanmış bir varlığın sözleşmede belirtilen hasarlara uğraması halinde bu hasarın hayatın olağan akışı içerisinde herhangi bir menfaat tasarlanması olmaksızın mı meydana geldiği yoksa hileli bir eylem ve menfaat sağlama amacı doğrultusunda mı meydana geldiğinin belirlenmesi önemlidir. Dolayısıyla sigorta işletmelerine gelen hileli hasar ihbarlarının incelenmesi, hasarın ekonomik boyutunun hesaplanması, hasar bedelinden kimlerin ve hangi amaçla yararlanacağı, adli süreçte sigorta işletmesinin menfaatlerinin korunması ve muhtemel hilelere yönelik alınabilecek önlemlere ilişkin olarak adli muhasebecilere ihtiyaç duyulmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada genellikle sosyal bilimlerde çok sık kullanılan anket yöntemi kullanılmıştır. Sigorta hilelerinin önlenmesi kapsamında adli muhasebenin ve muhasebecinin etkinliğinin ölçülmesi amacıyla sigorta hakemlerine (Hakim, avukat, akademisyen, sigorta uzmanı, sigorta eksperi ve diğer) anket soruları internet ortamında cevaplandırılmıştır. Ankette yer alan soruların hazırlanmasında öncelikle hile ve adli muhasebe literatürü incelenmiş ve adli muhasebe alanında Akatak (2021) ile Bayrak (2016) tarafından yapılan çalışmalardaki anket sorularından da kısmen yararlanılmıştır.

Anket formu hazırlanırken literatür tarandığında sigorta suistimallerinin önlenmesinde adli muhasebenin önemi üzerine uygulanmış bir ankete rastlanılmamıştır. Adli muhasebe alanında uygulanan anketler taranarak sigortacılık sektöründe kullanıma uygun hale getirilmiştir. Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm 8 sorudan oluşmakta ve demografik bilgiler istenmektedir. Anketin ikinci bölümünde 9 ile 21 arasında yer alan sigorta hilelerine yönelik sorulardan meydana gelmektedir. Üçüncü bölümde başka bir ifadeyle son bölümde ise geriye kalan 20 soru ise adli muhasebe üzerine hazırlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlandırılması ve analizi kapsamında öncelikle değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi ve etkinliği hakkında güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu çerçevede demografik (nitel) ve kurgusal değişkenlere ait frekans tablolarına ayrı ayrı yer verilmiş ve sigorta ile adli muhasebeye ilişkin olarak alt ölçeklendirmeye gidilmiştir. Böylesi bir adımın sebebi değişken ortalamalarının karşılaştırıldığı çok değişkenli istatistik tekniklerinden olan hipotez testlerinde sürekli nümerik değişkenler kıyaslanabilir olmasıdır. İstatistiksel analizin son aşamasında ise istatistiksel çıkarsamanın tahmin boyutuna ayrılmıştır. Bu aşamada öncelikle ana kitle parametreleri hakkında tahminler ortaya atılmış ve bu iddiaların gerçek olup olmadıkları araştırılmıştır. Araştırma verileri üzerinden kurgulanan hipotezler ile alakalı olarak, ihtimal dahilinde birbirinden bağımsız iki kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa bağımsız iki örneklem T testi tercih edilirken, ihtimal dahilinde birbirinden bağımsız ikiden çok kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa tek yönlü varyans analizi benimsenmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırma Sigorta uyuşmazlıklarını incelemek ve karara bağlamak için Sigorta Tahkim Kurulu tarafından görevlendirilen Hayat Dışı Sigorta branşında 242 hakem ve Hayat Sigortası branşında görevli 15 hakem olmak üzere 259 hakem araştırmanın anakütlesini oluşturmaktadır. 171 sigorta hakemi hazırladığımız ankete geri dönüş yapmıştır. Böylelikle, geri dönüş oranımız %66 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran sosyal bilimlerde uygulanacak analizler için yeterli örneklem büyüklüğünü ifade etmektedir. Araştırmanın veri derleme yöntemi olarak olasılıksız örnekleme yöntemlerinden gönüllü örnekleme metodu benimsenmiştir. Bu yöntemde araştırmanın örneği karakteristiğe

uyan gönüllü bireylerden oluşmaktadır. Yöntemin önemli bir eksiği araştırma sonuçlarının sadece tercihli gönüllü bireylere genellenebilir olmasıdır. Ancak anakütlenin nicelik olarak düşüklüğü göze alındığı zaman bu olumsuzluğun bir öneminin olmayacağı ortadadır. Araştırmanın veri toplama yöntemi olarak Computer Assisted Personal Interviewing (CAPI) bilgisayar destekli kişisel görüşme benimsenmiştir.

Oluşturulan hipotezler üç bölüme ayrılmış ve aşağıda gösterilmiştir.

Birinci bölümde, demografik değişkenlere göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine dair hipotezler oluşturulmuştur;

$\boldsymbol{H_1}$***:*** *Cinsiyet değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_2}$***:*** *Yaş değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_3}$***:*** *Eğitim değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_4}$***:*** *Meslek değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_5}$***:*** *Mesleki deneyim değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_6}$***:*** *Hakem sınıfı değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_7}$***:*** *Hakemlik sayısı değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

$\boldsymbol{H_8}$***:*** *Sigorta anlaşmazlığı türü değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

İkinci bölümde, demografik değişkenlere göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine dair hipotezler oluşturulmuştur;

H_9: *Cinsiyet değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{10}: *Yaş değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{11}: *Eğitim değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{12}: *Meslek değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{13}: *Mesleki deneyim değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{14}: *Hakem sınıfı değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{15}: *Hakemlik sayısı değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

H_{16}: *Sigorta anlaşmazlığı türü değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.*

Üçüncü bölümde ise çalışmanın asıl bulgusunu oluşturacak olan hipotez ise aşağıda gösterilmiştir;

H_{17}: *Sigorta hileleri alt ölçeği ile adli muhasebe alt ölçeği arasında aynı yönlü ilişki vardır.*

GİRİŞ

Küreselleşme ile finansal piyasaların gelişmesi ve teknolojik dönüşümlerin yaşanması birçok alanda olduğu gibi özellikle bankacılık ve finans alanında önemli yeniliklerin ve değişimlerin oluşmasında zemin hazırlamıştır. Dış ticaret işlemlerinde görülen belirgin artış ve küresel ölçekte sermaye hareketliliğinin varlığı işletmelerin amaç ve stratejilerini oluşturmalarında dikkate alınması gereken unsurlar haline gelmiştir. Özellikle işletmelerin bu süreçte hem yerli hem de yabancı yatırımcılardan finansman sağlamaları amacıyla halka açılma oranlarında belirgin artış yaşandığı bilinmektedir. İşletmelerin sermaye piyasalarında finansman sağlayarak bir taraftan sermaye maliyetini azaltmaları mümkün hale gelmiş, diğer taraftan sermaye mülkiyetinin küçük yatırımcılar tarafından sahiplenilmesi sağlanarak tasarruf bilincinin gelişmesi sağlanmıştır.

2000'li yılların başlarında Amerika'da başlayan ve dünyanın birçok yerinde görülen küresel etkili muhasebe ve denetim skandallarının yaşanmasıyla birlikte halka açık işletmeler tarafından yayınlanan finansal tablolarda yer alan finansal bilgilere ve açıklamalara olan güven azaldı. Özellikle bankacılık, finans, teknoloji, ilaç ve telekomünikasyon alanında faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablolarının hile unsuru içermesi ve işletmeler tarafından yapılan yolsuzluklar bu işletmelerin finansal raporlarına olumlu görüş veren denetçilerin de sorgulanmasına neden oldu. Bunun doğal bir sonucu olarak kamuoyunda denetim raporlarına olan güven duygusu da azalmış oldu. Bu olumsuz gelişmelerin yaşanmasının yatırımcıların sermaye piyasası araçlarına yatırım yapma eğilimleri üzerinde negatif etkiye sahip olması nedeniyle Amerika'da sermaye piyasalarına ve halka açık işletmelerin finansal raporlarına güven duyulması amacıyla 2002 yılında "Sarbanes Oxley Yasası" yürürlüğe girmiştir. Küresel boyutta denetim alanında önemli bir yere sahip olan bu yasa finansal tabloların bağımsız denetimi ve düzenleyici otoritenin kurulması açısından bir temel oluşturmaktadır. Bu yasa ile Amerika'da Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB) kurulmuştur. Ayrıca bu yasada işletmelere mali danışmanlık hizmeti veren muhasebe meslek mensuplarının aynı işletmenin finansal tablolarını denetlemeyeceği aynı şekilde bağımsız denetim hizmeti verilen bir işletmeye de mali danışmanlık hizmeti sunulamayacağına dair bir maddeye yer verilmiştir.

Finansal tabloların denetimi alanında yaşanan gelişmeler sonrasında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yatırımcıların küresel çapta yatırımlarına yön verebilmeleri, işletmelerin yabancı yatırımcılardan finansman sağlayabilmeleri ve işletmelerin finansal durumları hakkında ortak bir dil kullanmalarını mümkün hale getirmesi amacıyla "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları" yayınlanmıştır. Böylelikle yatırımcıların ve finansman sağlayıcıların tasarruflarını ülke sınırları içindeki halka açık işletmelerin finansal araçlarına yönlendirmelerinin yanı sıra dünyanın birçok yerinde faaliyetlerini sürdüren halka açık işletmelerin de finansal araçlarına kanalize etmeleri mümkün hale gelmiştir. Bu durum aynı zamanda sermaye piyasalarında mevcut düzenlemelerin ve denetim mekanizmalarının yeniden ele alınmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda finansal tabloların denetiminde de ortak bir denetim anlayışının tesisi amacıyla "Uluslararası Denetim Standartları" yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Denetim standartları temel olarak finansal tabloların bağımsız denetiminde denetçiler tarafından denetim sürecinde uyulması gereken hususlar ile bağımsız denetim raporunun hazırlanmasına ilişkin kuralları içermektedir.

Finansal tabloların bağımsız denetimi finansal tablolarda yer alan bilgilerin önemli bir yanlışlık içermediğine ilişkin makul güvencenin sağlanarak bir görüş bildirilmesi süreci olarak değerlendirilmektedir. Bağımsız denetimin finansal tablo kullanıcılarının bu bilgilere dayalı olarak karar almaları nedeniyle önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Sermaye piyasası aracı ihraç eden işletmelerin finansal tablolarının bağımsız denetime tabi olması nedeniyle bu işletmelerin yıllık finansal tablolarına ilişkin bağımsız denetim raporu alabilmeleri amacıyla her yıl bir denetim firması ile denetim sözleşmesi imzalamaları gerekmektedir. Dolayısıyla finansal tabloların bağımsız denetimi bir zorunluluk olmakla birlikte aynı zamanda işletmeler tarafından bağımsız denetim hizmeti alınmaktadır.

Bağımsız denetimin hile ve yolsuzlukların önlenmesinde caydırıcı bir işlevi olsa da özellikle bu gibi işlemlerin hangi amaçla yapıldığı, kim veya kimler tarafından yapıldığı ve ekonomik maliyetinin ne olduğu hakkında bilgi vermez. Özellikle işletmeler de hileli iflaslar, ortaklar ve çalışanlar tarafından yapılan yolsuzluklar, tedarikçi ve müşteri hileleri yoluyla işletmelerin zarara uğratılması gibi usulsüzlüklerin varlığı yeni bir disiplin olan "Adli Muhasebe"nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Adli muhasebe, hile ve usulsüzlükleri hukuk, kriminoloji, psikoloji ve bunun gibi ilgili disiplinlerle kollektif şekilde değerlendirerek bu hile ve usulsüzlüklerin kısaca

ekonomik maliyetini hesaplayarak bu hile ve usulsüzlüklerin nedenleri hakkında da bilgi veren çok boyutlu bir hile araştırma ve tespit sürecidir. Adli muhasebenin doğuşu öncelikle Amerika'ya dayanmaktadır. Günümüzde Avrupa ve diğer pek çok dünya ülkesi tarafından değer görmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de "Adli Muhasebecilik Mesleği"nin bir meslek olarak yasal zemine oturtulmamış olması bu alanda uzmanlaşma yeteneği olan meslek mensuplarının motivasyonunu azaltmakla birlikte hile ve usulsüzlüklerin ekonomik maliyetinin hesaplanmasında ve bunların önlenmesine yönelik hangi tedbirlerin alınması konularında mahkemelere, avukatlara, sigorta şirketlerine ve bankalara dava desteği, uzman tanıklık ve hile araştırmacılığı açısından yeterince hizmet verilememesine neden olması ihtimali yüksektir.

Bu çalışmanın amacı, sigortacılık sektöründe meydana gelen hile ve usulsüzlüklerin tespitinde, ekonomik maliyetinin hesaplanmasında ve önlenmesinde sigorta hakemlerinin bakış açısıyla adli muhasebeye ihtiyaç olup olmadığının belirlenmesidir. Bu çerçevede çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sigortacılık ile ilgili kavramsal çerçeve açıklanmış ve sigortacılık sektöründeki hile ve usulsüzlüklere yönelik teorik bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde adli muhase hakkında teorik çerçeve çizilmiştir. Üçüncü bölümde ise sigortacılık sektöründe adli muhasebeye ne ölçüde gereksinim duyulduğuna yönelik sigorta hakemleri düzeyinde bir araştırma yapılarak elde edilen bulgular çalışmanın amacı çerçevesinde yorumlanmıştır.

1. SİGORTA VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

1.1. Sigorta Kavramı

Günlük yaşamda gerçek ve tüzel kişiler sayısız risk olasılığı altında yaşamlarını sürdürmektedir. Dolayısıyla bu risklerin gerçekleşmesi durumunda başta ekonomik kayıplar olmak üzere çeşitli kayıplarla yüzleşmek olasıdır. Karşılaşılması muhtemel tehlikelere karşı önlemler alınmasına rağmen engelleme konusunda başarı sağlanamayabilir. Kişi ve kuruluşlar kendi imkanlarıyla tasarruf ederek meydana gelmesi muhtemel zararları karşılamaya çalışsa da oluşacak zararı yapılacak tasarruf karşılamayabilmektedir. Meydana gelmesi muhtemel kayıplara karşı alınacak etkili yöntemlerden biri sigortadır (Karaman, 2014).

Sigorta kavramı ile ilgili çeşitli çalışmalarda farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir.

Sigorta, belirli bir oranda prim ödemesi yaparak meydana gelebilecek olası zararlardan sigorta ettireni korumayı hedefleyen bir hizmet olarak tanımlamaktadır (Orhaner, 2013).

Bir diğer tanımda sigorta, gelecekte maruz kalınabilecek tehlikelere karşı oluşabilecek zararların giderilmesinin ödenen prim karşılığında güvence altına alınması olarak tanımlamıştır (Karaman, 2014).

Geçmişten günümüze kadar insanların sahip oldukları değerlere zarar gelmesi riskine karşı kendilerini koruma ihtiyacı sigorta kavramını doğurmuştur. Bu durum toplumların gelişmişlik düzeyleri arttıkça daha önemli hale gelmiştir (Engin & Karakuş, 2020).

Sigorta, benzer tehlikelere maruz kalabilecek kişilerin, belirlenen prim ödemeleri neticesinde toplanan nakit havuzundan, tehlikeye maruz kalınması sonucu oluşan zararın giderilmesini sağlayan bir sistemdir (TSB, 2021).

Bir diğer tanımda sigorta, kişi ve kurumların sigorta şirketi aracılığıyla finansal koruma altına alındığı poliçe ile temsil edilen bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır (Kagan, 2020).

Geçmişten günümüze sigorta tanımlarının ortak noktası meydana gelmesi muhtemel bir risk olması ve belirli miktarda ödeme (prim) karşılığında oluşması muhtemel zararların ortak havuzdan karşılanması olarak tanımlanabilir.

1.2. Sigortanın Önemi

Sigorta risklerin oluşması sonucunda meydana gelen zararların primlerle oluşturulan havuzdan karşılanması açısından hem özel kişilerin hem de tüzel kişilerin kendilerini güvende hissetmeleri açısından önemlidir (Çipil, 2009). Sigortanın riskleri en aza indirme açısından öneminin yanında primlerle oluşturulan fon açısından da önemli işlevleri bulunmaktadır (Özbolat, 2020) .

Sigorta, işletmeleri karşılaşacakları risklere karşı korumaktadır. İşletmeler yeni yatırımlara da endişe etmeden yönelebilmekte ve verimli bir şekilde çalışabilmektedir. İşletmeler kurulurken ve faaliyetlerine devam ederken genellikle kredi kullanmaktadırlar. Kullandıkları kredilerin banka ve işletme açısından sigorta altına alınması iki tarafın da riskini devretmesini sağlayacaktır. Sigorta altına alınmayan işletmeler büyük zararlarla karşılaşması durumunda kapanma ya da üretimi azaltma riskiyle karşılaşabilirler. Bu durumda devlet, çalışanlar ve ekonomi zarar görmektedir. Sigorta yaptırmaları işletmeleri koruyacağı için kapanma riski ortaya çıkamayacak ve işletmeler yaşamlarını sürdürebilecektir (Orhaner, 2013).

Sigorta bireylerin karşılaşacakları zararları engellemez. Ancak zararların karşılanmasını sağlayarak güven duygusu verir. Bireyler güvensizlik duygusuna kapıldıklarında mutsuz olur ve yeni girişimlere cesaret edemezler. Sigortanın verdiği güven duygusu bireyleri rahatlatarak yeni girişimler konusunda cesaret verir (Özbolat, 2020).

Sigorta, çeşitli önemli işlevleri yerine getiren ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. Sigorta bireylere ve işletmelere finansal güvenlik sağlamasının yanında finansal piyasalara istikrar sağlayan uzun vadeli sermaye kaynağıdır (www.iii.org, s. 2022). Özellikle gelişmekte olan ülkeler yatırım yapmak için uzun vadeli fonlara ihtiyaç duymaktadır. Bu fonlar sigorta şirketleri sayesinde oluşabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde sigortacılık çok yaygın olduğundan fon büyüklükleri gelişmekte olan ülkelerden fazla olmaktadır (Özbolat, 2020). Sigorta işlemleri sonucunda biriktirilen fonlar özellikle

sermaye piyasasında fon talep edenler için önemli bir kaynağın temelini oluşturur. Bu sayede işletmelerin ucuz finansman kaynağı sağlayarak finansal ihtiyaçlarını gidermeleri mümkün hale gelir.

1.3. Sigortacılığın Tarihsel Süreci

Tarihsel süreçte insanlar sayısız riskle karşılaşmış, meydana gelmesi muhtemel risklere karşı önceden önlem alma isteği sigorta kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Özüdoğru D. , 2017) Çalışmamızın bu bölümünde sigortanın ya da sigorta olgusunun dünyada ve ülkemizdeki gelişim süreci değerlendirilecektir.

1.3.1. Dünya'da Sigortacılığın Tarihsel Süreci

Dünya tarihinde tasarruf ve güven sağlama amaçlı kullanılan sigortanın başlangıç tarihi hakkında kesin veriler bulunmamaktadır. İlk sigorta benzeri uygulamaya yaklaşık 4.000 yıl önce Babil İmparatorluğu'nda rastlanılmıştır. Ticaret merkezi konumunda bulunan Babil'de kervan ticareti yapanlara sermayedarlar tarafından borç verilmekteydi Kervanların zarara uğramaları halinde verdikleri borçları silinmekteydi. Sermayedarlar borcu geri aldıklarında ise taşıdıkları risk karşılığında bir miktar para almaktaydılar. Kara taşımacılığı sigortasına benzer ilk örnek olması açısından önemlidir. (www.tsb.org.tr, 2022).

Devletlerin kurulması sonucu bu korunma görevi yasal otoriteye geçsede insanlar bunu da yeterli görmemişlerdir. Otoritenin insanlar üzerinde meydana gelebilecek zararları yasama organı ile karşılama çabası bu dönemde başlamıştır. Hammurabi tarafından M.Ö. 1750'de çıkarılan kanunlar bu durumun ilk örneği olarak gösterilmektedir. Bu kanunla amaçlanan karada yapılan taşımacılık faaliyetlerinde oluşacak zararların giderilmesidir. Kanunla, faaliyet gösteren bir kervan haydutlarca saldırıya uğrarsa oluşacak zararın tüm kervanlar arasında paylaşılması öngörülmüştür. Kanunla getirilen diğer bir uygulamada; eşkiyalar kişiye zarar verirse zararın ispatı şartıyla saldırının vuku bulduğu yerin valisi ya da hakimi tarafından zararın karşılanacağı düzenlenmiştir. Kanun sigorta kavramının tam karşığı olarak görülmese de kavrama yakın ilk örnek olması açısından önemlidir. Sigortacılık deniz ticaretinin gelişimine paralel olarak gelişme kaydetmiştir (Sarıteke, 2019).

İlk denizci uluslar arasında yer alan Yunanlar, Romalılar ve Kartacalılar denizci ülkelerde gemide bulunan yükün dışında borç vererek geminin limana ulaşamaması riskini alan ve gemi limana ulaştığında verilen borcu ve önemli tutarda faiz alan tefeciler bulunmaktaydı. Tefeciler tarafından uygulanan yüksek faizlere kilise tarafından hoş bakılmaması üzerine bu uygulama sona ermiştir. Uygulanan yasaktan sonra meydana gelmesi muhtemel risklere önceden prim alma düşüncesi sigorta fikrinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (tsb.org,2014).

Değerli madenlerin taşınması uzun ve tehlikeli sevkiyatlar gerektirdiğinden sigortaya ihtiyaç duyulmuştur. Deniz ticaretinde sayısız riskler nedeniyle gemilerin limanlara güvenle ulaşımında sıkıntılar yaşanabiliyordu Kayıpların en aza indirilme çabası sigorta fikrini ortaya çıkarmıştır. Prim esaslı ilk sigorta uygulamasına 1250 yılında İtalya'da rastlanılmştır. Venedikliler sevkiyatı yapılan malların zarar görmesi ya da korsanlar tarafından çalınması riskine karşı sigortayı kullanmışlardır (Orhaner, 2013).

Bilinen ilk sigorta sözleşmesi, İtalya'nın Cenova kentinde düzenlenen Santa Clara isimli bir gemiye yapılan sözleşmedir. Kilisenin tefeciliğe karşı çıkması üzerine deniz kredisi şeklinde yapılmış bir sözleşmedir. Bu dönemde yapılan sigortalar prim ödemesi yerine pazarlık sonucu yapılan uygulamalardı (https://www.insuranceza.co.za/history-of-insurance/, 09.01.2022).

15. ve 16. yy'da özellikle Kuzey Avrupa'da ekonomik faaliyetler, girişimcilik ve yenilikçiliğin gelişimine paralel olarak sigortacılık gelişme göstermiştir. İlk profesyonel sigorta işlemlerini bireyler yürütüyordu. Bireyler kendi adını yazan poliçeleri imzalayarak risk miktarını üstleniyordu. Bu kişilere teminatçı ismi veriliyordu. 1536 yılının Ocak ayında Londralı William Gibbons adına ilk hayat sigortası poliçesi verilmişir. 32 sterlin prim ödeyen Gibbons'un yakınları ölümü durumunda 400 sterlin ödeme alacaklardı. Gibbons öldükten sonra sigortacılar bu ücreti ödemek durumunda kalmışlardır (Masci, 2011).

17. yy'da İngiltere'de Edward Lloyd'a ait kahvehane bankacılar ve sigortacılar tarafından deniz sigortası yaptırmak isteyenlerin merkezi halini aldı. Lloyd müşterilerine rıhtımlardan ve diğer kaynaklardan toplanan nakliye bilgilerini topladı. Bu bilgileri Lloyd List adı altında yayınladı. Günümüzde hala yayınlandığı bilinmektedir. Lloyd's 1769'da deniz riskini kabul eden resmi sigortacılar grubu olarak yeniden örgütlendi (https://www.britannica.com, s. 26.01.2022).

Şehirleşmenin özellikle ahşap yapıların giderek artması sonucunda büyük yangınlar meydana gelmeye başlamıştır. Londra'da 2 Eylül 1666 yılında yaşanan büyük yangın sonucu 10 binden fazla ev yanarken binlerce kişi evsiz kalmıştır. Ancak bu dönemde yangın sigortası henüz yapılmaya başlanmamıştır. 1667 yılında yangından bir yıl sonra Nicolas Barbon tarafından kurulan İnsurance Office gerçek anlamda bilinen ilk sigorta şirketi olarak kurulmuştur. Bu dönemde İngiltere de bir çok sigorta şirketi kurulmuştur. Ancak ilk kurulan şirket dahil pek çok şirket kapanmak durumunda kalmıştır. Bu şirketlerden Charles Povey tarafından kurulan ve bünyesinde 24 şirket bulunan Sun Fire Office, günümüzde Royal & SunAlliance adıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Çipil, 2019).

19 yy'a gelindiğinde sigorta pek çok sektörde uygulanmaya başlamıştır. Sanayi devrimi sonucunda işverenlerin işçilerine karşı sorumluluklarının sigortalanması bu dönemde başlamıştır. Yine otomobil sigortası, hırsızlık sigortası, görev ihmal sigortası mühendislik sigortaları ve ferdi kaza sigortları bu dönemde başlayan diğer sigorta türleridir (Orhaner, 2013).

1.3.2. Türkiye'de Sigortacılığın Tarihsel Süreci

Türkiye'de insanlar sigorta kavramıyla tanışmadan önce dünya sigorta tarihindekine benzer olarak varlıklarını çeşitli yöntemlerle korumaya çalışmışlardır (Özüdoğru & Çetin, 2017). Osmanlı İmparatorluğu zamanında mali ve sosyal düzen ile dini gerekçeler sigortanın gelişimini geciktirmiştir (Orhaner, 2013). 19.yy ikinci yarısında ülkemizde modern anlamda sigortacılık faaliyetleri görülmeye başlanmıştır. 1860 tarihinde yürürlükte bulunan Ticaret Kanunu'da deniz sigortası hükümleri yer almaya başlamıştır. İtalyan sigorta şirketi Riunione Adriatice di Sicurta İstanbul'da faaliyet göstermeye başlamıştır. 1864 tarihli Deniz Ticaret Kanunu'nda deniz sigortası hükümleri yer almaktadır (Çipil, 2019).

Sigortaya karşı toplumun ilgisi 1870 yılında Beyoğlu'nda çıkan yangından sonra artmıştır. Gayrimüslimler ve yabancıların çoğunluğunu oluşturduğu Pera dönemin finans merkeziydi. Bu kadar önemli bir merkez yangında ağır hasar görünce sigortalanma fikri daha yaygın olarak kabul görmeye başlamıştır. İngiliz sigorta şirketi Sun Northern and North British 1872 yılında acentelik açarak faaliyetlerine başlamıştır. Fransız şirket Fonciere ise 1878 yılında falliyetlerine başlamıştır. 1890 yılına

gelindiğinde ülkemizdeki sigorta şirketi sayısı 15'i bulmuştu. Türk sigorta şirketi olan Osmanlı Umum Sigorta ise 1893 yılında faaliyetlerine başlamıştır (Özbolat, 2020).

Faaliyet gösteren bu şirketler sigortaya duyulan ihtiyacı karşılıyorlardı. Ancak sigorta alanında kanunların olmayışı nedeniyle denetimsiz bir şekilde çalışıyorlardı. Sigorta poliçelerinde kullanılan dil İngilizce ve Fransızcaydı. Anlaşmazlık durumunda dava mercii ilgili şirketin merkezinin bulunduğu ülke mahkemeleri gösteriliyordu.

12 Temmuz 1990 tarihinde Türkiyede faaliyet gösteren biri yerli 44 sigorta şirketi ortak hareket etme kararı alarak yangın tarifesi belirlediler. Tarifenin oluşturulması sonucunda denetim faaliyetlerinin bu örgüt tarafından sağlanması kararı alındı. Ancak bazı şirketler sendikadan ayrılarak haksız rekabet oluşturmaya başladılar. 1908 ve 1914 yılında çıkarılan kanunlarla yabancı şirketler kontrol edilmeye çalışıldı. 1939 yılında tüm sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlandı (www.tsb.org.tr, 2020). 1942 yılında özel sermayeli ilk Türk şirketi Doğan Sigorta faaliyetlerine başlamıştır. Motorlu Kara Taşıt Araçlarına Mecburi Mali Sorumluluk Sigortasının 1953 yılında uygulanmaya başlaması sigortacılığın gelişimine etki etmiştir (Özbolat, 2020).

Ülkemizde 5 yıllık kalkınma planlarının uygulanmasına 1961 Anayasası ile başlanılmıştır. 1963-2000 yılları arasında yılları arasında yedi kalkınma planı dönemi uygulanmıştır. Bu dönemde sigorta sektöründe yeni şirketlerin kurulmasına izin verilmemiştir. Sigorta sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili pek çok kanun ve yönetmelik bu dönemde çıkarılmıştır. 1980'lerin ortasından sonra sektörde yeni sigorta şirketleri kurulmaya başlamıştır. 2000 yılı sonrasında sigorta sektörünü etkileyen kanunlar çıkarılmıştır. 1999 yılında ülkemizde meydana gelen Marmara Depremi sonrasında Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurularak zorunlu deprem sigortalarını yürütmüştür. 2001 yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ile ilgili kanun çıkarılmıştır. 2005 yılında Tarım Sigortası Kanunu, 2007 yılında Sigortacılık önemli gelişmeler arasında gösterilebilir. 21.yy'da teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi ile finans sektörü tek piyasa gibi faaliyet göstermeye başlamıştır. İletişimin hızlanması ile dünya sigorta piyasasının aktörleri tüm piyasada faaliyet göstermeye başlamışlardır (Orhaner, 2013).

1.4. Sigortanın Temel Kavramları

Sigorta, sigortacı ve sigorta ettiren arasındaki hakların ve yükümlülüklerin yer aldığı özel nitelikli bir sözleşmeye dayanır (Orhaner, 2013).

1.4.1. Sigortacı (Sigorta Şirketi)

Sigortacı, iki taraf arasında imzalanan sözleşme gereğince sigorta himayesi sağlamakla yükümlü olan taraftır. Sigortacılık Kanunu 3. Maddesinde belirtildiği üzere sigorta şirketlerinin anonim şirket veya kooreatif şirket olarak kurulmuş olmaları esastır. Sigorta şirketleri sadece sigorta işlemleri üzerine hizmet verebilir hükmü yer almaktadır. 2751 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1263. Maddesinde "Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısiyle bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır." denilmektedir. Sigortacı, sigortacılık hizmetlerini aracılar kullanarak sağlayabilir. Bu aracılar; acenteler, broker ve prodüktördür.

1.4.2. Sigortalı ve Sigorta Ettiren

Sigortalı, meydana gelmesi muhtemel risklere karşı menfaatini sigorta altına almak isteyen kişi veya kuruluştur. Sigortalı ve sigorta ettiren genellikle aynı kişi olmaktadır. Sözleşme gereği ekonomik menfaatleri korunan kişi sigortalıdır. Sigorta ettiren ise sözleşmeyi başkasının menfaatleri için yaptıran kişidir. Örneğin eşi ve cocukları için hayat sigortası yaptıran baba sigorta ettiren, eş ve çocuk ise sigortalıdır (Orhaner, 2013).

1.4.3. Sigorta Sözleşmesi

Kişilerin yaşamlarında karşılaşabilecekleri maddi anlamda ölçülebilen zararların gerçekleşmesi durumunda kayıplarını ödenecek prim karşılığında sigortacı tarafından hüküm altına alan sözleşmedir. Sözleşmenin başlangıcı karşılıklı imzaların atılması, primin ödenmesi yada sözleşme hükmüne göre farklılıklar gösterebilir. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) göre sigorta koruması ilk prim ödemesi ile

başlamaktadır. Sigorta sözleşmeleri ileriye yönelik riskleri kapsamaktadır. İstisna olarak TTK'nın 1458. maddesi uyarınca geçmiş dönemi kapsayan sözleşme de yapılabilmektedir (Çapa, 2014).

1.5. Sigorta İle İlgili Diğer Kavramlar

1.5.1. Aşkın Sigorta

Poliçede yazılan sigorta bedelinin, gerçek değerinden fazla belirtilmesine aşkın sigorta denir. Sigortanın amacı kişilerin kayıplarını karşılamaktır. Kişiler çeşitli nedenlerle bu tutarı yüksek göstermektedirler. Ancak bu durumda sigortacı zararın gerçek değerini ödemekle yükümlü olduğundan sigortalı fazla prim ödemek zorunda kalmaktadır (Toroslu, 2021). TTK'nu 1463 maddesine göre;

> "Sigorta bedeli sigorta olunan menfaatin değerinin üstünde ise, aşan kısım geçersizdir. Bu sebeple, sigorta bedeli ile sigorta priminin onu karşılayan kısmı indirilir ve tahsil edilmiş fazla prim geri verilir. Sigorta ettirenin, mali çıkar sağlamak amacıyla kötüniyetle yaptığı aşkın sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşme yapılırken geçersizliği bilmeyen sigortacı, durumu öğrendiği sigorta döneminin sonuna kadar prime hak kazanır."

1.5.2. Muafiyet (Eksik Sigorta)

Sigorta ettirilen bedel sigortalanan malın tamamını kapsamıyorsa bir başka ifadeyle malın bir kısmı sigortalanmışsa zararın ortaya çıkması durumunda malın tamamının değil sigortalanan kısmı kadarı tazmin edilebilir (Şenocak, 200). TTK madde 1288 eksik sigortayı hüküm altına almıştır. Bu madde uyarınca sigortacı mukavelede aksi belirtilmemişse sigorta bedelinin sigorta değeri kadarınınn ödenmesi gerektiğini belirtmektedir. Örneğin 100 TL tutarındaki bir malın 20 TL'lik kısmı sigorta ettirilmişse bu malın tamamı hasar görse bile sigortacının sorumluluğu 20 TL olacaktır.

1.5.3. Hasar ve Tazminat

Sigortacılık açısından önemli kavramlardan biri de hasar kavramıdır. Hasar, tehlikeye maruz kalan mallarda meydana gelen kaybın ölçüsüdür. Oluşan zararlar sigorta poliçesindeki hükümler dışında ise sigortacı tarafından sorumluluk doğurmaz. Tazminat ise hasarın oluşması sonucu meydana gelen zararın karşılanması için sigortacının ödeme sorumluluğundaki tutardır. Tazminatın ödenme amacı hasar

oluşmadan önceki mali durumun üstüne çıkarmak değildir. Aksine malları hasar oluşmadan önceki durumuna getirmektir. Hasar sonrası ödenecek tazminat sigorta tutarından fazla olamayacaktır. Sigortacı ve sigortalı aralarında eksperlerin hesapladığı değerler üzerinden anlaşması durumunda tazminat ödenir. Sigortalının oluşan hasarda kasıt ve kusuru olduğu anlaşılırsa sigortacının sorumluluğu son bulur. Tazminat ödemesinde aşkın ve eksik sigorta konusu da önem arz etmektedir. Ödenecek tutar gerçek ve kabul edilebilir seviyede olmalıdır (Doğan, 2015).

1.5.4. Reasürans

İşletmelerin ve bireylerin oluşması muhtemel afetlerden mallarını korumak amacıyla prim ödeyerek korunma aracı sigortadır. Meydana gelmesi küçük ölçekli hasarların tazmin edilmesi sigortacı açısından sorun teşkil etmemektedir. Ancak doğal afet gibi büyük yıkımlar sonucu ortaya çıkan zararların sigorta şirketi tarafından karşılanması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle sigorta şirketleri kendilerini belirli bir prim transferi karşılığında sigorta altına almaktadır. Sigorta şirketlerinin kendilerini koruma altına almasına reasürans denilmektedir (Karabıyık & Anbar, 2009).

1.5.5. Hasarı Önleme

Hasarı önleme konusu TTK'nın 1448. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde gereğince sigorta ettiren, sigortalanan malın zarar görmemesi için gereken tedbirleri almakla sorumlu olmaktadır. Tedbirlerin alınmaması veya eksik alınması durumunda zararın ağırlığına göre sigortacı tarafından ödenecek tazminattan indirim yapılır. Sigortalı tarafından sigorta ettilen malların korunması için azami dikkat gösterilmelidir. Bakım onarımları zamanında yapılmalı hasara sebebiyet verecek riskler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.

1.5.6. Kloz

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 11. maddesinin 1. bendi sigorta sözleşmelerinin yasal otorite tarafından onaylanan ve standart olarak uygulanması gereken sigorta genel şartlarını taşıması gerektiğini belirtmektedir. Genel şartların

yanında sigorta sözleşmelerinde yapılan sözleşmeye uygun özel maddeler konulabilmektedir. Ancak konulan özel maddeler sözleşmede açık ve anlaşılabilir olmalıdır. Sözleşmede belirtilen ilave özel maddelere kloz ismi verilmektedir. Klozlara kasko süresi içinde cam muafiyeti, hasarsızlık indirimi örnek olarak verilebilir. Klozlar karşılıklı anlaşma ile sigorta süresi içinde değişime uğrayabilmektedir. Örneğin şahsi kullanım amacıyla sigorta ettirilen bir araç sigorta süresi içinde kiralama hizmetinde kullanılabilir. Şahsi araç primiyle kiralanan araç primi arasında fark bulunmaktadır. Sigortalı bu değişimi bildirmekle sorumludur (Kubilay, 2013).

1.5.7. Tam Hasar-Kısmi Hasar

Tam hasar; sigorta teminatı altına alınan maddi değerin tamamının zarar görmesi durumudur. Bu durumda sigortacı tazminatın tamamını ödemek zorundadır.

Kısmi hasar, teminat altındaki maddi değerin bir kısmının zarar görmesi durumudur. Kısmi hasar için sigortacı tarafından ödenen tazminat tutarı poliçedeki tutardan düşülerek kalan kısmının sigortası devam etmektedir. Örneğin 100.000 TL tutarındaki aracın 7.000 TL hasarı oluşması durumunda sigortacı 7.000 TL ödeme yapmaktadır. Kalan 93.000 TL'lik teminat sigorta süresi sonuna kadar devem etmektedir (Özbolat, 2020).

1.5.8. Lütuf Ödemesi

Sigorta şirketleri tarafından sözleşmede belirtilmeyen bazı durumlarda sigortalıya ödenen tazminat tutarına lütuf ödemesi denilmektedir. Hasarın belirli bir kısmı için lutüf ödemesi yapılabileceği gibi tamamı içinde yapılabilmektedir. Sigortacı sigortalıları ile ilişkilerini güçlendirmek için lutüf ödemesi yapabilmektedir. Bir başka ödeme nedeni uzun süreli müşterilerinin güvenlerini kazanmak olarak görülebilmekedir (Yaslıdağ, Sigortacılık, 2022).

1.5.9. Müşterek Sebep

Sigortalanan değerde hasar meydana getiren sebep yada sebepler olabilmektedir. Birbirinden bağımsız başlayıp hasara sebebiyet veren durumlara müşterek sebep

denilmektedir. Örneğin; fırtına koşulları yaşanırken bir yangının başlaması müşretek sebep olarak gösterilebilir (www.tsb.org.tr, 2020).

1.5.10. Mücbir Sebep

İmkansızlık derecesinde oluşan hadiselere mücbir sebep (force majere) denilmektedir (Acar, 2008). Mücbir sebeplere örnek olarak deprem, kasırga ve sel gibi doğal afetler gösterilebilir.

1.5.11. Tenzili Muafiyet

Meydana gelen hasarın belirli bir miktarının sigortalı tarafından karşılanması anlamına gelmektedir. Sigortalı tarafından karşılanacak miktar sigorta sözleşmesinin ya da hasarın belirli bir kısmı olabilmektedir. Tenzili muafiyet oranının yüksek olması sigortalının ödemesi gereken prim miktarının düşük olmasını sağlayan bir etkendir (Yaslıdağ, 2022).

1.5.12. Yükümlülük Karşılama Yeterliliği

Sigortacıların risklerin gerçekleşmesi sonucu karşılamaları gereken yükümlülüklerini devam ettirmeleri mali yapılarının iyi olması ile mümkündür. Sigorta şirketlerinin mali anlamda iyi durumda olmaları ülke ekonomileri açısından önemlidir. Avrupa Birliği bünyesinde sigorta hizmeti veren şirketlerin iflasının önüne geçmek ve sigortalıların sorun yaşamasını önlemek amacıyla Solvency I adında bir sisteme geçilmiştir. 1997 yılında uygulamaya başlanan düzenlemelerdeki eksiklikler giderilerek Solvency II sistemi geliştirilmiştir. 2012 yılında ülkemizde de uygulanmaya başlanan Sovency II sistemi 3 temel unsuru barındırmaktadır. Birinci unsur sermaye yeterliliğidir. Sigorta şirketlerinin varlık değerlerinin yükümlülüklerini karşılama yeterliliğine Yükümlük Karşılama Yeterliliği denilmektedir (Yıldırım, 2011).

1.5.13. Zeyilname (Poliçe Eki)

Sigortacı ve sigortalı arasında imza altına alınan sözleşmelere çeşitli nedenlerle yapılması gerekebilecek değişimi içeren metindir. Karşılıklı rıza ile zeyilname hazırlanabilir. Sigortalanan malın el değiştirmesi ve adres değiştirmesi gibi değişimlerin sözleşmeye yansıtılmasını sağlamaktadır (Özkan, 2015).

1.6. Sigortanın Genel Prensipleri

Sigorta sözleşmelerinin iki tarafı olan sigortalı ve sigortacının sözleşmede belirlenen haklardan en iyi şekilde yararlanmasını sağlayan bazı temel prensipler bulunmaktadır. Sigortanın temel prensipleri;

- İyi Niyet Prensibi
- Sigortalanabilir Menfaat İlişkisi Prensibi
- Tazminat Prensibi
- Yakın Sebep Prensibi
- Çifte Sigorta/Hasara Katılım Prensibi
- Hakların ve Edinimlerin Devri Prensibi (Orhaner, 2013).

1.6.1. İyi Niyet Prensibi

Sigortacı ve sigortalı taraflar arasında sigorta sözleşmesi imzalanarak sigorta süreci başlamaktadır. Sözleşme yapılmadan önce her iki taraf sözleşmenin imza altına alınmasını etkileyecek tüm koşullar hakkında birbirini bilgilendirmelidir. Tarafların talebine gerek duymadan sözleşme ile ilgili tüm hususlar açık, net ve anlaşılabilir şekilde paylaşılmalıdır. Sigortacılıkta karşılıklı güven duygusu önem arz etmektedir. Sigorta ilişkisi beyan esasına göre oluştuğundan her iki tarafta doğru beyanlarda bulunmalıdır. Yanlış yapılan beyanlar hakkında çeşitli yaptırımlar söz konu olmaktadır. Sigortalı açısından bakıldığında; sigortalanan menfaatle ilgili en doğru bilgiye sahip olan taraftır. Bu bilgileri sigortacıya eksiksiz aktarması gerekmektedir. Sigortalanan menfaatin sigortalı tarafından sanki sigorta koruması yokmuş gibi korunması da iyi niyet prensibi olarak değerlendirilmektedir. Sigortacı açısından bakıldığında ise oluşan hasarın ivedilikle giderilmesi ve poliçede sigortalının aleyhine olabilecek maddelere yer vermemesi iyi niyet kapsamında değerlendirilebilir (Özbolat, 2020)

1.6.2. Sigortalanabilir Menfaat İlişkisi Prensibi

Sigortalı açısından maddi manevi kayıp meydana getirebilecek ve parasal bir değerle ölçülebilen çıkarlara sigortalanabilir menfaat denilmektedir. Can, mal ve sorumluluklar sigortalanabilir menfaatin konusu olabilir (Çipil, 2019).

Sigorta menfaati; sigortalı olma talebi bulunan kişi ve kuruluşların sigorta altına almak istedikleri ve mali değeri olan şeylerdir. İstisnası olmakla birlikte üzerinde sahiplik ya da kullanım hakkı bulunmayan mal ve değerler sigorta kapsamına alınamaz. Sigortalı ile menfaat arasında hukuki bir bağ bulunmalıdır. Sigortacı koruma altına alınması talep edilen riskin sigortalanabilir olması hususuna azami özen göstermelidir. Örneğin bir başkasına ait olan bir taşınmazın sigorta altına alınması talebini geri çevirmelidir. Zira bu talep sonucunda taşınmazda meydana gelebilecek zararın tazmini o kişiye ödenemeyecektir. Sigorta sözleşmelerinde temel prensiplerden biri olan menfaat ilişkisi koruma altına alınacak şeylerde yasal finansal menfaatin bulunması esastır (Karaman, 2014).

Zararın oluşumundan sonra ödenecek teminatta hasarın düzeltilip eski haline getirilmesi parasal olarak hesaplanıp ödenmektedir (Özbolat, 2020). Örneğin evindeki eşyaları sigorta ettiren sigortalı hasar oluşumu sonucu yaşadığı kayıpların eşya olarak değil para olarak karşılığını almaktadır.

1.6.3. Tazminat Prensibi

Sigorta sözleşmeleri tazminat sözleşmeleridir. Risk meydana geldikten sonra sigortacı tarafından karşılanan parasal değer tazminattır. Tazminat prensibinin amacı sigortalının kaybını karşılayarak hasar öncesindeki maddi değere ulaşmasını sağlamaktır. Ödenecek tazminatın sınırı sigorta sözleşmesinde yazılı olan tutardır. İlgili tutar üzerinde sigortacı ve sigortalı sözleşme aşamasında mutabık kalmalıdırlar. Riskin meydana gelmesi durumunda iki tarafta sözleşmede yazılı teminat tutarından tazminat işlemlerini gerçekleştirecektir. Bu tutarın üzerinde veya altındaki talepler sigortalı açısından haksız kazanca neden olabileceği gibi sigortadan faydalanma açısından da yararlı olmayacaktır. Ancak sözleşmede yazılı teminattan bazı durumlarda fazla ödeme yapılabilir. Mahkeme masraflarının sigortacı tarafından karşılanması durumu. Tazminat prensibi ferdi kaza ve hayat sigortalarında uygulanmaz (Orhaner, 2013).

1.6.4. Halefiyet Prensibi

Sigortanın genel prensiplerinden biri olan tazminat prensibinde riskin gerçekleşmesi sonucu sigortalının karşılaştığı zararın sigortacı tarafından tazminat ödenmesi suretiyle giderilmesinden söz edilmektedir. Sigortalı riskin gerçekleşmesinde kusuru bulunan taraftan zararının giderilmesini talep etmektedir. Ancak uygulamada sigortacı oluşan zararı tazmin ederek ödediği kısmı karşı tarafın sigortasından istemektedir. Gerçekleşen bu talebe rücu etmek denilmektedir (Çipil, 2009).

Örneğin sigortalının aracı park halinde iken başka bir araç gelip ona çarpıyor. Bu durumda sigortalının karşılaştığı hasarı kendi kasko firması ödemektedir. Burada kusur yüzde yüz karşı tarafta olacağı için sigorta şirketi tarafından ödenen tazminat tutarı karşı tarafın sigorta şirketinden talep edilmektedir. Çarpan tarafın sigortacısı karşılaştığı zarar sonrasında vuran sürücünün bir sonraki sigorta primini yükselterek kendini koruma altına almaktadır.

1.6.5. Hasara Katılım Prensibi

Riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelen zararın karşılanmasında aynı hasardan sorumlu olan tüm sigortacılar arasında bölünmesi duruma hasara katılım denilmektedir. Poliçenin sigorta şirketleri arasında paylaşım miktarına ve oranına göre hasar da paylaştırılır. Hasarın paylaşımı için gerekli koşulları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Yaslıdağ, 2022).

- Tazminat sigorta poliçesinin birden çok olması gereklidir,
- Tüm poliçelerde sigorta konusu aynı olmalıdır,
- Poliçelerin hepsi hasara sebebiyet veren tehlikeyi sağlamalıdır,
- Hasarın gerçekleşmesi anında tüm poliçeler aktif olmalıdır,
- Poliçeler sigorta konusu ve menfaat anlamında aynı kişiyi kapsamalıdır,
- Poliçelerde hasara katılımın aksine bir hüküm bulunmamalıdır,
- Uygulama da genel kural bir sigortacının ödeme yapması ve sonrasında ödenen tutarın diğer sigortacılar tarafından karşılanmasıdır,
- Sigorta sözleşmelerinde sigortacıların karşılayacakları pay oranları yazılı olabilir.

1.6.6. Yakın Sebep Prensibi

Sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaatte hasara sebebiyet veren en etkili sebebe yakın sebep denilmektedir. Sigortacı tarafından zararın karşılanması için oluşan hasarın poliçede yakın sebepler arasında yer alması gerekmektedir. Örneğin hırsızlık sigortası yapılan bir konutun hırsız tarafından kapısı kırılarak içeri giriliyor. Hiçbir eşya çalınmadan hırsız konuttan ayrılıyor. Sigortacı bu durumda kapının masrafını sigortalıya ödemektedir. Hasarın oluşumunun yakın sebebi hırsızlık olayıdır. Sigorta poliçeleri menfaatle ilgili tüm hasarları kapsamamaktadır. Sigortacının teminat altına aldığı rizikolar poliçede yazıldığı kadarıyla sınırlı olmaktadır. Teminat altına alınan hasarlarda yakın sebepler mutlaka poliçede yer almalıdır (Toroslu, 2021).

1.7. Sigorta Türleri

Sigortacılıkla ilgili kavramların açıklanmasından sonra çalışmanın bu bölümünde sigorta türleri hakkında bilgi verilecektir. Sigortacılık sektöründe pek çok sigorta ürünü bulunmaktadır. İnsan ihtiyaçları, sigortanın gelişimi ve yeni ürünlerin ortaya çıkmasıyla sigorta türleri ortaya çıkmıştır (Yayla, 2019).

1.7.1. Sosyal Güvenlik Açısından Sigortalar

Sosyal güvenlik; kişinin hayatında risklerle karşılaşması ve meydana gelebilecek zararlarlı sonuçlardan kendisini koruması durumunu ifade etmektedir. Sosyal güvenlik tüm toplumu kapsamaktadır (Arıkan, 1984). Sosyal güvenlik sistemi, kişilerin gelir elde ettikleri kaynakları geçici veya sürekli kaybetmeleri durumunda onlara yardım etmek, gelecek kaygıları yaşamalarının önüne geçmek ve güven duygusu ile yaşamlarını idame ettirmelerini amaçlamaktadır. Günümüzde sosyal güvenliği sağlama araçları sosyal yardım ve sosyal hizmet ile sosyal sigortalardır (Yılmaz, 2014).

1.7.1.1. Sosyal Sigortalar

Bireylerin yaşamlarında karşılaşabilecekleri fizyolojik, mesleki ve sosyo - ekonomik risklere karşı güvence altına alınmaları amacıyla ülkenin tümünde örgütlenmiş sisteme sosyal güvenlik sistemi denilmektedir. Bireyler sosyal sigorta

kuruluşlarına prim yatırmak suretiyle kendilerini güvence altına almaktadır. Temel sosyal sigorta riskleri Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1952 tarih ve 102 sayılı sözleşmesinde dokuz başlıkta yer almıştır. Bu dokuz temel sosyal sigorta riski;

- Yaşlılık
- Malüllük
- Ölüm
- İş Kazaları
- Meslek Hastalıkları
- Hastalık
- Analık
- İşsizlik
- Aile Yardımları'dır.

Türkiye'de sosyal sigorta işlemleri devlet eliyle yürütülmektedir. Sosyal sigorta kuruluşları yukarıda yer alan riskler doğrultusunda sosyal güvenlik hizmeti sunmaktadır (Güneş & Yakar, 2014).

Sosyal sigorta kuruluşları toplanan primlerle yukarıdaki riskleri karşılamak için fon oluşturmaktadır. Devlet oluşan fonlardan risklere maruz kalan bireylerin yararlanma şekillerini kanunla belirlemektedir (Barnes, 2021). Örneğin yaşlılık nedeniyle emekliye ayrılma şartları herkese eşit oranda uygulanmak üzere kanun koyucu tarafından standart hale getirilmiştir. Annelik izninin başlangıcı ve bitişi yine kanunla sigorta kapsamında yer alan tüm annelere eşit şekilde uygulanmaktadır.

1.7.1.2. Özel Sigortalar

Özel sigortalar kişi ve kurumların zararlarını tazmin etmek amacıyla prim karşılığı özel sigorta şirketleri vasıtsıyla maddi varlıklarını sigorta altına almaları sonucu ortaya çıkmıştır. Özel sigorta ve sosyal sigortaların uyguladığı kurallar farklılık göstermektedir (Çaldağ, 1979). Bir diğer tanımda kişi ve kurumların ekonomik karşılığı olan varlıklarını teminat altına almaları için özel şirketler tarfından yapılan sigorta türleridir. Devlet tarafından organize edilen sosyal sigortalar hizmetlerini zorunlu olarak gerçekleştiriken özel sigortalarda isteğe bağlı sigorta hizmeti verimektedir. Sigortalılar

kendilerine ait maddi varlıkları teminat altına alırken toplanan primlerle oluşan fonlar iktisadi enstrüman olarak kullanılmaktadır (Bozer, 1962).

Yukarıda açıklanan sosyal sigortalar ve özel sigortalar arasındaki farklar Tablo 1'de gösterilmektdir.

Tablo 1: Sosyal Sigortalar İle Özel Sigortalar Arasındaki Farklar

Sosyal Sigortalar	Özel Sigortalar
Kamu kurumları tarafından yürütülür.	Özel sigorta kuruluşları aracılığıyla yürütülür.
Zorunlu sigorta uygulanır.	Gönüllülük esası uygulanır.
Sigorta süreleri genellikle uzundur.	Sigorta süresi anlaşmayla belirlenir genellikle yıllık süre uygulanır.
Primler çalışanlar, işverenler ve devlet tarafından ödenir.	Primler sigortalı tarafından ödenir.
Toplumsal boyutu esastır.	Kişisel menfaat boyutu esastır.
Ödenen prim miktarı ile karşılanan sosyal güvenlik ihtiyacı arasındaki ilişki kuvvetli değildir.	Her branş için farklı sigorta poliçesi bulunmaktadır.
Kamu hukuku ağırlıklı olarak uygulanır.	Özel hukuk kuralları uygulanır.
Kamusal çıkarlar ön plandadır.	Kişisel çıkarlar ön plandadır.
Kar amacı gütmemektedir.	Kar amacı olan kuruluşlardır.
Bağlı olunan kuruluşla çalışır.	Birden çok kuruluşla çalışabilir.
Risk unsuru ikinci plandadır. Değişik risklere aynı miktarda prim talep edilir.	Risk analizi sonucu sigorta yapılır. Sonucunda sigorta yapmama ya da yüksek prim isteme hakkı bulunmaktadır.

Kaynak: (Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları, 2023)

1.7.2. Sigorta Ödemeleri Açısından Sigortalar

Sigorta hukukunda yer alan riziko gelecekte karşılaşılması muhtemel, can ve mal güvenliğimizde tehlikeye sebep olan olay olarak tanımlanmaktadır. TTK 1401. maddesinde kişilerin parasal değeri olan mallarının zarara uğraması riskine tehlike, kişilerin hayat süreleri nedeniyle yaşamlarında gerçekleşen tehlikenin olay olduğu işaret edilmektedir. Dolayısıyla mal ve sorumluluk sigortalarında riskin karşılığı tehlike, hayat sigortalarında ise riskin karşılığı olaydır. Mal sigortalarında riskin gerçekleşmeme olasılığı bulunmasına karşılık hayat sigortalarında risk mutlaka gerçekleşecektir. Tehlike gerçekleşirse zarar sigortası, olay gerçekleşirse meblağ sigortası söz konusu olmaktadır (Orhaner, 2013).

1.7.2.1. Zarar Sigortaları

Zarar sigortasında kişilerin mallarında meydana gelen zararların karşılanması söz konusudur. Kaza niteliğinde bir olayın meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan zarar sigortacı tarafından karşılanır (Kaya, 2015). Bir mal veya sorumluluk sigorta altına alınırken sigortalanabilir menfaatin parasal değeri objektif kriterlerle hesap edilebildiğinden bu sigorta türüne zarar sigortası denilmektedir (Çipil, 2009). Riskin meydana gelmesi sonucu ortaya çıkabilecek zararın tutarı önceden bilinmemekte zarar oluştuktan sonra hesaplanmaktadır.

1.7.2.2. Meblağ Sigortaları

Zarar sigortalarında meydana gelen zararın kaşılanması talep edilirken meblağ sigortalarında zararın tam olarak karşılanması talep edilmemektedir. Sigortalı ve sigortacı arasında yapılan sözleşme ile sigorta altına alınan edimin gerçekleşmesi durumunda sigortacı sorumluluğunu yerine getirecektir. Ancak olayın oluşması sonucu sigortacının karşılaması gereken miktar zarardan bağımsız olarak poliçede yazılı olan meblağdır. Sigorta sözleşmesinde karar verilen meblağ sigortacının karşılaması gereken tutarın sınırlarını belirler (Hızır, 209).

1.7.3. Sigorta İlişkisinin İradeye Bağlı Olup Olmaması Açısından Sigortalar

Sigortalar, sosyal sigorta uygulamasında, zorunlu özel sigorta uygulamalarında ise gönüllü olarak yapılmaktadır. Ancak yasalarla zorunlu kılınan sigorta türleri de bulunmaktadır.

1.7.3.1. Zorunlu Sigortalar

Zorunlu sigortaların amacı kamu yararı sağlamak ve bununla birlikte sosyal alanda etkileşimde bulunulan kişilerin korunmasıdır. Örneğin trafik sigortaları zorunlu sigortalar kapsamında yer alır. Yapılan sigorta trafik kazasında karşı tarafta meydana gelen hasarı teminat altına almaktadır. Günümüzde araç sayılarının ve değerlerinin hızla artması oluşan kazalarda hasarların karşılanması açısından sigortanın öneminin

artmasını sağlamaktadır. Zorunlu sigortalar devamlılığı olan sigortalardır. Her yıl yenilenerek sürekliliği sağlanmaktadır (Işık & Kan, 2007). Zorunlu sigortalara Yeşil Kart Sigortaları, Karayolu Yolcu Taşımacılığı, Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası, Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası örnek olarak verilebilir.

1.7.3.2. İhtiyari Sigortalar

İhtiyari sigorta, sigortalının isteği doğrultusunda yaptırdığı sigortadır. Sigortalı sigortacıyı, sigorta şartlarını kendi isteği doğrultusunda seçebilmektedir. Bu sigorta türüne sağlık sigortaları, kaskolar ve hırsızlık sigortaları örnek olarak gösterilebilir (Orhaner, 2013).

1.7.4. Branş Açısından Sigortalar

Sigortanın genel kabul gören branş türleri hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar olarak sınıflandırılmaktadır. Ülkemizde yürürlükte bulunan Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu'nda bu sınıflandırma esas alınmıştır. Hayat ve hayat dışı sigortalar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Hayat ve Hayat Dışı Sigortalar

Hayat Sigortaları	Hayat Dışı Sigortalar
Ölüm Hali Sigortası	Kaza Sigortası
Ferdi Kaza Sigortası	Yangın Sigortası
Maluliyet Sigortası	Tarım Sigortası
Grup Hayat Sigortası	Araç Sigortası
Sağlık Sigortası	Makine Sigortası

1.7.4.1. Hayat Sigortaları

Hayat sigortası TTK 1487. maddesinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre sigortacı sigortalıya veya sigortalı tarafından belirlenen kişiye belirlenen prim karşılığında sigortalının hayatını kaybetmesi yada hayatta kalması durumunda sigorta bedelenin ödenmesi gereken sigorta türüne hayat sigortası denilmektedir. Hayat Sigortaları Yönetmeliğinin 4.maddesine hayat sigortası "*Ölüm ve/veya yaşama*

ihtimallerine bağlı teminatlar ile bunlara bağlı ek teminatların verilebildiği, ürünün özelliğine göre birikim priminin de alınabildiği ve tazminat ve/veya birikimlerin belirli bir tutarda ya da prim iadesi veya irat şeklinde ödenebildiği hayat grubu sigorta branşıdır." şeklinde tanımlanmaktadır.

Hayat sigortası insan yaşamının en yüksek riski olan ölümü konu alır. İnsanın ne zaman öleceği belli olmasa da ölümün gerçekleşeceği kesindir. Sigorta ölümü engelleyemez. Fakat ölüm sonucu ortaya çıkan finansal eksikliğin bakmakla yükümlü olduğu kişilere verilmesini sağlayabilir. Hayat sigortaları bu açıdan önemli bir sigorta koludur (Karve, 2009).

1.7.4.2. Hayat Dışı Sigortalar

Varlık sigortası olarak da adlandırılan hayat dışı sigortaların kapsamı mal ve maddi varlıklardır. Hayat dışı sigortalar kişi ve kurumların mal varlıklarında meydana gelmesi muhtemel hasarların teminat altına alınmasını sağlamaktadır (Toroslu, 2021).

1.8. Sigortacılık Sektöründe Düzenleyici Kurumlar

Sigortacılık sektörü karşılıklı güven esası üzerine inşa edilmiştir. Sektörün işleyişinin sağlıklı bir şekilde sağlanması ve sigortanın taraflarının mağdur olmalarının önüne geçilmesi amacıyla kurulan kurum ve kuruluşlar sektörde faaliyet göstermektedir. İlgili kurum ve kuruluşlar kanunlarla kurulduğu gibi sivil toplum örgütü olarakta kurulmuşlardır (Savi, 2010). Çalışmanın bu bölümünde ilgili kurum ve kuruluşlar ve görevleri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.8.1. Dünya'da Sigortacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumlar

Küresel sigorta piyasasında sigortacılık sektörünün gelişimine katkı sunmak, sektörde karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, sorunları uluslararası alana taşımak ve sektörün büyümesine katkı sağlamak amacıyla görev yapan sigorta kuruluşları bulunmaktadır. Bu bölümde ilgili kuruluşlar kısaca tanıtılmaya çalışılacaktır (Orhaner, 2013).

1.8.1.1. Uluslarası Emeklilik Denetçileri Organizasyonu (IOPS)

2004 yılının Temmuz ayında kurulan IOPS Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ile Uluslararası Emeklilik Düzenleyicileri ve Denetçileri Ağı (INPRS) tarafından başlatılan bir organizasyondur. Temel amacı, dünya çapında bireysel emeklilik sistemlerinin denetiminin kalitesini ve etkinliğini artırmak, böylece gelişimlerini ve operasyonel verimliliklerini artırmak ve mümkün olduğu kadar çok ülkede güvenli bir emeklilik gelir kaynağı sağlanmasına olanak sağlamaktır. Örgüt emeklilik denetim politikası geliştirme görevini OECD, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmektedir. Türkiye örgütün doğrudan üyesidir (https://www.iopsweb.org/about/, 2023).

1.8.1.2. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS)

Sigorta sektöründe ilkelerin, standartların, klavuzların ve denetim konularının gelişmesine ve uygulanmasına standart getiren belirleme organı olarak görev yapmaktadır. 1994 yılında kurulan birlik; sigorta denetçilerinin gönüllü üyelerinden oluşmaktadır. 200'den fazla sigorta yargı alanında denetçiler görev almaktadır. Türkiye kurulun doğrudan üyesidir. IAIS üyelerin sigorta denetimi ve sigorta piyasalarına ilişkin deneyimlerini ve anlayışlarını paylaşmaları için forum sağlama görevini de yürütmektedir. Ayrıca, sigortacılığın geleceğine yön verecek projelerde IAIS'in çalıştığı konular arasındadır. Teknolojik yenilikler, siber risk, iklim riski, davranış ve kültür, finansal katılım ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve çeşitlilik, eşitlik, katılım yeni ortaya çıkan ve birliğin odaklandığı konular arasındadır.

IAIS, çalışmalarını diğer uluslararası finansal politika yapıcılar ve denetçiler veya düzenleyiciler birlikleri ile koordine eder ve küresel olarak finansal sistemlerin şekillendirilmesine yardımcı olur. Kolektif uzmanlığımızın takdiri olarak, G20 liderleri ve diğer uluslararası standart belirleyiciler ile koordineli çalışmaktadır.

Birlik misyonunu poliçe sahiplerinin yararına ve korunması için adil, güvenli ve istikrarlı sigorta piyasaları geliştirmek ve sürdürmek için sigorta sektörünün etkin ve küresel olarak tutarlı denetimini teşvik etmek için küresel finansal istikrara katkıda bulunmak olarak belirlemiştir.

IAIS, üyelerimizin yönlendirmesiyle, yetki ve hedeflerimize ulaşmak için tasarlanmış bir komite sistemi aracılığıyla faaliyetler yürütür. IAIS komite sistemi, 38 üyesi dünyanın farklı bölgelerinden gelen, gelişmiş ekonomileri, gelişmekte olan piyasaları ve gelişmekte olan ekonomileri temsil eden bir Yürütme Komitesi tarafından yönetilmektedir. Yürütme komitesi tüzükte oluşturulmuş beş komite tarafından desteklenmektedir:

- Denetim ve Risk Komitesi
- Bütçe Komisyonu
- Uygulama ve Değerlendirme Komitesi
- Makro İhtiyati Komite
- Politika Geliştirme Komitesi (https://www.iaisweb.org/, 2023).

1.8.1.3. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

Merkezi Kuala Lumpur'da bulunan IFSB 10.03.2023 tarihinde falliyetlerine başlamıştır. Bankacılık, sermaye piyasası ve sigortacılık konularında şeriat ilkelerine uygun uluslararası standartları oluşturarak islami finansal hizmet sektörünün istikrarını sağlamayı hedeflemektedir. Kurul çalışmalarında Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Uluslarası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü ve Uluslararası Sigorta Denetçileri birliğinin çalışmalarını tamamlama görevini üstlenerek hizmet vermektedir.

Kurul 2022 yılı sonu itibariyle 187 üyesi bulunan kurulun, 57 ülkede faaliyet gösteren 80 düzenleyici ve denetleyici üyesi, 10 uluslararası kuruluş ve 97 piyasa paydaşından oluşmaktadır. Kurulun görevlerini yürüttüğü ülke olan Malezya 2002 yılında üye ülkelere verilecek muafiyetleri kapsayan bir yasa çıkararak çalışmalara destek vermektedir. Türkiye kurul üyeliği için üyelik sürecini başlatmıştır (https://www.ifsb.org/, 2023).

1.8.2. Türkiye'de Sigortacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumlar

Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu 18.10.2019 tarih ve 47 sayılı sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile ilişkili olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Kurumun kararları

yerindelik denetimine tabi tutulmamaktadır. Kurum kararlarını alırken hiçbir organ ve makamdan emir almadan çalışmaktadır.

Kurumun Görevleri:

- 1983 yılında yürürlüğe giren Trafik Kanunu, 2001 yılında yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe giren Tarım Sigortaları Kanunu, 2007 yılında yürürlüğe giren Sigortacılık Kanunu, 2011 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu, 2012 yılında yürürlüğe giren Afet Sigortaları Kanunu kapsamında yer alan sigortacılık ve özel emekliliğe ilişkin görevleri yürütmek,
- Sigortacılık ve özel emeklilikle ilgili mevzuat hazırlanması, uygulanmasını sağlayarak uygulama takibi yapmak,
- Ülkedeki sigorta uygulamalarını geliştirerek sigortacıları korumak amacıyla tedbirler almak ve uygulanmasını denetlemek,
- Sigortacılık sektöründe yer alan kişi ve kurumlarla ilgili inceleme, denetleme ve disiplin işlemlerini yürütmek,
- Sigortacılık ile diğer piyasalarda meydana gelen gelişmeleri takip ederek raporlar hazırlamak belgeleri ve denetim sonuçlarını izlemek,
- Görev alanlarıyla ilgili araştırmalar yaparak gerektiğinde görüş bildirmek (Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Yönetmelik, 2019).

1.9. Sektör Kurumları

Sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren sektör kurumları; sigorta şirketleri, brokerlar, acenteler, sigorta eksperleri ile aktüerlerden oluşmaktadır. Bu bölümde sigorta sektörünün aktörleri kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

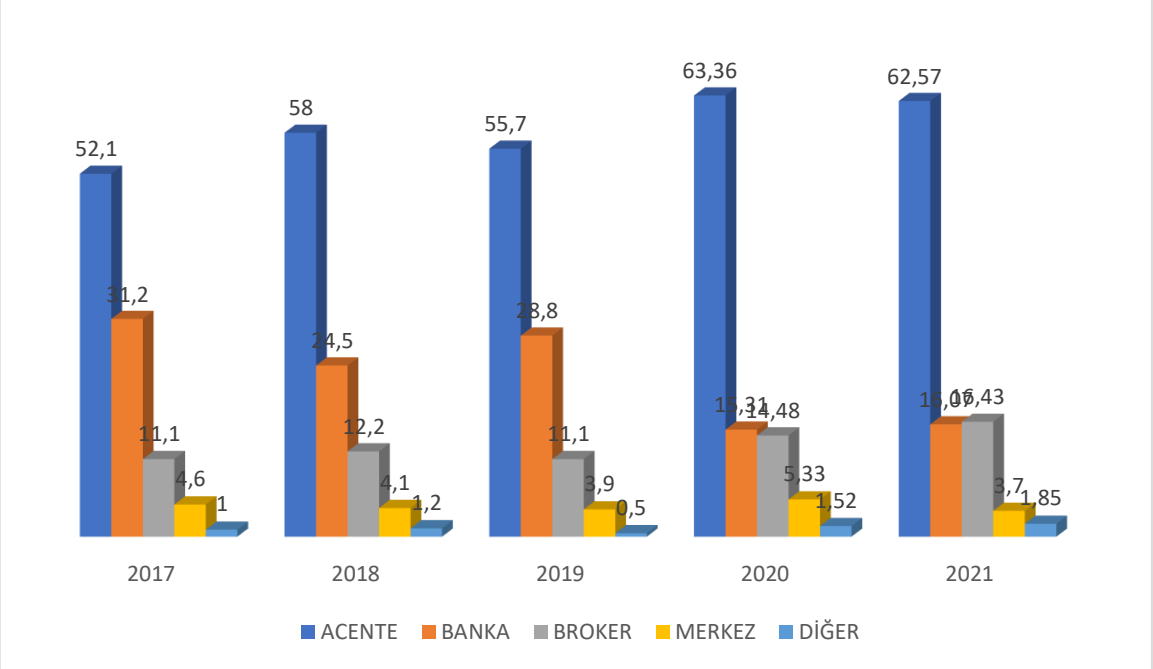
1.9.1. Sigorta Şirketleri

Sigorta şirketleri sigorta poliçelerinde yer alan karşılayacakları riskler, tutarları, prim oranlarını hesaplayarak riskin oluşması durumunda oluşacak zararları karşılayan şirketlerdir. Hayat dışı sigortalarda malın değeri, hayat sigortalarında ise sigortalının belirteceği değer üzerinden riskleri karşılamakla yükümlüdürler. Şirketler prim karşılığı toplanan tutarları yatırıma çevirirler. Hayat sigortalarında karşılanacak süre daha uzun

olduğundan bu tutarları daha uzun vadeli yatırımda kullanırlar. Sigorta şirketlerinin iki türü bulunmaktadır. Sigorta şirketleri poliçe karşılığında riski üstlenirken reasürans şirketleri de sigorta şirketlerinin risklerini üstlenen uluslarüstü şirketlerdir. Sigortalılar reasürans şirketleri ile direk bağlantıya girmezler. Reasürörler sigorta şirketinin bir nevi sigortasını yapan şirketlerdir. Şirketler kestikleri poliçe tutarından reasürörlere ödeme yaparak kendilerinin karşılaşacakları riskleri sigorta altına alırlar (Şentürk, 2009).

1.9.2. Sigorta Dağıtım Kanalları

Sigorta şirketleri ile sigortalılar arasında köprü görevi gören sigorta dağıtım kanalları 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 2. maddesinde yer almış ve bunlar sigorta acentesi ve broker olarak tanımlanmıştır. Ancak bankalar ve şirket merkezi de dağıtım kanalı olarak işlev yürütmektedir.

Şekil 1: Yıllar Itibariyle Dağıtım Kanallarının Prim Üretimi Içindeki Payı (SEDDK, 2021).

Şekil 1'de görüldüğü gibi en çok prim üretimi yapan sigorta dağıtım kanalı acenteler olarak göze çarpmaktadır. Bu kanalı sırasıyla bankalar, brokerlar, merkez üretimi ve diğer üretim kanalları takip etmektedir.

03.06.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 2. Maddesinde sigorta acentesi "*Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişiyi*" şeklinde tanımlanmaktadır (Sigortacılık Kanunu, 2023).

Sigortacılık Kanunu uyarınca oluşturulan Sigorta Acenteleri Yönetmeliği 14.04.2008 tarih ve 26847 sayılı Mükerrer gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı; sigorta acentesi olarak hizmet verecek gerçek ve tüzel kişilerin niteliklerini ve faaliyetlerine ilişkin esasları düzenlemektir. Yönetmelik acentelerin nitelikerine, kuruluşlarına, faaliyetlerine, oluşturacakları teminatlara, tutmakla mükellef oldukları defterler ile yapmaları mümkün olmayan işlerle ilgili usul ve esasları kapsamaktadır. Acenteler yürüttükleri faaliyet konularına göre ikiye ayrılmaktadır.

- Sadece zorunlu veya hayat sigortaları faaliyeti yürüten acenteler,
- Bunlarla sınırlı olmadan hizmet veren acenteler.

Sadece zorunlu veya hayat sigortası yapan acenteler sigortacılık işlemi dışında başka işler yapabilirler. Bankalar ve özel kanunla kurulmuş işletmeler için bu yasak söz konusu değildir. Bunlara sınırlı olamadan sigorta faaliyeti yürüten acenteler ise sigorta faaliyetleri dışında başka bir faaliyet alanında hizmet veremezler (Yaslıdağ, 2022).

1.9.3. Özellikli Kurumlar

Türkiyede sigortacılık sektöründe düzenleyici ve denetleyici işle gören ve kanun koyucu tarafından bazı özel amaçlarla kurulmuş kurumlar faaliyet göstermektedir. Çalışmamızın bu bölümünde bu kurumlara ilişkin bilgiler sunulacaktır.

1.9.3.1. Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM)

Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu uyarınca Hazine Müsteşarlığının görev ve yetkilendirmesi çerçevesinde 10.07.2003 tarihinde İstanbul merkezli kurulmuştur. Merkezin ilgili kanun ve mevzuat hükümleri uyarınca görevleri;

- Bireysel emeklilik sisteminin etkin ve güvenilir çalışmasını sağlamak,
- Emeklilik şirketlerinin ve bireysel emeklilik aracılarının gözetimini sağlamak,
- Portföy yönetim şirketlerinin emeklilik yatırım fonlarına ilişkin faaliyetlerinin gözetimi için alt yapı oluşturmak ve raporlamak,
- Fon performans izleme ve değerlendirme sistemini yönetmek,
- Bireysel emeklilik hesapları, emeklilik planları, katılımcılara ve sözleşmelere ait bilgileri elektronik ortamda saklamak ve bu bilgileri konsolide etmek,
- Kamuoyunu ve katılımcıları bilgilendirmek,
- Bireysel emeklilik aracıları siciline ve sınavına ilişkin işlemleri yapmak,
- Hayat sigortaları ve diğer sigorta branşlarına ilişkin verilen diğer görevleri yapmaktır (EGM, 2023).

1.9.3.2. Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi (TRAMER)

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, 5684 sayılı Sigrotacılık Kanununun 31/B maddesini birinci fıkrasına istinaden sigortalılar ve sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayanlara iliişkin olarak, yanlış sigorta uygulamaları da dahil olmak üzere, risk değerlendirmesine esas bilgileri toplamak ve toplanan bilgilerin sigorta, reasürans ve sigortacılık faaliyetinde bulunan emeklilik şirketleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın belirlediği kişilerle paylaşılmasını sağlamak amacıyla Türkiye Sigorta ve Reasürans Şikretleri Birliği bünyesinde tüzel kişiliğe haiz bir kurum olarak kurulmuştur (SBM, 2023).

Merkezin kurulma gerekçeleri;

- Trafik sigortalarının uygulama birliği sağlanması,
- Sigortacılık sistemine duyulan güvenin artırılması,
- Trafikte kullanılan sigortasız araçların tespit edilmesi,
- Sigorta suistimallerinin önlenmesi,

- Fiyatlandırmanın standartlaştırılması olarak sayılabilir.

Yukarıda sayılan hedeflere ulaşabilmesi adına tüm poliçe bilgileri, hasar ve ödeme kayıtları sisteme aktarılmıştır. Veriler günlük girişlerle yenilenerek kullanıma sunumaktadır. 2004 yılının Temmuz ayından itibaren sigorta şirketleri tarafından düzenlenen hasar durum belgesi düzenlemesi son bulmuş ve bu belge TRAMER sistemine girilmeye başlanmıştır. 2005 yılının Ağustos ayından itibaren sigorta şirketleri düzenleyecekleri tüm poliçeler için sistemden online olarak Hasar Durum Bilgisi alabilmektedirler. Aynı zamanda TRAMER online olarak İçişleri Bakanlığı Nüfus İdaresi Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile bağlantılı çalışmaktadır. Tramerde poliçe bilgileri ile T.C. kimlik numarası, vergi kimlik numarası, motor ve şasi numaralarının eşleştirilmesi yoluyla yeni düzenlenecek poliçeler için sorgulama imkanı sunmaktadır. TRAMER projesi kamu özel sektör işbirliği açısından da önemlidir. Proje sigorta sektörüne duyulan güveni artırmış ve toplumsal fayda sağlama açısından önemli katkılar sunmuştur (Uğur, 2011).

1.9.3.3. Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK)

Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) 2000 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Ülkemizde Zorunlu Deprem Sigortası edindirme, uygulama ve yönetme faaliyetlerinden sorumlu tüzel kişiliğe haiz bir kamu kurumu olarak hizmet vermektedir. DASK'ın amacı doğal afetin ardından hayatın yeniden kaldığı yerden devamını sağlamaktır. DASK'ın amacı; Zorunlu Deprem Sigortası'nın yaygınlığını ülke genelinde birlikte çalıştığı sigorta şirketleri, bunlara bağlı acenteler ve banka şubelerinden oluşan dağıtım ağıyla artırırken uyguladığı düşük prim maliyetleriyle de herkesin bu güvenceye sahip olmasını kolaylaştırmayı hedeflelemektir.

DASK "Deprem geçecek, hayat devam edecek" yaklaşımından yola çıkarak, deprem sonrasında vatandaşların yaşamının kaldığı yerden yeniden güvenle devam edebilmesini amaçlar. Zorunlu Deprem Sigortası ile deprem ve depremden kaynaklanan yangın, infilak, yer kayması ve tsunami risklerine karşı, sigortalı konut sahiplerine maddi güvence sağlar. İster oturulamaz durumda ister kısmî hasarlı olsun, bina zararını en hızlı şekilde tazmin ederek, yaşamın normale dönmesine aracılık etmektedir.

Depremin son 60 yıl içerisinde ülkemizde en sık rastlanılan afet türü olması, neredeyse tamamı deprem bölgesindeki ülkemiz için beklenmedik bir durum değildir. Üstelik deprem yapısı gereği, sadece bulunduğu bölgeyi değil, ülkeyi de ekonomik olarak sarsabilecek şiddette bir afet türüdür.

Zorunlu Deprem Sigortası birey bazında mesken güvencesi sunarken ülkemiz için de bir teminat havuzu oluşturulmasına çalışır. Özellikle deprem sonrasında büyüklüğü önem kazanan bu finansal havuz, bizim yaşadığımız yerde olmasa da, başka yerde gerçekleşen depremlerdeki ihtiyaç sahiplerinin de garantisi olma niteliği taşımaktadır.

Kendi güvencemizi temin ederken, deprem bölgelerine de etkin şekilde yardımda bulunabilmemize olanak tanıyan DASK, sosyal dayanışma bilincinin yaygınlaştırılmasını başlıca sorumluluğu olarak görmektedir. DASK'ın amacı;

- Kapsamdaki bütün konutların, ödenebilir seviyedeki primlerle, depreme karşı güvence altına alınması
- Yurtiçinde risk paylaşımının sağlanması
- Deprem hasarlarının ülkemize getireceği mali yükümlülüğün, sigorta yoluyla, uluslararası reasürans (yeniden sigortalama) ve sermaye piyasalarına dağıtılması
- Devletin, depremlerden - özellikle deprem sonrası afet konutları inşasından - kaynaklanan mali yükünün azaltılması
- Devletin mali yüklerinden kaynaklanan vatandaşa yansıyacak muhtemel ek vergilerin önlenmesi
- Sigorta sisteminin, sağlıklı yapıların üretiminde teşvik edici bir araç olarak kullanılması
- Deprem hasarlarının karşılanmasında uzun vadeli kaynak birikiminin temin edilmesi
- Toplumda sigorta ve sosyal dayanışma bilincinin gelişmesine katkıda bulunulması olarak sıralanabilir (DASK, 2023).

1.9.3.4. Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM)

Tarımsal faaliyetlerin büyük çoğunluğu açık havada yapıldığından tarımsal faaliyet yapan üreticilerin kontrol edemedikleri iklim şartları, zararlılar ve hastalık;

üretim miktarını ve kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu durum üretici gelirlerinde istikrarsızlıklara sebebiyet verebilmektedir (Çetin, 2007).

Tarım sektörü insanlık açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu sebeple teknolojik, siyasal, bireysel ve iklim koşulları risklerinden etkilenebilmektedir. Ülkemizde tarım faaliyetlerini tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla 14.05.2005 tarihli ve 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiştir. Çıkarılan bu kanunla tarımda karşılaşılacak riskler için yapılan sigorta sözleşmelerinde standartın sağlanması, risklerin karşılanabilmesi için uygun ortamın sağlanması, meydana gelmesi muhtemel zararların tek merkezden karşılanması, tarım sektöründe uygulanan sigortacılık işlemlerinin geliştirilmesi ve yaygın hale getirilmesi için sigorta havuzu oluşturulmuştur (Sümer & Polat, 2016).

Oluşturulan havuza ait tüm işlemlerin yürütülmesi amacıyla havuzda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuzu AŞ. (Tarsim) oluşturulmuştur (Çipil, 2008).

1.10. Meslek Örgütlenmeleri

1.10.1. Türkiye Sigorta ve Resaürans Şirketleri Birliği

5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 24. Maddesi uyarınca sigortacılık ve emeklilik sektörünün tüm bileşenlerini desteleme amacıyla kurulmuştur. Bilgi akışını sağlayan, sektörün etki alanını genişleten ve sağlıklı rekabet koşulları sağlayan rehber bir kuruluştur. Birlik 73 aktif üyeye sahiptir. Aktif üyelerin 48 tanesi hayat dışı, 21 tanesi hayat/emeklilik ve 4 tanesi de reasürans şirketinden oluşmaktadır.

Merkezi İstanbul'da olan birliğin hedefleri;

- Sektörün gelişimine katkı sağlayacak stratejiler geliştirmek,
- Üyelerinin haklarının ve menfaatlerinin korunmasına yardımcı olmak,
- Sigorta şirketleri arasındaki mesleki dayanışmayı güçlendirmek,
- Sigorta ve emeklilik işlemlerinin gelişimine ve yaygınlaşmasına katkı sunmak,
- Alanıyla ilgili kamu idarelerine görüş bildirmek,
- Sigortacılık ile ilgili güncel gelişmeleri takip etmek, araştırmalar yapmak,
- Yurt dışı paydaşlarla iletişimin artırılmasını sağlamak,
- Sigortacılık ile ilgili eğitimler planlamak olarak tanımlanmaktadır.

Birlik Türkiye tarihinde 1900 yılından bu yana değişik isimlerle faaliyet göstermiştir. Tarihi süreçte birliğin kronoljik sıralaması Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin Gelişimi

1900	İstanbul'da faaliyet yürüten yangın sigortaları şirketlerinin sendikalarının kurulması
1916	Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyetine dönüşmüştür.
1923	Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrası Cemiyet kaldırılmış ve yerine Sigortacılar Kulübü kurulmuştur.
1925	Sigortacılar Kulübünün yerini Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi almıştır.
1959	Türkiye'de faaliyet gösteren tüm sigorta şirketlerinin zorunlu üye olduğu bir kuruluş olarak 7397 sayılı kanunla Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği kurulmuştur.
1975	Ana tüzüğü ile Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği adını almıştır.
1987	7397 sayılı kanununun bazı maddelerini değiştiren 3379 sayılı kanunla Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşu olmuştur. Yapılan değişiklikle Birlik organlarının seçimi yargı gözetimine tabi tutulmuştur.
2007	5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 24. Maddesi de tüzel kişiliğe haiz kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olduğu hükmü yer almıştır.
2012	2012 yılında 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda yapılan değişiklik sonucu birliğe emeklilik şirketleri de dahil edilerek Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği adını almıştır. Şirketin Türkiye Sigorta Birliği logosunu kullanmasına karar verilmiştir.

Kaynak: (Türkiye Sigorta Birliği Web Sitesi, 2023).

1.10.2. Sigorta Acenteler i İcra Komitesi

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu 26. maddesi uyarınca sigorta acentelerinin meslek örgütü olarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) nezdinde Sigorta Acenteleri İcra Komitesi oluşturulmuştur. Mesleğinde itibar ve tecrübe sahibi ticaret odası veya ticaret ve sanayi odası mensubu sigorta acenteleri arasından seçilen ve 40 üyeden oluşan Sigorta Acenteleri Sektör Meclisinin üyeleri, dört yıl süre ile görev yapmak üzere dokuz kişiden oluşan Sigorta Acenteleri İcra Komitesinde görev almak üzere yedi asıl ve yedi yedek üye seçmektedir. İcra Komitesine Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulundan bir üye ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Genel Sekreteri veya görevlendireceği yardımcısı daimi üye olarak atanmaktadır. Komitenin görevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Sigorta acenteliği faaliyetlerinin adil bir şekilde yürütülmesi, meslek mensuplarının dayanışma içinde çalışması ve mesleğin gerektirdiği özen ve disipline uygun davranmaları için meslek kuralları oluşturmak,
- Sigorta acenteliği için etik kuralları belirlemek ve uygulamada birlik sağlamak,
- Acenteler arasında oluşabilecek haksız rekabeti önlemek,
- Sigortacılık sektöründe güncel gelişmeleri takip ederek toplanan bilgileri meslek mesuplarına ve ilgililere ulaştırmak,
- Sigorta acenteliğinin paydaşı olan diğer kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak,
- Sigorta acenteliği mesleğinin geliştirilmesine yönelik eğitimler, kurslar ve seminerler düzenlemek,
- Acentelik için asgari fiziki şartları belirlemek,
- TOBB Yönetim Kuruluna sunulmak üzere yıllık raporlar hazırlamak,
- Sigorta acenteliği yapabilmek için gereken Levhaya kayıt işlemleri ile kayıttan silme işlemlerini yürütmek,
- Sigorta acenteleri hakkında sigortacılık faaliyetleri kapsamında disiplin işlemlerini yürütmek,
- Acenteler görev alacak ve sözleşme düzenlemeye yetkili personellerin niteliklerini belirlemek ve sicillerini tutmak olarak sıralanabilir (TOBB, 2023).

1.11. Sigortacılıkta Tahkim

Türkiye'de 2007 yılında yürülüğe giren 5684 sayılı Sgortacılık Kanunu ile sigorta tahkim sistemi düzenlenmiştir. Getirilen bu düzenleme ile sigortalı ve sigortacı arasında meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünün tahkim komisyonunda çözülmesi amaçlanmıştır. Ombudsmanlık sistemine benzeyen sistem ile uyuşmazlıkların hızla, kolay ve bağımsız olarak çözülmesi ve sigortanın taraflarının hak kaybına uğramaları önlenmeye çalışılmıştır. Sigorta tahkimi düzenleyen Sigortacılık Kanunu hükümlerinin yanında Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik ve Sigorta Tahkim Usulü ve Sigorta Hakemlerine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2009/1) bulunmaktadır (Yaşar, 2018).

Tahkim komisyonu bir müteşarlık temsilcisi, iki birlik temsilcisi ile Müsteşarlıkça belirlenecek bir akademisyen hukukçu temsilciden oluşmaktadır. Müsteşarlık temsilcisi en az 10 yıl kamuda çalışmış, sigortacılık alanınında deneyimli ve en az daire başkanı seviyesinde olması gerekmektedir. Komisyona iletilen

uyuşmazlıklar hayat ve hayatdışı sigorta gruplarının sadece birinde görev yapacak olan sigorta hakemleri ve raportörler vasıtası ile çözülmektedir. Sigorta hakemlerinin sigorta şirketi ve reasürans şirketi kurucularında aranan nitelikleri taşıması, en az 4 yıllık yüksek okul mezunu olması, sigorta hukukunda en az beş yıl veya sigortacılıkta en az 10 yıl tecrübeye sahip olmaları gerekmektedir (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070614-2.htm).

2. ADLİ MUHASEBE

2.1. Adli Muhasebe Kavramı

Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte dış ticaet yapan işletme sayısının artması ve çok uluslu işletmelerin varlığını göstermesinin bir etkisi olarak yolsuzlukların artması, işletmelerde daha büyük ölçekte araştırmaların yapılmasını zorunlu kılmış ve işletmelerdeki hile ve yolsuzlukların belirlenmesine yönelik olarak bir muhasebe türü ortaya çıkmıştır (Bekçioğlu vd., 2013:3).

Literatürde "Forensic Accounting" olarak ifade edilen adli muhasebe kavramı "mahkemeye ilişkin" ve "adli süreçte görülmekte olan davalarda bir standart olarak kabul edilme" şeklinde değerlendirilmekte ve Türkiye'de henüz bir meslek kolu olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle pratikte bütünüyle adli muhasebecilik uygulamalarına rastlanamamaktadır. Adli muhasebe temel olarak mahkeme kararlarına destek olabilmek amacıyla muhasebe ve finans ile ilgili olan ihtilafların belirlenmesi ve çözülmesine yönelik olarak hukuk ile muhasebe arasında adeta bir köprü vazifesi görmektedir (Çekmen, 2022: 66).

Adli ve muhasebe unsurlarının birlikte ele alınması sonucunda geliştirilen adli muhasebe mesleği olaylara hem hukuk açısından hem de ticari işlemlere konu olan ekonomik gerçekler açısından yaklaşmaktadır. Bu açıdan adli muhasebe, muhasebe ile hukuk pratiklerinin birlikte değerlendirilmesini ve karar alma aşamasındaki bir bileşim noktası olarak değerlendirilebilir. Adli muhasebe, adli süreçte bulunan anlaşmazlıklarda karar vericilere yardımcı olabilecek nitelikteki muhasebe, finans, hukuk, ve ekonomiye ilişkin faydalı bilgileri ve aynı zamanda söz konusu bilgi seviyesinin uzman kişilerce kullanımını kapsayan bir anlayış olarak değerlendirilmektedir (Karacan, 2012: 107).

Adli muhasebe, adli bilim (bilimsel yöntem, araçlar ve teknikler) ile muhasebenin birleşik bir dalıdır. Adli muhasebe, sahtekarlığı araştıran ve bu amaçla finansal tabloların analizi dahil birçok işlemi birarada yürüten bir muhasebe alanıdır. Bu açıdan adli muhasebe, muhasebe, denetim ve adli bilimlerin karışımı olarak değerlendirilebilir. Adli muhasebe temel olarak bağımsız bir profesyonel muhakemeyi ve finansal tablolara yönelik görüşleri de içermektedir (Joshi, 2019:210).

AICPA'ya göre adli muhasebe, hukuki bir anlaşmazlıktaki konularda muhasebe ilkelerinin, teorilerinin ve disiplininin gerçeklere veya hipotezlere uygulanan bir muhasebe dalıdır. Adli muhasebe yasal konularda destek olmak amacıyla muhasebe, denetim ve soruşturma becerilerinin birlikte kullanıldığı üçlü bir uygulamadır (Apostolou, 2000).

Adli muhasebe, sağlanan bir bilginin ekonomik işlemleri ve bu işlemlerin sonuçlarını ortaya koyacak belgelere genellikle mahkeme sürecinde ya da yönetsel işlerde hesap verilebilirliği ve değerlemeyi mümkün kılabilme hedefi doğrultusunda uygulanan çok disiplinli bir süreçtir (Aksu, vd. 2008:63).

Adli muhasebe, sorgulama tekniklerinin kullanılması, muhasebe ve ekonomik yetkinlikler ile entegre olabilme, adli süreçlerde tanıklık yapma ve uzman tanıklar tarafından yararlanılması maksadıyla fikir ve görüş oluşturma, kompleks finansal problemleri çözüme kavuşturma, hile soruşturması, ekonomik zararların hesaplanması, şirket değerlemesi ve diğer ekonomik uyuşmazlıkların giderilmesinde kullanılan sezgisel bir yaklaşımdır (Oberholzer, 2002:5).

Adli muhasebe, muhasebe, denetim, kriminoloji ve hukukun entegre olarak kullanıldığı bir muhasebe türüdür. Diğer bir ifadeyle adli muahsebe, İşletme sahipleri ve diğer menfaat sahiplerinin çıkarları doğrultusunda yürütülen bağımsız bir soruşturmadır (Dubinina vd., 2018:132).

Adli muhasebe, ceza hukuku ile medeni hukukta yer alan konuları analiz etmek, incelemek, sorgulamak ve değerlendirmek amacıyla muhasebe, finans, vergi ve denetim bilgisinden yararlanılan bir bilimdir (Okoye ve Akamobi, 2009:39).

Adli muhasebe, mahkemeye yansıyan ihtilafların durumunu ve boyutunu muhasebe açısından değerlendirerek, yeterli düzeyde kanıtların sağlanarak ve analitik incelemeler doğrultusunda sağlanan bulguların yargı mensuplarına destek hizmetlerin sunulması amacıyla yapılan çalışmalardır (Pamukçu, 2017:228).

Adli muhasebe, geleneksel muhasebe sistemini hileyi ortaya çıkarabilecek yasal çerçeveye bağlayan ve hileyi yapan kişilerin kovuşturulmasına dava desteği sağlayan bir tekniktir (Clayton, 2006:295).

Adli kelimesini sadece hukukçular ile sınırlamamak gerekmektedir. Adli kelimesini Adli Tıp, Adli Antropoloji, Adli Astronomi, Adli Balistik, Adli Klimatoloji,

Adli Kriminoloji, Grafoloji ve Adli Muhasebe gibi geniş anlamda ele almak da yarar bulunmaktadır (Şenel ve Arslan, 2019:299).

Kavram olarak adli muhasebenin tanımı yapılırken aslında ilgilendiği alanlardan hareket etmek rasyonel bir yaklaşım olacaktır. Bu doğrultuda adli muhasebe finansal olayların bireyler veya işletmeler arasındaki ihtilaflar oluşturması ile varlıklarda ya da ekonomik unsurlarda bir azalma veya zarar yaratarak adli sürece yansımasına ilişkin konulara yönelik bir disiplin olarak değerlendirilmektedir. Buna göre adli muhasebe kavramının daha iyi anlaşılabilmesi açısından özellikleri hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır. Buna göre adli muhasebenin temel özellikleri aşağıdaki gibidir (Al, 2014:104);

- Mali nitelik içerir,
- Gerçek ve tüzel kişiliklere ait ekonomik değerlerde azalma ve kayıpların belirlenerek anlaşmazlıkların tespiti sağlanır,
- Adli sürece yansımış olan yada yansıyacak nitelikteki ihtilaflarla ilgilenir,
- Kusur, hile, suistimal, yolsuzluk gibi eylem ve davranışlara bağlıdır,
- Güvensizliğe neden olan, belgelendirilmesi ve tespiti güç olan olayları içerir.

2.2. Hile ve Mali Suçların Belirlenmesinde Adli Muhasebenin Rolü

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir çok işletme ekonomik ve finansal alanda meydana gelen değişimler sonucunda oluşan krizlere karşı başarılı bir profil ortaya koyamamışlardır. Bu dönemde Enron, Worldcom ve Parmalat gibi bir çok işletmede ortaya çıkan muhasebe ve denetim skandalları işletmelerin finansal raporlarına ve denetim mesleğine olan güveni önemli ölçüde sarsmıştır. Bu durum finansal piyasalarda düzenleyici otoritelerin varlığına olan ihtiyacı arttırmış ve aynı zamanda bağımsız denetim mesleğinin işletmelerde yapılan hilelerin tespitinde yeterince başarılı olamadığı ve denetçilerin hilenin önlenmesinde makul seviyede caydırıcı bir rol oynamadıklarına yönelik bir anlayış oluşmuştur. İşletmelerde meydana gelen hileli işlemlerin tespitine yönelik olarak denetçilerin sorumluluklarının güncellenmesi amacıyla AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) ve IFAC (International Federation of Accountants) tarafından SAS No 99 ve ISA 240 standartları yayınlanmıştır. Bu gelişmeler ışığında işletmeler tarafından yasal olarak tutulması zorunlu olan defterlerin ve finansal raporların hile bazlı denetlenmesi

zaruriyetinden yola çıkılarak ABD'de hileli finansal işlemlerin belirlenmesi, araştırılması ve adli açıdan kanıtların toplanması amacıyla birtakım muhasebe tekniklerinin ve özel yordamların kullanılması olarak temellendirilen "Forensic Accounting" veya "Adli Muhasebe" uygulaması geliştirilmiştir (Karausta ve Dönmez, 2013:61).

Muhasebe hilelerinin işletmelerde yüksek tutarda ekonomik kayıplara yol açması, finansal ve ekonomik çıkar çatışmalarının artması ve finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmaya dönük hilelerin artması sonucunda ortaya çıkan adli muhasebe ile hilelerin önlenmesi ve bu suçlara yönelik etkin bir mücadelede önemli bir araç olarak kullanılması ön plana çıkmıştır (Pamukçu, 2017:229).

Adli muhasebe mesleği temel olarak uzman şahitlik ve dava destek danışmanlığı hizmetlerini sunmakla birlikte ortaya çıkan bazı uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasına imkan vermektedir. Özellikle Amerika ve AB ülkelerinde adli muhasebeden hile denetçiliğinde yararlanılmaktadır. Küresel çapta yaşanan çoğu finansal hilelerin tespit edilerek kamuoyu ile paylaşılmış olması adli muhasebe mesleğine olan ilginin artmasında ve pratikte adli muhasebe'den yararlanılmasında etkili olmuştur (Kılıç ve Önal, 2021:471).

İşletmelerde yolsuzluk, varlıkların kötüye kullanılması ve finansal tablo hilelerini araştırmak amacıyla adli muhasebeciden destek alınabilir. Yolsuzluk, hile vakalarının yaklaşık olarak 1/3'ini oluşturmakla birlikte çoğunlukla rüşvet, çıkar çatışması ve gasp şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte en yaygın dolandırıcılık türü nakit, envanter ve diğer varlıkların çalındığı varlıkların kötüye kullanılmasıdır. Mali tablo hileleri ise yanlış kayıtlar yapan veya eksik kayıtlar yapan ve muhasebe ilkelerini kasıtlı şekilde hile odaklı yorumlayan çalışanlar tarafından da gerçekleştirilmektedir (ACCA, 2018).

İş ortamının giderek kompleks hale gelmesi beraberinde karmaşıklığı getirmiş ve bu durum da ihtilaflı olayların nitelik ve sayısında da bir artışa neden olmuştur. Bu durum adli muhasebeye duyulan ihtiyacı da arttırmıştır. İşletmelerde meydana gelen hileli davranışlar, yolsuzluklar, hilelerin muhasebeleştirilmesi, adli sürece yansıyan ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme ulaştırılması sürecinde adli muhasebenin uzmanlığına giren konularda hizmet alınmasında temel olmuştur. Bu kapsamda adli muhasebecilik kapsamında adli sürece yansıyan ihtilaf davaları, alacak ve borca itiraz

davaları, hakemlik gerektiren davalar, arabuluculuk ve tahkim davaları, işletme birleşme, bölünme ve tasfiye durumları, şirket değerlemesi, kurumsal değerlendirmeler, varlık tespit davaları, finansal analizler, hissedar davaları, iş bırakma veya işten çıkarma davaları, çalışan hile soruşturmaları, rüşvet, trafik kazaları, yangın ve sel gibi sigortacılık alanına giren davalar, boşanma davalarındaki ekonomik tespit işlemleri ve diğer davalara konu olan olaylara ilişkin ekonomik kayıplar ele alınmaktadır (Bekçioğlu vd. 2013:6).

2.3. Adli Muhasebe, Muhasebe ve Denetim İlişkisi

Adli muhasebenin oluşmasında hile ve yolsuzlukların önemli bir payı bulunmaktadır. Bu kapsamda adli muhasebenin suç bilimi temelinde ekonomi, muhasebe, istatistik, psikoloji, tıp ve kriminal gibi alanları da kapsadığını söylemek mümkündür. Finansal açıdan değerlendirildiğinde adli muhasebenin muhasebe ve denetim ile ilişkisi de bulunmaktadır.

Muhasebe bilgi sistemi, ekonomik verilerin ve bu işlemlere ilişkin bilgilerin kaydedilmesini, sınıflandırılmasını, özetlenmesini ve raporlanmasını sağlamaktadır. Bu açıdan muhasebe bilgi sisteminin temel amacının işlenmemiş finansal verilerin geçerli bir finansal raporlama çerçevesi veya finansal raporlama standartları aracılığıyla bilgi kullanıcıları açısından faydalı finansal bilgilere dönüştürmek olduğunu söylemek mümkündür. Faydalı finansal bilgiler bu bilgileri dikkate alarak karar alacaklara işletmeler tarafından yayınlanan finansal tablolar aracılığıyla sunulmaktadır. Dolayısıyla finansal raporlar ham finansal verilerin bir çıktıya dönüştürülmesi sonucu oluşmaktadır (Erdoğan, 2020: 3715).

Finansal muhasebe, önemli finansal ve yönetsel bilgileri veya finansal işlemleri yasal düzenlemelere uygun bir şekilde raporlar. Adli muhasebe ise dolandırıcılıkların tespiti, bunların mahkemelere iletilmesi veya kamuya açıklanması gibi işlemler bulunmaktadır. Dolayısıyla adli muhasebe yönetsel alternatiflerin seçilmesi amaçlarından ziyade tamamen gerçek veya şüpheli dolandırıcılıkla ilgilenmektedir. Ancak adli muhasebe bir güvence taahhüdü olarak değerlendirilmemelidir. Finansal muhasebenin kapsamını ekonomik işlemlere ilişkin kayıtlar ve kesin hesaplar oluşturmaktadır. Dolayısıyla finansal muhasebe işlemleri kapsamında bir hatanın tespit edilmesinin ya da önlenmesinin söz konusu olmaması nedeniyle hileli işlemlerin

raporlanması ile karşılaşılabilmektedir. Adli muhasebede bazı durumlarda finansal unsurların kullanılmaması bir problem yaratmamakta ancak finansal muhasebe de finansal unsurlar işlemlerin kaydedilmesi ve raporlanabilmesi için önemlidir. Bununla birlikte adli muhasebede ikna edici belgelerden ziyade kesin sonuçları destekleyecek belgeler tercih edilmektedir. Dolayısıyla belirlenen hilelere ilişkin olarak yapılacak kayıtlar standartlaştırılmamış ve dolandırıcılık türüne göre uyarlandırılmıştır. Bu bakımdan adli muhasebe uzmanlarının denetime özgü belirlenen standartları rehber olarak almadıklarını söylemek mümkündür (Joshi, 2019:211).

Denetim, finansal tablolarda sunulan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğine yönelik makul güvencenin sağlanarak bir görüş bildirme süreci olarak değerlendirilmektedir. Çok boyutlu bir süreç olan denetim sürecinde denetçilerin "Uluslararası Denetim Standartları"na göre hareket etmesi ve bu doğrultuda uygun denetim teknikleri aracılığıyla yeterli ve uygun denetim kanıtının toplaması gerekmektedir. Denetimden geçirilmiş finansal tablolarda sunulan bilgiler aracılığıyla finansal tablo bilgi kullanıcılarının korunması esastır. Denetim ile adli muhasebe arasındaki farklılıklar Tablo 4'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 4. Adli Muhasebe ve Denetim Arasındaki Farklar

Adli Muhasebe	Denetim
Kurumlarda bilinen fakat mevcutta ortaya konulmayan gerçeklere temellendirilen bir düşünce üzerine yoğunlaşmaktadır. Adli muhasebeci sıradan bir gözün fark edemediği durumları görmektedir.	Bir kurumun mali tabloları ile ilgili adli ve gerçek fikir ifade edilmesi üzerinde odaklanmaktadır.
Bilirkişi bağlamında şahitlik etmek ve araştırmacı muhasebecilik fonksiyonları.	Sadece araştırmacı muhasebecilik işlevleri.
Kurumun talebi doğrultusunda yapılmaktadır.	Sürekli ve rutin olarak yapılmaktadır.
Hukuksal ve cezai durumlarla ilgilenmektedir.	Sadece hukuksal durumlarla ilgilenmektedir.

Kaynak: Bekçioğlu, S., Coşkun, A. ve Gümüş U. T. (2013). İşletmelerde Hile ve Yolsuzlukların Önlenmesinde Farklı bir Yaklaşım. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 59, 1-16.

İşletmede meydana gelen hilelerin belirlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında adli muhasebe ile bağımsız denetim uygulamaları genellikle birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu karışıklığın giderilmesini bir örnek yardımıyla açıklamakta yarar bulunmaktadır. Bu

bağlamda adli muhasebeci ve bağımsız denetçinin ellerinde birer büyüteç olduğunu farz edelim. Bağımsız denetçi büyüteç yardımıyla odaklandığı resmin bütününü inceler ve resmin bütününe yönelik olarak üzerinde bilinçli bir yanlışlık veya kusur olup olmadığını inceleyerek buna göre bir kanaat edinir. Elbette bağımsız denetçinin resmin detayını incelemek açısından yeterli zamanı ve kaynağının olmaması nedeniyle kanaatinin mutlak suretle doğru olduğu kabul edilmez. Ancak bağımsız denetçinin resmi bütünüyle de olsa incelemesi ve değerlendirmesi daha sonraki resim yapacaklar açısından kusurlara dikkat edilmesi konusunda caydırıcı bir etki yaratacaktır. Adli muhasebecinin büyüteci ise bağımsız denetçinin sahip olduğu büyütece göre daha büyüktür. Adli muhasebeci kriminoloji, dava hizmetleri ve adli bilişim temel olmak kaydıyla bağımsız denetçiye kıyasla diğer disiplinlere ilişkin bilgilere de sahiptir. Bununla birlikte adli muhasebe uzmanı çeşitli ekonometrik modeller ve bilgi kaynaklarını kullanarak ihtiyaç duyulan verilere ulaşmaktadır. Bu açıdan adli muhasebe uzmanı elinde bulundurduğu büyüteci bir ihbar veya şikayet durumuna göre resmin kusurlu olduğu iddia edilen bölgeye yakınlaştırarak detaylı şekilde inceler. Bu noktada tüm ayrıntıların dikkate alınması, mesleki şüpheciliğin arttırılması ve sezgilerle birlikte destekleyici kanıtlar sağlanır. Örnek yardımıyla açıkladığımız bağımsız denetim ve adli muhasebe farklılığını özetlemek gerekirse; bağımsız denetim finansal raporların bütününe yönelik bir görüş vermeyi amaçlarken, adli muhasebe hile temelli aykırılıkları belirlemeyi amaçlar; bağımsız denetim de mesleki şüphecilik seviyesi normal bir düzeydeyken adli muhasebede ise bu düzey daha yüksek seviyede oluşmaktadır; işletme personelinin bağımsız denetim yapılırken bu uygulama hakkında bilgisi olmasına karşın adli muhasebenin uygulanması sürecinde haberi olmayabilmektedir; bağımsız denetim sürecinde önemli olmayan yanlışlıklar dikkate alınmazken adli muhasebede önemsiz yanlışlıklar dahil bütün yanlışlıklar titizlikle değerlendirilmektedir; bağımsız denetim sürecinde muhasebe kayıtları, sözleşmeler, işletme personeli ile yapılan görüşmeler, doğrulamalar ve gözlemler aracılığıyla veri kaynaklarına ulaşılmakta, adli muhasebe sürecinde ise yapılmış tüm sözleşme örnekleri, kamusal veri tabanı, işletme yazışmaları, işletme içi ve dışındaki kişilerle yapılan görüşmeler, avukatlarla yapılan görüşmeler, veri madenciliği ve diğer bilgi kaynaklarından yararlanılmaktadır (Dönmez ve Çavuşoğlu, 2015:62).

2.4. Adli Muhasebe ile Diğer Bilim Dalları Arasındaki İlişki

İktisadi, sosyal ve teknolojik gelişmelerin varlığı ile bireylerin ve kurumların birbirleri arasındaki uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla özel, teknik bilgi ve donanıma sahip olan birtakım uzmanlık alanlarına olan ihtiyacı bir hayli arttmıştır. Söz konusu özel uzmanlık alanlarının çok sayıdaki türüne ilişkin sınıflandırma yapılmadan önce uzmanlık alanlarını 3 ana başlıkta özetlemek mümkündür (Doğan, 2018:13);

- Tıp ve sağlık alanı ile ilgili durumlara ilişkin olarak Adli Tıp,
- Teknik ve teknoloji alanı ile ilgili durumlara ilişkin olarak Fen ve Mühendislik,
- Ekonomik ve mali durumlara ilişkin olarak Adli Muhasebe.

Adli muhasebe, hukuk sistemiyle muhasebe ve finansal analiz arasında kesişen bir alandır. Bu disiplin, muhasebe prensiplerini ve tekniklerini kullanarak adli vakalarda finansal verileri analiz etmeyi ve yorumlamayı içerir.

Adli muhasebe, muhasebe bilimi ile hukuk biliminin bir bileşimi olarak geliştirilmiştir. Adli muhasebe, işletme yönetimleri tarafından yapılan soruşturmalarda ve alınacak kararlarda idari destek, dava desteği ve bilirkişilik desteği olmak üzere farklı açılardan hizmetler sunulmasına imkan vermektedir (Al, 2014:97).

Hukuki süreçte kanıt niteliğinde kabul gören muhasebe işlemleri ihtilafa konu olan olayın tarafları açısından bir hukuki dayanak işlevi görmektedir. Dolayısıyla adli sürece yansıyan olaylarda kanıt özelliği taşıyan işlemler kısaca aşağıdaki gibidir (Akyel, 2016:99):

- Şirket kuruluş işlemleri, ortaklık türü, ortaklık payları, ortakların hak ve yükümlülükleri,
- Ticari belgelerin nitelikleri ve doğruluğu,
- Yasal açıdan tutulması zorunlu olan ve olmayan defterlerin kanıt olma niteliği,
- Muhasebe kayıtlarının doğruluğu,
- Bankacılık ve sigorta işlemleri, kredi alma ve geri ödenmesine ilişkin kayıtların doğruluğu.

2.5. Adli Muhasebe Türleri

İşletme yönetimleri gereksinim duyduklarında iktisadi bir işlemin ekonomik bir hile içerip içermediğini talep edebilir. Bu noktada adli muhasebe işletme yönetimine ekonomik işlem ile ilgili hile boyutunu ortaya koyarak alınacak kararlarda destek vermektedir. Pratikte adli muhasebeyi sağlayacağı destek açısından 3 gruba ayırmak mümkündür (Akyel, 2012:81):

- Dava Destek Danışmanlığı (Hukuki Destek)
- Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı)
- Hile Denetçiliği veya Araştırmacı Muhasebecilik (İdari Destek)

2.5.1. Dava Destek Danışmanlığı (Hukuki Destek)

Dava destek danışmanlığı, meydana gelmiş olan bir adli uyuşmazlık öncesi veya dava sürecinde hakim, savcı ve avukat gibi yargı mensuplarına birçok açıdan hizmet verilmesini temel alan adli muhasebe türüdür (Çankaya vd., 2014:72). Adli muhasebe uzmanlarının dava desteği danışmanlığı açısından vereceği destekleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Gülten, 2010:316);

- Boşanma davalarında evlilik döneminde edinilen varlıkların gerçekleştirilen mali nitelikteki işlemlerin etki ve neticelerinin analizinde karşılıklı paylaşılması zorunlu olan varlıklar içinde bir tüzel kişiliğin olması durumunda adli muhasebe hizmetlerinden yararlanılması faydalıdır. Bu davalarda özellikle taraflardan birinin veya her ikisinin malları gizlemesi ve kaçırması gibi durumlarda bu durumların yargı mensupları tarafından tespiti mümkün olmayabilir.
- Tüzel kişiliklere ait varlıkların hileli şekilde kullanılması veya ekonomik zararlarla karşılaşılması durumunda ortaya çıkan kayıpların ekonomik değerlerinin belirlenmesinde adli muhasebe uzmanlarına gereksinim duyulmaktadır.
- Belgede sahtecilik, kredi kartı, çek ve senet dolandırıcılığı gibi cezai müeyyide gerektiren durumlarda adli muhasebe uzmanları tarafından sunulan hizmetlerden faydalanılabilir.

- İşletmeler tarafından hileli iflas uygulamalarına başvurulması sonucunda işletme varlıklarının kaçırılması amacıyla yapılan hileli işlemlerin tespit edilerek raporlanması konusunda adli muhasebecilerden destek sağlanabilir.
- Çalışma hayatını düzenleyen yasaların kapsamına giren ihtilaflarda yolsuzluk ve usulsüzlüklerin belirlenmesi amacıyla adli muhasebecilik uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Vergi ziyanı ve vergi kaçırma gibi usulsüzlüklerin tespit edilmesinde, muhasebe kayıtlarında ve finansal raporlarda vergi kaybına yol açan hileli işlemlerin belirlenmesinde adli muhasebe hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Ticaret davalarında işletmelerin özellikle ortakları arasındaki ihtilafların ekonomik boyutunun belirlenmesinde adli muhasebecilere ihtiyaç duyulabilmektedir.

- Kaynağı belirsiz olan paraların aklanmasına dair gerçekleştirilen suçlara ilişkin olarak adli muhasebecilerden olaya ilişkin hukuki destek alınabilmektedir.
- Sermaye piyasasında faaliyet gösteren kurumlar hileli işlem ve faaliyetler nedeniyle adli sürece yansıyan konularda adli muhasebecilerden hizmet almaya ihtiyaç duyabilirler.

Adli muhasebecilerden işlenmiş bir cinayet suçuna yönelik olarak dahi destek hizmeti alınabilmektedir. Bu çerçevede adli muhasebeci, cinayete ilişkin olarak meydana gelen hileleri gizlemeye ya da başka bir hile ile dönüştürmeye yönelik bir eylemin olup olmadığını belirlemek amacıyla büyük bir gayretle muhasebe kayıtlarını inceleyerek cinayetin perde arkasını aralayabilmektedir. Bununla birlikte dava desteği hizmeti savunma maksadıyla eşit önemde sunulabilmektedir. Bu sayede adli muhasebeci karşı tarafın savunduğu görüşü çürütecek şekilde değerlendirmelerini yapar (Thornhill, 1995:11).

2.5.2. Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı)

Uzman tanıklık, özel ve teknik bilgi ve yetenek gerektiren konularda mesleki faaliyetlerini yerine getiren bireylerin uzmanlık alanlarına ilişkin bilgi ve deneyimlerine dayalı olarak adli sürece yansımış olan anlaşmazlıkların dikkatli ve büyük bir titizlikle değerlendirilerek neticelendirilmesi sürecinde yargı mensuplarına gerekli destek

hizmetlerinin sunulduğu adli muhasebe türüdür. Uzman şahitliği adli sürece intikal etmiş olan konularda, hukuk alanında uzmanlığa sahip olan yargı mensuplarının, ekonomik ve ticari işlemler ile muhasebe alanında olması gereken bilgilere sahip olması mümkün olmayabilir. İşte bu nedenle ihtilafların neticelendirilebilmesi için yargı mensuplarının uzman şahitlik yapacak olan adli muhasebebicilere ihtiyacı olacaktır (Kıllı ve Çeviren, 2017:91).

Bilirkişi tanığı olarak adli muhasebeci, hissiyattan uzak ve sakin şekilde kompleks ekonomik işlemlere dair uzman gözüyle değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu süreçte adli muhasebeci özellikle muhasebesel olarak problemleri anlaşılabilir bir ifadeyle özetlemektedir. Bu çerçevede uzman şahitlik kapsamında adli muhasebecilerin yapmaları gereken hususlar aşağıdaki gibidir (Aksu vd., 2008: 64):

- Davaya konu olan ihtilaflara ilişkin gerekli araştırmaların yapılmasını sağlamak amacıyla veri toplamak,
- Elde edilen verilerin analizi ile görüş oluşturmak,
- Görüşü, görülmekte olan dava sürecinde mahkeme heyetine ve avukatlara aydınlatıcı bir şekilde sunmaktır.

Uzman şahitlik hizmeti veren adli muhasebecilerin bu süreçte taraflardan birinin, yargı mensuplarının, yazılı, görsel ve işitsel medyanın etkisinde kalmadan işlerini yapması gerekmektedir. Koşullar ne olursa olsun adli muhasebeci konuya ilişkin olarak tahmin yapmadan veya herhangi bir spekülatif davranış sergilemeden gerçek durumu ortaya koyması gerekir. Adli muhasebeci üzerinde çalıştığı konu hakkında ayrıntılı bilgiler vermeli ve kendisine yöneltilen soruları dikkatli bir şekilde yanıtlamalıdır. Bu amaçla adli muhasebecinin iyi bir iletişim becerisine sahip olması ve hitabet yeteneğinin güçlü olması gerekmektedir (Gülten, 2010:317).

2.5.3. Hile Denetçiliği veya Araştırmacı Muhasebecilik (İdari Destek)

Hile denetçiliği genellikle bir işlemin cezai müeyyideyi içermesi durumunda başvurulan bir adli muhasebe alanıdır. Örneğin, bir çalışan tarafından gerçekleştirilen hırsızlık olayı, gayrimenkul ve sigorta alanında gerçekleştirilen dolandırıcılık, rüşvet vb. durumlar hile denetçiliğinin kapsamında değerlendirilmektedir (Aksu, 2008:64, Çekmek, 2022: 69).

Hile denetçiliği kapsamında cezai birtakım konularda meydana gelen şikayetler, dava sonucu oluşan tazminat yükümlülükleri ve organizasyonel tahkikatlar nedeniyle cereyan eden söylenti ve soruşturmalar değerlendirilmektedir. Bu açıdan adli muhasebe uzmanı bu konulara ilişkin olarak hile denetçisi veya araştırmacı muhasebecilik görevini üstlenerek hizmet vermektedir (Singleton ve Singleton, 2010:16).

Hile denetçiliği, genel olarak çalışanlar tarafından işletme varlıklarının çalınması, gayrimenkul dolandırıcılığı, sigorta suistimalleri ve rüşvet alma gibi cezai müeyyide gerektiren veya yargı sürecine yansımış olan olayların incelenmesine yönelik bir adli muhasebe hizmetidir (Şenel ve Atmaca, 2018:278). Hile denetçiliği kapsamında adli muhasebe uzmanları tarafından verilebilecek olan destek hizmetlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Pazarçeviren, 2015: 9);

- Şüphelenilen hileli işlemlerin destekleyici kanıtlarla birlikte ortaya çıkarılması,
- Gerçekleşen hileli işlemlere yönelik olarak durum analizinin yapılması ve neler yapılması gerektiği konusunda öneriler sunulması,
- Varlıkların geri alınması, muhafazası ve iyileştirilmesine yönelik çeşitli desteklerin sunulması,
- Hileye ilişkin olarak diğer disiplinlerle organize bir şekilde çalışılması,
- Varlıkların geri alınmasına yönelik olarak açılacak olan dava sürecinde gerekli desteği sağlamak.

Hile denetçiliği kapsamında bir dolandırıcılık şüphesi söz konusu olduğunda ya da önemli bir ekonomik kayıp oluştuğunda reaktif bir adli muhasebe yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle ekonomik kayıp önceki olaylar sonucunda meydana gelmiş yani olay yaşanmış ve bitmiş olması nedeniyle adli muhasebenin bu yönü herhangi bir yanlışlık olup olmadığını kanıtlamak ve mahkeme sürecinde delil sunmak amacıyla uygulanır (Caruana vd., 2020:138).

Adli muhasebeciler tarafından hile ve yolsuzlukların belirlenmesine ilişkin bir hizmet verilmesi durumunda dikkat etmeleri gereken hususlar şöyledir (Gülten, 2010:319):

- Adli muhasebeci standartları ve çalışma yöntemini olay veya durumlara göre kendisi belirlemelidir. Ayrıca işletme yönetimi ile ortakların amacını ve beklentilerini öğrenerek iş görenler tarafından yürütülen faaliyetleri incelemesi

gerekir. Aynı zamanda işletmenin paydaşları olan tedarikçiler ile gerçekleştirilen işlemleri dikkate almalıdır.

- Adli muhasebeci hangi noktalarda hile ihtimalinin olacağını öngörmeli ve işletmede eğer iç kontrol sistemi varsa sistemin hatalarını ve zayıf yönlerini tespit etmelidir.
- İşletmede meydana gelebilecek hile ve yolsuzluk eylemlerinin gerçekleşme düzeyi belirlenerek bunların işletmenin bölümleri ile ilişkilendirilmesi gerekir.
- Adli muhasebeciler kanıtlara ulaşmadan bir olaya ilişkin olarak kesin yargıda bulunamazlar.
- Adli muhasebeci hileye karışan kişi veya kişileri sorgularken karşı tarafın psikolojisini de dikkate alarak sorular yöneltmelidir. Suç işleyen kişinin uygun ortam yaratılması durumunda hileleri nasıl yaptıklarına dair ifade vermeleri sağlanmalıdır.
- İşletmelerde hile ve yolsuzluklara ilişkin olarak planlanmış hileler ile karşılaşılabilir. Bu durumda hilelerin tespit edilmesi amacıyla ileri düzeyde bilgi teknolojilerinden yararlanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla adli muhasebecilere söz konusu hilelerin tespitinde ihtiyaç vardır.
- Adli muhasebeciler işletmede hile ve yolsuzlukların bir daha oluşmaması adına hangi önlemlerin alınması gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunmalıdır.
- Adli muhasebeciler işletmede meydana gelen hile ve yolsuzlukları belirlediklerinde ekonomik kayıplara kimler neden olmuşsa o kişilerden bu kayıpların hangi tutarda tahsil edilmesi gerektiğini belirlemektedirler.

2.6. Adli Muhasebeye İhtiyaç Duyanlar

Geçmiş dönemlerde adli muhasebecilere işletme yönetimi tarafından bir hilenin oluşması veya hileden şüphelenilmesi durumunda ihtiyaç duyulmaktaydı. Ancak yaşanan işletme skandalları işletme sahip ve ortakları tarafından hilelerin tespiti ve önlenmesi konusunda adli muhasebecilere daha fazla ihtiyaç duyulduğunun altının çizilmesine neden olmuştur. Adli muhasebe uzmanları tarafından araştırılan hileler temel olarak hileli finansal raporlama ve varlıkların kötüye kullanılması üzerinedir. Adli

muhasebe uzmanları finansal tablolarda bulunan hilelerin belirlenmesinde çeşitli finansal oranlardan ve Benford Yasası gibi veri işleme metodlarından yararlanmaktadır. Ayrıca belge, kayıt inceleme ve hileye ilişkin bilgi sağlanabilecek kişiler ile de görüşülmektedir (Aksu vd., 2008: 65).

Adli muhasebenin günümüz koşullarındaki rolü şüphesiz çok önemlidir. Çünkü adli muhasebe bilimi avukatlara, mahkemelere, kolluk kuvvetlerine, düzenleyici kuruluşlara ve diğer kurumlara suistimallerin soruşturulmasında ve yapılan incelemeler sonucunda bunların belgelendirilmesinde yardımcı olur. Özellikle işletmelerde artan dolandırıcılık olaylarına ilişkin sahtekarlıkların belirlenmesinde adli muhasebe hizmetlerinden yararlanılması gerekmektedir (Eliezer ve Emmanuel, 2015:74).

Adli muhasebe özellikle hileli işlemleri neden sonuç ilişkisi içerisinde ele almanın yanı sıra aynı zamanda söz konusu hileli işlemin ekonomik değerinin belirlenmesi açısından da ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan adli muhasebeye birçok alandan farklı kesimler ihtiyaç duyabilmektedir. Genel olarak adli muhasebeye ihtiyaç duyanları ve hangi açılardan adli muhasebeye ihtiyaç duyulduğunu aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (http://www.adli-muhasebe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=15, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

- **Muhasebe ile uğraşanlar:** Muhasebe alanına yeni bir yaklaşım sunan adli muhasebe disiplini finansal verilerin ve bu verilere temel teşkil eden belgelerin gerçek olup olmadığı konusunda kendine özgü adli metotlardan ve yöntemlerden yararlanmaktadır. Bu açıdan muhasebe ile uğraşanlar finansal işlemlere ilişkin tutarların ve ekonomik işlemlerin doğruluğu konusunda adli muhasebeye gereksinim duymaktadır.
- **İç veya dış denetim ile uğraşanlar:** Adli muhasebe, finansal tablolarda yer alan tutarların doğruluğu ve güvenilirliğinin ötesinde şüpheci bir yaklaşımla finansal işlemleri neden sonuç ilişkisi içinde değerlendirmekte olup bu amaçla varsa kamera görüntüleri, belge inceleme, kaşe, mühür ve imza dahil birçok araçtan yararlanır. Denetçilerin özellikle yaptıkları çalışmalarda kendilerinin tespit edemediği veya tespit etmeleri mümkün olmayan hususları ortaya çıkarabilmeleri konusunda adli muhasebecilere gereksinim duyarlar.

- **Şirket sahip ve ortakları:** İşletme sahip ve ortakları tarafından işletme yöneticileri, çalışanları veya ortaklarınca yürütülen yapılan ekonomik işlemlerin işletmenin aleyhine gerçekleştirilmiş olması durumunda adli muhasebecilerden suçun hem ekonomik hem de adli boyutunun araştırılması istenebilmektedir. Özellikle kurumsallaşmamış veya kurumsallaşmasını tamamlamamış olan işletmelerde güvene dayalı bir işveren-işçi ilişkisi bulunuyorsa bu tip işletme ortamlarında gerçekleştirilen ekonomik işlemlerde hile riskinin yüksek olması nedeniyle adli muhasebecilere gereksinim vardır.
- **İşletme yöneticileri:** Hesap verebilirlik anlayışının bir gereği olarak işletme yöneticileri faaliyetlerin şeffaf bir şekilde yürütülebilmesini ortaya koymak amacıyla işletmede adli muhasebe uygulamalarına yer verilmesini gerekli görürler.

- **Yargı mensupları:** Hakim, savcı ve avukatlar adli sürece intikal etmiş konularda uzman bilirkişilerden rapor alma gereksinimi duyabilirler. Bu amaçla ekonomik ihtilaflarda muhasebe işlemleri açısından konuyu ele alabilmesi ve işlemlere ilişkin raporlama yapmasının yanı sıra bu raporu ihtiyaç duyulması halinde sunabilmesi ve mahkeme heyetinin yönelttiği soruları neden sonuç ilişkisi içerisinde yanıtlayabilmesi amacıyla adli muhasebecilere gereksinim duyulmaktadır.
- **Kolluk kuvvetleri:** "*Al Capone yalnızca bir muhasebeci tarafından yakalanabilmiştir"* cümlesi Amerika Birleşik Devletleri'nde halen slogan olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu cümle hile ve suçları tespit etme ve önlemede adli muhasebenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Emniyet mensupları tarafından özellikle mali suç niteliğinde araştırmalar yapılırken muhasebesel konularda derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla adli muhasebecilere gereksinim duyulmaktadır.

İşletme avukatlığı ya da danışman avukatlığının vazgeçilmez ve hukuki açıdan mecburi olma durumuna geldiği işletme ortamında adli muhasebeye olan gereksinim de giderek artmıştır. Avukatların eğitim dönemlerinde yoğunlukla hukuk dersleri almaları nedeniyle ekonomik işlemlere ilişkin olarak muhasebe işlemleri ve finansal raporlar hakkında bir tespit ve analiz yapabilmeleri mümkün olmamaktadır. Özellikle mahkemelerde mahkeme heyetinin karşılaşmış oldukları davalarda muhasebe alanını

ilgilendiren konularda muhasebe, denetim ve diğer teknik konuları bilmeleri mümkün olmayabilir. İşte bu nedenlerden ötürü yargı mensuplarının genellikle bilirkişiler aracılığıyla olaylara ilişkin değerlendirme yapmaları ve kanaat edinmeleri gerekmektedir. Bu noktada adli muhasebecilik mesleği bilirkişilik müessesesinden farklı olarak işletmelere ve yargı mensuplarına önemli ölçüde destek hizmeti sağlamaktadır. Bu açıdan özellikle işletme ortakları arasında kar dağıtımı, sermaye artırımı veya azatlımı; ortaklar ile yönetim arasında faaliyet raporunun hazırlanması, genel kurul toplantısının yapılması ve finansal tabloların düzenlenmesi; personeller ile yönetim arasında hile, yolsuzluk ve suistimal gibi olayların meydana gelmesinde adli muhasebecilere ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı şekilde satıcılar, müşteriler, kredi verenler, yatırımcılar ve işletme yönetimi arasında bir hile, yolsuzluk ve suistimal durumu sonucunda bir çıkar çatışması olması halinde adli muhasebe uzmanlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Al, 2014: 112).

2.7. Adli Muhasebecilik Mesleği

Günümüzde ekonomide ve ticarette yaşanan sorunların yargı sürecine yansıması sonucunda ihtilafların çözümünde yargı mensuplarının sadece hukuk bilgileri yeterli gelmemekte ve ticari konulara ilişkin iyi bir muhasebe bilgisine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan hile ve suistimallerin belirlenebilmesinde muhasebe, finans ve diğer alanlarda uzmanlaşmış kişilere ihtiyaç duyulması nedeniyle "Adli Muhasebe" mesleği doğmuştur (Şenel ve Atmaca, 2018:276).

Mali tabloların ve raporların gerçeğe uygunluğu, adli muhasebecinin bilgi, beceri ve tecrübesine bağlıdır. Bir adli muhasebeci, bilgi ve becerilerini sonuçlara, analize, yorumlamaya, raporlamaya ve kanıtların tanıklık desteğine entegre edebilmelidir. Mahkemede adli muhasebeci bilirkişi, danışman olabilir ya da mahkeme heyeti tarafından atanan uzman, hakem veya arabulucu gibi başka rollerle de görevlendirilebilir (Joshi, 2019:210).

Adli muhasebeci, bir olaya ilişkin olarak edindiği bilgileri özetleyerek yorumlayan ve ulaştığı sonuçları raporlayan bir kişidir. Adli muhasebeci temel olarak ilgilendiği bir olaya klasik bir muhasebe meslek mensubunun bakış açısıyla değil diğer disiplinleri de içeren çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaşmalıdır. Bu açıdan adli

muhasebeci, hile denetçiliği, uzman şahitlik ve idari destek hizmetlerini sunarken olaya ilişkin delillerin araştırılması, analizi ve incelenmesi süreçlerinde muhasebe bilgisinin yanı sıra sorgulayıcı bir anlayışla hareket etmesi gerekir (Pamukçu, 2017:232).

Adli muhasebeciliği "ihtilaflı hukuki işler muhasebesi" veya "hukuken ihtilafa neden olmuş muhasebe işlemleri" şeklinde tanımlamak mümkündür. İşletme sahip ve ortakları arasında temettü dağıtımı uyuşmazlıkları, çalışan ve işveren arasındaki ihtilafları, müşteri veya satıcılarla olan cari borç-alacak anlaşmazlıkları, 3. kişilerin kamu ve özel kuruluşlarla olan problemleri gibi konuların çözüme kavuşturulmasında destek hizmeti alınan adli muhasebeciler, söz konusu olaylara ilişkin olarak muhasebe işlemlerini incelemek, ilgili kanıtları toplayarak değerlendirmek ve ulaştığı sonuçları mahkeme heyetine bildirmek suretiyle destek hizmetlerini sağlamaktadır (Akyel, 2016:106).

Adli muhasebecilik mesleğinin yürütülebilmesi birden fazla özelliğin bir arada bulunmasını gerektirir. Bu özellikler genel olarak muhasebe meslek mensubunun kişilik özellikleri, yetenekleri ve hukuk bilgisidir. Adli muhasebe uzmanı deneyim, bağımsızlık, yaratıcılık ve soruşturma yeteneği açısından gerekli yeterlilikte olmalıdır (Hamdan, 2018:1).

Adli muhasebeciler hileli işlemlerin belirlenmesi ve ekonomik değerinin hesaplanması sürecinde tıpkı bir dedektif gibi hareket edererek dikkatli inceleme ve araştırma düşüncesine sahip olmalıdır. Bu açıdan adli muhasebecilerin meslekleriyle ilgili güncel gelişmeleri yakından takip etmeleri, araştırdığı olaylara ilişkin olarak mesleki şüpheciliklerini sürdürebilmeleri ve olayların doğruluğunu titizlikle araştırmaları gerekmektedir. Adli muhasebecilerin bu süreçte istenmeyen durumlarla karşılaşmaları halinde motivasyonlarını düşürmemeleri ve olayları kanıtlara dayalı bir şekilde ortaya çıkarma eğilimlerini sürdürmeleri konusunda ısrarcı olmaları önemlidir. Ayrıca adli muhasebecilerin meslekleri ile ilgili ilkelere ve standartlarla uymaları gerekmektedir (Bozkurt, 2000:60).

Günümüz iş dünyasında adli muhasebecilere çok ihtiyaç vardır, ancak herkes adli muhasebeci olabilmek için gerekli olan özelliklere ve niteliklere sahip değildir. Adli muhasebecilerin güçlü yazılı ve sözlü iletişim becerilerine sahip olmaları gerekir. Bu meslekte güçlü bir muhasebe altyapısına, kapsamlı bir denetim, risk değerlendirmesi, kontrol ve dolandırıcılık tespiti bilgisine ve yasal sistem hakkında temel bir anlayışa

sahip olmak gerekmektedir. Adli muhasebecilerin, doğru yanıtlar vermeye istekli olmayabilecek kişilerle görüşme yapma ve onlardan etkili bir şekilde bilgi alma becerisine sahip olması da önemlidir. Bu nedenle, adli muhasebecilerin muhatap oldukları kişilere karşı şüpheci olmaları gerekmektedir. Finansal planlama ve yönetim tekniklerindeki bilgi ve deneyimin yanı sıra çeşitli bilgi teknolojisi ve muhasebe sistemlerini anlama ve uygulama becerisi de dahil olmak üzere ileri düzeyde bilgisayar becerisi de adli muhasebecilerin temel özellikleri arasındadır (Nunn vd. 2006:2).

Adli muhasebeciler, muhasebe meslek mensuplarının taşıması gereken görev ve sorumlulukları taşımakla birlikte adli muhasebeciliğin yerine getirilmesinde gerekli olan diğer hususlara da sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede adli muhasebecilerin taşıması gereken özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Hunter, 1995:14, akt: Bozkurt, 2000:60).

- **Meraklı olmak:** Adli muhasebeciler mesleklerine ilişkin olarak gelişmeleri ve değişimleri takip etmeleri ve bu konuda meraklı olmaları gerekmektedir. Ayrıca adli muhasebeciler mesleki şüpheciliği temel alarak değerlendirmelerini yapmalıdır.
- **Israrcı olmak:** Adli muhasebeciler uygulamada mesleki faaliyetlerini sürdürürken genel Kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve denetim standartlarının yanı sıra diğer gerekli prosedürleri de uygulayarak işlem ve olayları tüm açılardan incelemeli, araştırmalı ve muhakeme etmelidir.
- **Yaratıcılık:** Adli muhasebeciler muhasebe meslek mensupları ile bağımsız denetçilerin uymaları gereken genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve denetim standartlarını temel almakla birlikte adeta bir dedektif gibi olayları ele alarak incelemeli ve olayı bütün boyutla değerlendirerek birtakım çözüm sonuçlarını ortaya koymalıdır.
- **Sezgi:** Adli muhasebeciler karşılaştıkları olayları objektif şekilde ele almalı, olayların niteliğini dikkate alarak incelemeli, etkin bir tahmin yargısına sahip olmalı ve alacakları kararlarda tutarlı, belirgin ve analitik bir düşünce yapısına sahip olması gerekmektedir.
- **Psikoloji bilgisi:** Adli muhasebecilerin temel görevleri arasında bir konu hakkında iddia edilen hile ve dolandırıcılığı araştırmak ve tespit etmek yer almaktadır. Dolayısıyla adli muhasebeciler bu işlemleri gerçekleştirebilmek amacıyla olaya ilişkin şahitlerin ifadelerini almada ve olayları neden sonuç

ilişkisine göre değerlendirmek amacıyla psikoloji bilgisine ihtiyaç duymaktadırlar.

- **İletişim kurmadaki beceri:** Adli muhasebeciler, çalışmaları hakkında yapacakları yazılı ve sözlü iletişimde etkin ve başarılı olma adına iyi bir iletişim becerine sahip olmaları gerekmektedir.
- **Mesleki karar verebilme yeteneği:** Adli muhasebecilerin mesleki açıdan gerekli olan donanıma sahip olmaları yanında yeterli özgüvene de sahip olması gerekmektedir. Adli muhasebecilerin alacakları kararların ihtilaf taraflarını yakından ilgilendirmesi nedeniyle herhangi bir tarafın müdahalesi olmaksızın elde edilen bulgulara göre karar verebilme yeteneğine sahip olmaları beklenir.

Adli muhasebecilerden genellikle karmaşık mali durumlar ve işletmeye ilişkin diğer sorunları hem anlaşılır hem de uygun şekilde desteklenmiş bir şekilde analiz etmesi, yorumlaması, özetlemesi ve sunması için destek alınmaktadır. Adli Muhasebeciler, serbest muhasebeci olarak çalışabilir veya sigorta şirketleri, bankalar, polis güçleri, devlet kurumları ve diğer kuruluşlar tarafından istihdam edilebilir (Subash, 2015:21927).

Adli muhasebeciler ile bağımsız denetçiler arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklara kısaca değinmek adli muhasebecilik mesleğinin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Öncelikle denetim sürecinde denetçi mevcut hata ve aykırılıkları araştırırken adli muhasebeci bütün hile metodlarını dikkate alarak şüphe uyandıran olumsuz unsurları her açıdan araştırmaktadır. Adli muhasebeci uygulama sürecinde adli soruşturma, hile denetimi ve suistimal yaratan olayla ile ilgili çalışmalarını sürdürürken bağımsız denetçiler düzenleyici kurumlar tarafından belirlenen standartlar ve düzenlemelere göre uygunluk araştırması yaparlar. Adli muhasebeciler hileli durumların ya da mali suçların nasıl meydana geldiği ve kimlerin bağlantısı olduğu üzerinde dururken bağımsız denetçiler finansal tabloların gereğe uygun şekilde sunulup sunulmadığı konusunda işletme yönetiminin dürüstlüğü hakkında görüş oluştururlar. Mali tablolardaki hata ve eksikliklerin tespit edilmesi amacıyla denetim tekniklerinden yararlanılarak bu tablolar hakkında bir görüş vermek bağımsız denetçilerin sorumluluğundadır, adli muhasebeciler ise sağladıkları detaylı bilgiler çerçevesinde hileli işleme ilişkin iştirak edenler hakkında sorgulamalar yaparak kanıt toplar ve bunları belgelendirir. Bu aşamada adli muhasebeciler bağımsız denetçilere nazaran daha nitelikli ve etkili bir dil kullanmaktadırlar. Adli muhasebeciler aynı

zamanda suçun meydana geldiği ortamda bulunarak derinlemesine araştırmalar yaparlar ve elde edilen bilgilere göre rasyonel çıkarımlar yaparlar. Adli muhasebeciler bağımsız denetçilerden farklı olarak iç kontrol sisteminde yer alan kontrol faaliyetlerinin nasıl aşılabileceği konusunda daha uzmandırlar (Okoye ve Akamobi, 2009:40; Golden vd., 2006:20; akt: Al, 2014:108).

Genel olarak adli muhasebecilik mesleğinin uygulama alanlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Upadhyay, 2018:83).

- Cezai ve hukuki ihtilaflar
- Uzman raporu, inceleme ve kanıt sunmak
- Sözlü şekilde mahkeme heyetine kanıtlar hakkında bilgi vermek
- İflas ve tasfiye destek soruşturması
- Hile önleme ve bilinçlendirme stratejileri geliştirme
- Hile ve fonların takibi
- Hile ve usulsüzlüklerle ilgili hukuki ve cezai işlemler
- Sözleşme ihlali tespiti
- Şirket satın alımlarında garanti ihlali
- Sigorta talepleri
- Hukuki problemler
- Özel ve gizli sözleşmeler
- Hile ve risk yönetimi anket ve raporları

Adli muhasebe mesleği ve hile denetçiliğine yönelik küresel ölçekte ilk olarak Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) kurulmuştur. Bununla birlikte adli muhasebe mesleğinin gelişimine katkı sağlaması amacıyla Institute for Internal Controls (IIC), The Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA), The Chartered Accountants (CA), National Association of Certified Fraud Examiners (NACFE), National Association of Forensic Accounting (NAFA), The Institute of Certified Forensic Accountants (ICFA), International Institute of Certified Forensic Accountants (IICFA), Network of Independent Forensic Accountants (NIFA), Association of Certified Forensic Investigators of Canada (ACFI), American Board of Forensic

Accounting (ABFA) ve International Institute of Certified Forensic Investigation Professionals (IICFIP) kurulmuştur (Kızıl vd., 2019:69).

2.8. Adli Muhasebe Uygulama Süreci

Adli muhasebe alanına giren her olay kendisine özgü bir adli muhasebe görevini gerekli kılmaktadır. Bu açıdan adli muhasebeye ilişkin olarak izlenecek aşamalar da özel olabilecektir. Adli muhasebe sürecinde bir adli muhasebecinin dikkat etmesi gereken uygulama süreç adımlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Pazarçeviren, 2005:12-13).

- **Müşteri ile buluşma:** Müşteri ile buluşma süreci temel olarak meydana gelen olayın taraflarını belirlemek ve olayın detaylı bir şekilde anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.
- **Çatışmanın tespiti:** Adli muhasebeyi gerekli kılan olaya ilişkin tarafların belirlenmesi ile uyuşmazlık kontrolünün sağlanması gerekmektedir.
- **Öncül araştırma:** Adli muhasebeci tarafından ayrıntılı bir uygulama planı hazırlanmadan önce ön inceleme yapılması yararlı olmaktadır. Ön inceleme ihtilafa ilişkin olayların daha iyi bir şekilde anlaşılması açısından ve daha sonra yapılacak planlama açısından önem arz etmektedir.
- **Eylem planı hazırlama:** Eylem planının hazırlanması adli muhasebecinin müşteri ile iletişim kurarak ve öncül araştırmalar yaparak sağlanan veriler ile hedeflere ulaşılmasında temel alınacak yöntemin en iyi şekilde belirlenmesinde etkili olmaktadır.
- **Doğru kanıtları sağlama:** Adli muhasebeciler, ihtilafa konu olan olaylara ilişkin dökümanların tespit edilmesi, nicel veriler, varlıklar, kişiler, organizasyonlar ve olayların gerçekleşmesini ortaya koyabilecek kanıtların ve bilirkişi raporlarının incelenmesi gerekmektedir.
- **Analiz:** Adli muhasebe uzmanı analiz aşamasında olaylara ilişkin ekonomik kayıpların belirlenmesi, işlemlerin özeti, varlıkların izlenmesi, iskonto oranları aracılığıyla bugünkü değerlerin hesaplanması ve grafik ve tablolar aracılığıyla olayları açıklamalıdır.
- **Rapor hazırlama:** Adli muhasebe uygulama sürecinin son basamağı olan bu aşamada görevin niteliği, çalışmanın kapsamı, izlenen metodoloji, bulgular ve

görüşler raporlama aracılığıyla sunulmaktadır. Rapor içeriğinde elde edilen bulguları desteklemek amacıyla grafik ve tablolara da yer verilmektedir.

2.9. Adli Muhasebede Kullanılan Yöntemler

Adli muhasebenin uygulanması sürecinde problemlerin çözümüne yönelik olarak mahkeme heyetine gerçek verileri vermek amacıyla bir takım yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bu yöntemler kısaca yazılı ifade alma, sorgulama, doğrulama, yeniden hesaplama, analitik inceleme, fiziki inceleme ve belge inceleme yöntemlerinden oluşmaktadır. Söz konusu yöntemlerden kısaca bahsetmekte yarar bulunmaktadır (Şahin, 2019:24-25).

2.9.1. Yazılı İfade Alma Yöntemi

Yazılı ifade alma yöntemi adli sürece yansımış olan anlaşmazlıklarda en fazla kullanılan yöntemdir. Adli muhasebe uzmanı bu yöntem aracılığıyla ifadesine başvurulacak kişilerin çok olması doğru sonuçların alınması noktasında önem arz etmektedir. Bir olaya ilişkin olarak farklı kişilerden farklı yanıtlar alınsa da yanıtlar arasındaki benzer hususlar biraraya getirilerek hangi tarafın eksik veya yanlış yanıtlar verdikleri tespit edilmektedir. Bununla birlikte yazı ile ifade alınması sayesinde ifade veren kişinin daha önce verdiği ifadenin aksi yönde davranmasının önüne geçilmiş olunur.

2.9.2. Sorgulama Yöntemi

Sorgulama yöntemi aracılığıyla adli muhasebeci ifadesine başvurduğu kişilere değişik açılardan sorular yönelterek alınan yanıtları titizlikle değerlendirmektedir. Bu yöntemde ifadesine başvurulan kişilerin sorulara verdikleri cevaplar ile beden dillerini birlikte değerlendirmek suretiyle araştırılan konulara ilişkin doğru bir değerlendirme yapmak mümkün hale gelmektedir.

2.9.3. Doğrulama Yöntemi

Doğrulama yöntemi, adli muhasebecilerin şüphe duydukları verilere ilişkin olarak 3. kişilerden söz konusu bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğini belirleyebilmek amacıyla kullanılmaktadır. Böylelikle bir işletmeye ait muhasebe kayıtları ile belge ve bilgiler arasında mutabakat sağlanabilmektedir. Adli muhasebeci özellikle teyit mektubu aracılığıyla işletmelerin dış denetçisinden ilgili olaya ait bilgileri sağlayarak edinilen bilgiler doğrultusunda değerlendirme yapmaktadır.

2.9.4. Yeniden Hesaplama Yöntemi

Yeniden hesaplama yöntemi, adli muhasebeciler tarafından finansal verilerin doğruluğunu teyit edebilmek amacıyla kullandıkları ve bu amaçla sayısal verilerin yeniden hesaplanarak ulaşılan sonuçların işleme ilişkin verilerle uyuşup uyuşmadığı değerlendirilmektedir. Yeniden hesaplama yöntemi özellikle stokların değerlemesi, muhasebe kalanlarının test edilmesi, cari borç ve alacak tutarlarının doğruluğunun teyidi açısından önemli kanıtlar sunar.

2.9.5. Analitik İnceleme Yöntemi

Analitik inceleme yönteminde bir işletmeye ait geçmiş faaliyet dönemine ilişkin finansal veriler, piyasanın genel durumu, sektörün içinde bulunduğu durum, işletme kapasitesi vs. birlikte ele alınarak veriler arasındaki ilişki istatistiksel açıdan değerlendirilmekte ve bu sayede gerçekleştirilen işlemlerin birbiriyle tutarlı olup olmadığı hakkında değerlendirme yapılmaktadır.

2.9.6. Fiziki İnceleme Yöntemi

Fiziki inceleme yöntemi, adli sürece yansıyan bir olaya ilişkin olarak iddiaların doğruluğunu belirlemek amacıyla işletmeye ait olan defter ve belgelerin incelenmesine dayanmaktadır. Bu yöntemin diğer yöntemler ile kullanılması durumunda daha faydalı sonuçları elde etmek mümkündür.

2.9.7. Belge İnceleme Yöntemi

Belge inceleme yöntemi, adli muhasebe sürecinde belgeler üzerinde bulunan imza ve mühürlerin gerçek olup olmadığı üzerine odaklanmaktadır. Buradaki en temel amaç, ulaşılan belgelerin gerçekliğinin teyididir. Belge inceleme yöntemi aracılığıyla sadece fiziki belgelerin geçerliliği değil aynı zamanda elektronik ortamda da düzenlenen belgelerin incelenmesi sağlanarak doğruluğu hakkında değerlendirme yapılmaktadır.

2.10. Sigorta İşletmelerinde Adli Muhasebeye Duyulan Gereksinim

Risklerin üstlenilmesi ve yönetilmesi açısından önemli bir yere sahip olan sigorta işletmelerinin finansal tablolarının bağımsız denetimi zorunludur. Bağımsız denetim sürecinde görev alan bağımsız denetim ekibinin hileye ilişkin amaçları kısaca aşağıdaki gibidir (IFAC, 2008);

- Finansal tablolarda yer alan hile kaynaklı "önemli yanlışlık" risklerini belirlemek ve değerlendirmek,
- Uygun müdahalelerin tasarlanması ve uygulanması aracılığıyla değerlendirilmiş hile kaynaklı "önemli yanlışlık" risklerine ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı sağlamak,
- Denetim sürecinde tespit edilen hile veya şüphelenilen hilelere uygun şekilde yanıt vermek.

Denetçilerin yukarıda hileye karşı amaçları dikkate alındığında denetçilerin doğrudan hileyi tespit etmeleri gerekmemekte olup, sadece hilenin varlığından şüphelenmeleri durumuda bu amaçları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu durum adli muhasebeye olan ihtiyacı arttırmıştır. Bağımsız denetçi hileleri tespit ettiğinde bir rapor verecek olsa da hileleri tespit etmek onların temel görevi arasında yer almaz. Dolayısıyla bağımsız denetçilerin gözden kaçırdıkları durumlar olabilir (IFAC, 2008).

3. SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Sigortacılık sektöründe görülen suistimallerin tespitinde ve önlenmesinde adli muhasebenin etkisinin araştırıldığı çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın yöntemi, araştırmanın anakütlesi ve örneklem büyüklüğü, anket formunun hazırlanması ve araştırmanın hipotezleri oluşturulmuştur. Hazırlanan ankette sigorta hileleri ve adli muhasebe alt ölçeklerden meydana gelmektedir. Bu ölçekler üzerinden istatistiksel analizler gerçekleştirilerek hipotez testleri yapılmıştır. Ayrıca, *"Sigorta hileleri ile adli muhasebe arasında ilişki var mıdır?*" sorusu araştırma problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde sigortacılık sektöründe adli muhasebeye ne ölçüde gereksinim duyulduğuna yönelik sigorta hakemleri düzeyinde bir araştırma yapılarak elde edilen bulgular çalışmanın amacı çerçevesinde yorumlanmıştır. Bilimsel düşünce seçici olmayı gerektirmektedir. Önemli olan çok şey anlatmak değil, araştırmanın amacına yönelik çizilmek istenen çerçeveyi zihinlerde oturtabilmektir. Bunu yapabilmenin en geçerli yöntemlerinden birisi de teoriyi pratik ile bütünleştirmek ve sağlanan bulguları bu bağlamda sunabilmektir.

Doktora tezinin üçüncü bölümünü oluşturan araştırma korelasyonel eğilim çizmektedir. Bu ifadeden kasıt araştırmanın amacına nedensellik ilişkisi çerçevesinde yaklaşabilmektir. Araştırma kapsamında 8 adet demografik, 33 adet araştırma kurgusu bağlamında şekillenen soru bulunmaktadır. Araştırmanın veri derleme yöntemi olarak olasılıksız örnekleme yöntemlerinden gönüllü örnekleme metodu benimsenmiştir. Bu yöntemde araştırmanın örneği karakteristiğe uyan gönüllü bireylerden oluşmaktadır. Yöntemin önemli bir eksiği araştırma sonuçlarının sadece tercihli gönüllü bireylere genellenebilir olmasıdır. Ancak anakütlenin nicelik olarak düşüklüğü göze alındığı zaman bu olumsuzluğun bir öneminin olmayacağı ortadadır. Araştırmanın veri toplama yöntemi olarak Computer Assisted Personal Interviewing (CAPI) bilgisayar destekli kişisel görüşme benimsenmiştir.

Araştırmanın sonuçlandırılması ve analizinde öncelikle değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi ve etkinliği hakkında güvenilirlik analizi yapılmıştır. Daha sonra

demografik (nitel) ve kurgusal değişkenlere ait frekans tablolarına ayrı ayrı yer verilirken, ayrıca alt ölçeklendirmeye gidilmiştir. Böylesi bir adımın sebebi değişken ortalamalarının karşılaştırıldığı çok değişkenli istatistik tekniklerinden olan hipotez testlerinde sürekli nümerik değişkenler kıyaslanabilir olmasıdır. Analizin son aşamasında ise istatistiksel çıkarsamanın tahmin boyutuna ayrılmıştır. Bu aşamada öncelikle ana kitle parametreleri hakkında tahminler ortaya atılmış ve bu iddiaların gerçek olup olmadıkları araştırılmıştır. Araştırma verileri üzerinden kurgulanan hipotezler ile alakalı olarak, ihtimal dahilinde birbirinden bağımsız iki kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa bağımsız iki örneklem T testi tercih edilirken, ihtimal dahilinde birbirinden bağımsız ikiden çok kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa tek yönlü varyans analizi benimsenmiştir.

3.1. Literatür İncelemesi

Çabuk ve Yücel (2012) Türkiye'de adli muhasebecilik mesleğinin uygulanma düzeyini inceledikleri çalışmada mevcut denetim sisteminin adli muhasebe uygulamaları için gerekli olan alt yapının ve eğitim sisteminin yetersiz olduğu üzerinde durulmuş ve adli muhasebeciliğin gelişmesinde eğitimin, sertifikalandırmanın, hukuki düzenlemelerin yapılmasının ve deneyim kazanılmasının yararlı olacağına değinilmiştir.

Bekçioğlu vd. (2013) Amerika ve Avrupa'da uzun zamandan beri uygulanmakta olan adli muhasebecilik mesleğinin kapsamı ve özelliklerinin neler olduğuna ilişkin bir çalışma yapmışlardır.

Al (2014) Adli muhasebe ve karar alma arasındaki ilişkilerin özellikle, işletmelerde alınan finansal kararlar açısından değerlendirilmesi ve adli muhasebe alanındaki birtakım eksikleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak yaptığı çalışmada adli muhasebecilik mesleğine yönelik olarak yasal düzenlemelerin yapılmasının yanı sıra adli muhasebecilik mesleğine ilişkin kamu kurumları tarafından eğitimler düzenlenmsi ve meslek örgütlerinin teşekkülü aracılığıyla adli muhasebecilik mesleğine yönelik bir yetkilendirme belgesinin tesisinin gerekli olduğu üzerinde durmuştur.

Dönmez ve Çavuşoğlu (2015), işletmelerde hilelerin ortaya çıkartılmasındaki etkileri açısından kendine has özellikleri çerçevesinde bağımsız denetim ve adli

muhasebe disiplinlerini karşılaştırmışlardır. Bu doğrultuda her iki disiplinin özellikle amaç, öngörümlemeler, uygulama adımları, bilgi kaynakları, önemlilik ve örneklem seçme yöntemleri gibi hususlar açısından farklılıklara sahip oldukları belirlenmiştir.

Altunay ve Acar (2015) yaptıkları çalışmada Türkiye'de adli süreçte bulunan anlaşmazlıklara ilişkin olarak hakimlerin bakış açılarına göre muhasebesel problemlerin çözülmesinde uzman bir kişiden yararlanılması gerektiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda hakimlerin bakış açılarına göre özellikle muhasebe meslek mensuplarının araştırmacılık yetenekleri, hukuk bilgileri, iletişim yetenekleri ve hileye ilişkin bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca hakimlerin %74'ünün adli muhasebe konusunda bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür.

Yazarkan ve Kaygın (2016) çalışmalarında asliye hukuk hakimleri ve vergi mahkemesi hakimleri üzerinde yaptıkları araştırmada hâkimlerin adli muhasebecilik konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları, özellikle mali nitelikli davalarda uzman kişilerden sıklıkla destek alındığı fakat alınan desteğin hakimlerin beklentilerini yeterli düzeyde karşılamadığı ve destek alınan uzman kişilerin sahip olmaları gereken özellikleri yeterince taşımadıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra hukuk sistemimizde adli muhasebeye gereksinim duyulduğu ve mesleğin uygulanması ile bilirkişilik hizmetinden kaynaklanan raporların yetersizliği ve dava sürelerinin uzunluğu gibi sorunların giderileceğine yönelik öneriler sunulmuştur.

Şenel ve Atmaca (2018) yaptıkları çalışmada Sivas ili merkezinde mesleki faaliyetlerini sürdüren muhasebe meslek mensuplarının adli muhasebecilik mesleğine yönelik bakış açılarının ve adli muhasebe mesleğine yönelik farkındalık düzeylerinin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre meslek mensuplarının %16,7'sinin adli muhasebe ifadesini duyduğu ve %22,2'sinin adli muhasebeciliğe yönelik yeterli düzeyde bilgiye sahip olduğu belirlenmiş ve adli muhasebecilik mesleğine yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğu ortaya konulmuştur.

Johnson ve Smith (2019) dünyanın farklı bölgelerindeki adli muhasebenin hukuki süreçlere olan etkisini incelemişlerdir. Çalışmada, adli muhasebenin suçlara konu davalarda delil değeri, zarar tespiti ve tazminat hesaplamaları gibi konularda nasıl kullanıldığı ve hukuki sonuçlara etkisi değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre adli muhasebenin söz konusu alanlarda oldukça yarar sağladığı belirlenmiştir.

Garcia vd. (2020) adli muhasebenin uluslararası örneklerini araştırdıkları çalışmada İngiltere, Almanya, Japonya ve Güney Afrika gibi farklı ülkelerdeki adli muhasebe uygulamalarının nasıl yapılandırıldığı ve hangi soruşturma tekniklerinin kullanıldığını incelemişlerdir.

Erdoğan (2020), yaptığı çalışmada adli muhasebecilik perspektifinde örnek vakalar üzerinden hileli eylemleri araştırmıştır. Bu kapsamda örnek vakaya ilişkin işletmenin satın alma müdürü ile işletme aşçısının tedarikçi işletme ile anlaşarak finansal çıkar sağlamak maksadıyla piyasa fiyatından bariz şekilde yüksek fiyatla hammadde tedarik ettikleri ve işletmenin büyük zararlarla karşılaşmasına neden oldukları belirlenmiştir.

Caruana vd. (2020) çalışmalarında sigorta işletmelerinde adli muhasebeci bulundurmalarının etkili olup olmadığını ölçmek ve bu ölçümün demografik değişkenlerden etkilenip etkilenmediğini belirmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre sigorta işletmelerinde adli muhasebecilerin görevlendirilmesinin etkili olduğu ve özellikle hasar sürecinde adli muhasebecilere ihtiyaç olduğunun görülmesi nedeniyle adli muhasebecilerin sigorta işletmelerinin risk yönetimi ekibinde yer almaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Hasar tazminatlarının belirlenmesi konusunda adli muhasebecilerin sigorta eksperleri, avukatlar ve aktüerler ile çalışması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Altunay ve Akıncı (2021) yaptıkları çalışmada yoğun muhasebe, finans, denetim ve hukuk eğitimi alan işletme bölümü öğrencilerinin adli muhasebe mesleği ve pratiklerine ilişkin olarak görüşleri ve algı düzeylerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre, ticaret lisesi mezunu öğrencilerin %63'ünün adli muhasebecilik mesleğine yönelik bilgi sahibi olmadığı, adli muhasebeye yönelik bilgilerin önemli düzeyde alınan eğitimden veya öğretim üyelerinden edinildiği, adli muhasebe ve uygulamalarına yönelik farkındalık düzeylerinin arttığı, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran adli muhasebeciliğe yönelik farkındalıklarının daha fazla olduğu ve hukuk derslerinde adli muhasebeye ilişkin konulara da yer verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Martinez ve Lopez (2021) Güney Amerika ülkelerinde adli muhasebenin yolsuzluk soruşturmalarındaki rolünü araştırmışlardır. Çalışmada, Brezilya, Kolombiya,

Arjantin ve Peru gibi ülkelerdeki yolsuzluk davalarında adli muhasebenin nasıl kullanıldığı ve hangi yöntemlerin tercih edildiği incelenmiştir.

Kılıç ve Önal (2021) yaptıkları çalışmada İskenderun'da faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları ile avukatların adli muhasebeye yönelik farkındalık düzeyleri tespit edilmiş olup, ayrıca adli muhasebecilik mesleğinin gelişmesine yönelik olarak önerilerde bulunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre avukatların ticari sorunlara ilişkin davalarda çalışmalarını hazırlarken dava destek danışmanına ihtiyaç duydukları, muhasebe meslek mensuplarının da adli muhasebenin belirli eğitim şirketlerinden sertifikasyon hizmeti ile değil yasal/idari altyapısının oluşturulup adli muhasebenin görev tanımı, eğitim içeriği vb. hususlarının netleştirilmesi, adli muhasebe eğitiminin belirli bir program dâhilinde verilmesi ve bu eğitimin de TÜRMOB aracılığı ile yapılmasının uygun olacağını düşündükleri belirlenmiştir.

Momoh ve Benjamin (2021) sağlık kuruluşlarında adli muhasebe kullanımının hilelerin tespit edilmesi ve önlenmesinde rol oynayıp oynamadığı üzerinde yaptıkları araştırmada 8 sağlık kuruluşundan anket yöntemi aracılığıyla veriler sağlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre sağlık kuruluşlarında hilelerin belirlenmesi ve önlenmesi ile adli muhasebe arasında pozitif ve önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Lee ve Park (2022) DTÖ anlaşmazlıklarında adli muhasebenin nasıl kullanıldığını incelemiştir. Bu çalışma, uluslararası ticaret anlaşmazlıklarında adli muhasebenin rolünü ve etkisini araştırarak, ticari ihtilafların finansal yönlerinin nasıl analiz edildiğini ve soruşturulduğunu ortaya koymaktadır

Brown ve Müller (2022) Avrupa Birliğine üye olan ülkelerde bilişim suçlarıyla ilgili adli muhasebe yaklaşımları ele alınmış olup, özellikle siber suçlar, veri ihlalleri ve dijital kanıtların analizi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Kim ve Chang (2022) Asya ülkelerinde iş yolsuzluğu soruşturmalarında adli muhasebenin nasıl kullanıldığını incelemişlerdir. Bu çalışmada, Japonya, Güney Kore, Singapur ve Çin gibi ülkelerdeki iş yolsuzluğu vakalarında adli muhasebe tekniklerinin rolü ve etkinliği değerlendirilmiştir.

Barzinji vd. (2022) Irak Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin iç kontrol sisteminde adli muhasebe kullanmanın etkili olup olmadığı üzerinde araştırma

yaptıkları çalışmada adli muhasebe ve adli muhasebe yöntemlerinin hile denetimi üzerinde etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Johnson ve Anderson (2023) adli muhasebenin ulusal güvenlik soruşturmalarındaki rolünü analiz etmişlerdir. Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'nde terörizm, casusluk ve diğer ulusal güvenlik olaylarıyla ilgili adli muhasebe tekniklerinin nasıl uygulandığını ve istihbarat toplama süreçlerine nasıl katkı sağladığını ele almaktadır.

Thompson ve White (2023) adli muhasebenin sahtekarlık soruşturmalarındaki etkisini araştırmışlardır. Bu çalışma, Avustralya'da sahtekarlık vakalarında adli muhasebenin kullanımını ve bu alandaki başarılarını inceler. Ayrıca, sahtekarlıkla mücadelede adli muhasebenin nasıl bir rol oynadığı ve hangi tekniklerin kullanıldığı ele alınmıştır.

3.2. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde anket yöntemi aracılığıyla sağlanan veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuş ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1. Güvenilirlik Analizi

Araştırma kapsamında 8 adet demografik ve 33 adet araştırma kurgusu bağlamında soru bulunmaktadır. Araştırmanın geneline dair güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
,868	41

Tüm maddeler için sağlanan Cronbach's Alpha değeri uygulanan anketin güvenilirliğinin bir göstergesidir. Cronbach's Alpha için genel kabul gören değer 0,7 ve büyük olmasıdır (Kılıç, 2016:47). Buna göre Tablo 5'te gösterilen güvenilirlik test sonuçlarında sigorta hilelerini önlemede adli muhasebenin faydalı olup olmadığını

araştırmak için oluşturulan 41 adet ifade sayısına sahip ölçeğin genel Cronbach's Alfa değeri ,868 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla Cronbach's Alfa değerinin 0,7'den büyük olması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunun bir göstergesidir.

Araştırmanın 33 sorudan oluşan kurgusal sorularına yönelik güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,899	33

Her iki güvenilirlik analizinde oldukça yüksek alpha değerine ulaşılması araştırma verilerinin sağlıklı bir şekilde derlendiğini ve işlenebilir olduğunu yansıtmaktadır.

3.2.2. Frekans Tabloları

Bu bölümde araştırma kapsamındaki 8 adet demografik soru ile 33 adet araştırma kurgusu temelindeki likert tipi sorulara yönelik dağılımlara yer verilmiştir.

3.2.2.1. Demografik Sorulara Ait Frekans Tabloları

Bu bölümde katılımcılar tarafından her bir demografik soruya yöneltilen yanıtlara dair frekans tabloları yer almaktadır. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	75	43,9
Erkek	96	56,1
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların %56'sının erkek, yaklaşık olarak %44'ünün ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımı Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18-25	7	4,1
26-35	5	2,9
36-45	50	29,2
46-55	59	34,5
56-65	48	28,1
66 ve üstü	2	1,2
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün 36-65 yaşları arasında olduğu, 66 yaş ve üzeri katılımcıların ise az sayıda olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi dağılımı Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Lisans	155	90,6
Yüksek Lisans	15	8,8
Doktora	1	,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların önemli bir kısmının lisans düzeyinde eğitim aldıkları ve sadece katılımcılardan 1'nin doktora düzeyinde eğitim aldığı görülmektedir. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımı Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Frekans	Yüzde
Hakim	35	20,5
Avukat	33	19,3
Akademisyen	34	19,9
Sigorta Uzmanı	36	21,1
Sigorta Eksperi	29	17,0
Diğer	4	2,3
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların %21,1 ile en fazla sigorta uzmanı olduğu, %20,5'nin hakim, %19,3'nün avukat, %19'9'nun akademisyen, %17'sinin sigorta eksperi ve %2,3'lük bir kısımla en az diğer mesleklerden olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki deneyimlerine göre dağılımı Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11: Katılımcıların Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımı

Mesleki Deneyim (Yıl)	Frekans	Yüzde
1-5	9	5,3
6-10	9	5,3
11-15	43	25,1
16-20	40	23,4
21-25	31	18,1
26 ve üstü	39	22,8
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların %25,1 oranında en fazla 11-15 yıl mesleki deneyime sahip oldukları ve en az mesleki deneyime sahip olan katılımcıların da 1-10 yıl mesleki deneyimlerinin olduğu görülmektedir. Yine tablodaki bilgilere göre katılımcıların çoğunluğunun mesleki deneyimlerinin 11 yılın üstünde olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların hakem sınıfına göre dağılımı Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12: Katılımcıların Hakem Sınıfına Göre Dağılımı

Hakem Sınıfı	Frekans	Yüzde
Hayat Sigorta Hakemi	8	4,7
Hayat Dışı Sigorta Hakemi	162	94,7
Hayat Dışı İtiraz Hakemi	1	0,06
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının hayat dışı sigorta hakemi olduğu ve en az katılım sağlayan hakem sınıfının hayat dışı itiraz hakemi olduğu görülmektedir. Katılımcıların yıl içinde yaptığı hakemlik sayısına göre dağılımı Tablo 13'de gösterilmektedir.

Tablo 13: Katılımcıların Yıl İçinde Yaptığı Hakemlik Sayısına Göre Dağılımı

Hakemlik Sayısı	Frekans	Yüzde
1-5	8	4,7
6-10	13	7,6
11-15	8	4,7
16 ve üstü	142	83,0
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların önemli bir bölümünün yıl içerisinde yapmış olduğu hakemlik sayısının 16 ve üstü olduğu, buna karşın 1-5 ve 11-15 arasındaki hakemlik sayısının ise en az olduğu görülmektedir. Katılımcıların en fazla karşılaştıkları sigorta anlaşmazlık türleri Tablo 14'de gösterilmektedir.

Tablo 14: Katılımcıların En Fazla Karşılaştıkları Sigorta Anlaşmazlık Türleri

Sigorta Türü	Frekans	Yüzde
Trafik Sigortası	148	86,5
Kasko	14	8,2
Yangın	1	,6
Kasko İhtiyari Mali Sorumluluk	1	,6
Diğer	7	4,1
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 14 incelendiğinde katılımcılar tarafından en fazla kaşılaşılan sigorta anlaşmazlık türünün trafik sigortası olduğu, buna karşın yangın, kasko ihtiyari mali sorumluluk sigortası anlaşmazlık türünün ise en az karşılaşılan sigorta anlaşmazlık türü olduğu görülmektedir.

3.2.2.2. Kurgusal Sorulara Ait Frekans Tabloları

Katılımcılar tarafından her bir kurgusal soruya yöneltilen yanıtlara dair frekans tabloları bu bölümde yer almaktadır. Katılımcıların "**Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "hukuk" bilgisine ihtiyaç vardır"** sorusuna katılım düzeyleri Tablo 15'de gösterilmektedir.

Tablo 15: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Hukuk" Bilgisine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kısmen Katılıyorum	33	19,3
Katılıyorum	59	34,5
Kesinlikle Katılıyorum	79	46,2
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir hukuk bilgisine ihtiyaç olduğu konusunda hemfikir oldukları ve katılımcılardan hiçbirinin bu fikre katılmadığına yönelik bir tutum içinde olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların "**Hile, kasıtlı şekilde yapılan davranış sonucunda ortaya çıkar"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16: Hile Kasıtlı Şekilde Yapılan Davranış Sonucunda Ortaya Çıkar İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Katılıyorum	59	34,5
Kesinlikle Katılıyorum	112	65,5
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 16 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün hilenin kasıtlı davranışlar sonucunda ortaya çıktığına kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılardan hiçbirinin bu fikre katılmadığına yönelik bir tutum içinde olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların "**Hileli eylemleri kanıtlarıyla birlikte tespit etmek gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17: Hileli Eylemleri Kanıtlarıyla Birlikte Tespit Etmek Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kesinlikle Katılmıyorum	12	7,0
Katılmıyorum	5	2,9
Kısmen Katılıyorum	26	15,2
Katılıyorum	39	22,8
Kesinlikle Katılıyorum	89	52,0
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün hileli eylemleri kanıtlarıyla birlikte tespit etme konusuna katıldıkları ve katılımcıların yaklaşık olarak %9,9'luk bölümünün bu görüşe katılmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların "**Hilenin tespitinde mesleki şüpheciliğin arttırılması gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 18'de gösterilmektedir.

Tablo 18: Hilenin Tespitinde Mesleki Şüpheciliğin Arttırılması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kısmen Katılıyorum	24	14,0
Katılıyorum	52	30,4
Kesinlikle Katılıyorum	95	55,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 18 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün hilenin tespitinde mesleki şüpheciliğin arttırılması gerektiği düşüncesine katıldıkları ve bu fikre katılmayan hiçbir katılımcının olmadığı görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin tespiti**

için etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerekir" ifadesine katılım düzeyleri Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 19: Hilenin Tespiti İçin Etkili Bir İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,9
Katılmıyorum	8	4,7
Kısmen Katılıyorum	3	1,8
Katılıyorum	26	15,2
Kesinlikle Katılıyorum	129	75,4
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 19 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün hilenin tespitinde mesleki şüpheciliğin arttırılması gerektiği düşüncesine katıldıkları ve bu fikre katılmayan hiçbir katılımcının olmadığı görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin önlenmesi için etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 20: Hilenin Önlenmesi İçin Etkili Bir İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kısmen Katılıyorum	14	8,2
Katılıyorum	40	23,4
Kesinlikle Katılıyorum	117	68,4
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 20 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün hilenin önlenmesi için etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerektiği düşüncesine katıldıkları ve bu fikre katılmayan hiçbir katılımcının olmadığı görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin tespiti için araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 21'de gösterilmektedir.

Tablo 21: Hilenin Tespiti İçin Araştırmacı Muhasebeciliğe İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	9	5,3
Kısmen Katılıyorum	60	35,1
Katılıyorum	35	20,5
Kesinlikle Katılıyorum	67	39,2
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 21 incelendiğinde katılımcıların %59,7'sinin hilenin tespiti konusunda araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç olduğunu, %35,1'inin bu ifadeye kısmen katıldığı, %5,3'ünün ise bu ifadeye katılmadığı görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin ekonomik değerinin tespitinde araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22: Hilenin Ekonomik Değerinin Tespitinde Araştırmacı Muhasebeciliğe İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,8
Katılmıyorum	11	6,4
Kısmen Katılıyorum	22	12,9
Katılıyorum	62	36,3
Kesinlikle Katılıyorum	66	38,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 22 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün hilenin ekonomik değerinin tespiti konusunda araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç olduğuna katıldığı, %12,2'lik bölümün ise bu ifadeye katılmadığı görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin tespitinde bilirkişiye ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 23'de gösterilmektedir.

Tablo 23: Hilenin Tespitinde Bilirkişiye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	32	18,7
Katılıyorum	71	41,5
Kesinlikle Katılıyorum	68	39,8
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 23 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün hilenin tespiti konusunda bilirkişiye ihtiyaç olduğuna katıldığı, katılımcılardan %18,7'sinin ise bu ifadeye kısmen katıldıkları görülmektedir. Katılımcıların "**Hilenin önlenmesinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 24'de gösterilmektedir.

Tablo 24: Hilenin Önlenmesinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	12	7,0
Katılmıyorum	20	11,7
Kısmen Katılıyorum	47	27,5
Katılıyorum	53	31,0
Kesinlikle Katılıyorum	39	22,8
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 24 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün hilenin önlenmesi konusunda adli muhasebeye ihtiyaç olduğu ifadesine katıldığı, katılımcılardan %18,7'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların "**Sigorta hilesi kötü niyetli kişilerin haksız kazanç elde etmek amacıyla sigorta şirketini kasıtlı olarak aldatmasıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 25'de gösterilmektedir.

Tablo 25: Sigorta Hilesi Kötü Niyetli Kişilerin Haksız Kazanç Elde Etmek Amacıyla Sigorta Şirketini Kasıtlı Olarak Aldatmasıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	7	4,1
Katılıyorum	45	26,3
Kesinlikle Katılıyorum	119	69,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 25 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün sigorta hilesi kötü niyetli kişilerin haksız kazanç elde etmek amacıyla sigorta şirketini kasıtlı olarak aldatmasıdır ifadesine katıldığı, katılımcıların %4,1'inin ise bu ifadeye kısmen katıldığı görülmektedir. Katılımcıların "**Sigorta hileleri sonucu oluşan ekonomik zarar iyi niyetli sigortalıların gelecekteki sigorta poliçe primlerini arttırır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 26'da gösterilmektedir.

Tablo 26: Sigorta Hileleri Sonucu Oluşan Ekonomik Zarar İyi Niyetli Sigortalıların Gelecekteki Sigorta Poliçe Primlerini Arttırır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	1	,6
Katılıyorum	8	4,7
Kesinlikle Katılıyorum	162	94,7
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 26 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün sigorta hileleri sonucu oluşan ekonomik zarar iyi niyetli sigortalıların gelecekteki sigorta poliçe primlerini arttırır ifadesine çok güçlü bir şekilde katıldığı, katılımcıların %0,6'sının ise bu ifadeye kısmen katıldığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespiti sürecinde görevlendirilen kişi/kişilerin birden fazla alanda bilgi sahibi olması gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 27'de gösterilmektedir.

Tablo 27: Sigorta Hilelerinin Tespiti Sürecinde Görevlendirilen Kişi/Kişilerin Birden Fazla Alanda Bilgi Sahibi Olması Gerekir İfadesine Katılma Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	9	5,3
Kısmen Katılıyorum	7	4,1
Katılıyorum	42	24,6
Kesinlikle Katılıyorum	113	66,1
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 27 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün sigorta hilelerinin tespiti sürecinde görevlendirilen kişi/kişilerin birden fazla alanda bilgi sahibi olması gerekir Ifadesine katıldığı, katılımcıların %4,1'inin kısmen katıldığı ve %5,3'ünün ise katılmadığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin belirlenmesinde tıpkı bir dedektif gibi araştırma yapılmalıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 28'de gösterilmektedir.

Tablo 28: Sigorta Hilelerinin Belirlenmesinde Tıpkı Bir Dedektif Gibi Araştırma Yapılmalıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	21	12,3
Katılıyorum	65	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	85	49,7
Total	**171**	**100,0**

Tablo 28 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün sigorta hilelerinin belirlenmesinde tıpkı bir dedektif gibi araştırma yapılmalıdır ifadesine katıldığı, katılımcıların %12,3'ünün ise kısmen katıldığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin hangi ekonomik çıkar için yapıldığının tespitinde iyi bir "muhasebe" bilgisine ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 29'da gösterilmektedir.

Tablo 29: Sigorta Hilelerinin Hangi Ekonomik Çıkar İçin Yapıldığının Tespitinde İyi Bir "Muhasebe" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	92	53,8
Katılıyorum	42	24,6
Kesinlikle Katılıyorum	37	21,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 29 incelendiğinde katılımcıların %46,2'sinin sigorta hilelerinin hangi ekonomik çıkar için yapıldığının tespitinde iyi bir "muhasebe" bilgisine ihtiyaç vardır ifadesine katıldığı, katılımcıların %53,8'inin ise kısmen katıldığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "denetim" bilgisine ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 30'da gösterilmektedir.

Tablo 30: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Denetim" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	10	5,8
Katılıyorum	66	38,6
Kesinlikle Katılıyorum	95	55,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 30 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir denetim bilgisine ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %5,8'inin ise kısmen katıldığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "istatistik" bilgisine ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 31'de gösterilmektedir.

Tablo 31: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "İstatistik" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Katılmıyorum	12	7,0
Kısmen Katılıyorum	39	22,8
Katılıyorum	66	38,6
Kesinlikle Katılıyorum	54	31,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 31 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir istatistik bilgisine ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %7'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "psikoloji" bilgisine ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 32'de gösterilmektedir.

Tablo 32: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Psikoloji" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	**Yüzde**
Kısmen Katılıyorum	83	48,5
Katılıyorum	64	37,4
Kesinlikle Katılıyorum	24	14,0
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 32 incelendiğinde katılımcıların tamamının sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir psikoloji bilgisine ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları ve bu ifadeye katılmayan katılımcıların olmadığı görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "suç bilimi" bilgisine ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 33'de gösterilmektedir.

Tablo 33: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Suç Bilimi" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	4,1
Katılmıyorum	14	8,2
Kısmen Katılıyorum	52	30,4
Katılıyorum	44	25,7
Kesinlikle Katılıyorum	54	31,6
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 33 incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir suç bilimi bilgisine ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları ve katılımcıların %12,3'ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebenin faydası vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 34'de gösterilmektedir.

Tablo 34: Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebenin Faydası Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kısmen Katılıyorum	53	31,0
Katılıyorum	65	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	53	31,0
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 34 incelendiğinde katılımcıların tamamının sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebenin faydası vardır ifadesine katıldıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerinin ekonomik değerinin hesaplanmasında adli muhasebenin faydası vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 35'de gösterilmektedir.

Tablo 35: Sigorta Hilelerinin Ekonomik Değerinin Hesaplanmasinda Adli Muhasebenin Faydasi Vardir Ifadesine Katilim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	9	5,3
Kısmen Katılıyorum	30	17,5
Katılıyorum	68	39,8
Kesinlikle Katılıyorum	64	37,4
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 35 incelendiğinde katılımcıların büyük bölümünün sigorta hilelerinin ekonomik değerinin hesaplanmasında adli muhasebenin faydası vardır ifadesine katıldıkları, %5,3'lük bir bölümün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarının giderilmesinde adli muhasebenin faydası vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 36'da gösterilmektedir.

Tablo 36: Sigorta Uyuşmazlıklarının Giderilmesinde Adli Muhasebenin Faydası Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	4,1
Katılmıyorum	17	9,9
Kısmen Katılıyorum	59	34,5
Katılıyorum	36	21,1
Kesinlikle Katılıyorum	52	30,4
Total	171	100,0

Tablo 36 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarının giderilmesinde adli muhasebenin faydası vardır ifadesine katıldıkları, %14'ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarının kısa sürede sonuçlanmasında adli muhasebenin etkisi vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 37'de gösterilmektedir.

Tablo 37: Sigorta Uyuşmazlıklarının Kısa Sürede Sonuçlanmasında Adli Muhasebenin Etkisi Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	4,1
Katılmıyorum	14	8,2
Kısmen Katılıyorum	70	40,9
Katılıyorum	39	22,8
Kesinlikle Katılıyorum	41	24,0
Total	**171**	**100,0**

Tablo 37 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarının kısa sürede sonuçlandırılmasında adli muhasebenin etkisi vardır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %12,3'ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta şirketlerinin sigorta uyuşmazlıklarında menfaatlerini koruması için adli muhasebeciden destek alması yararlıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 38'de gösterilmektedir.

Tablo 38: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Uyuşmazlıklarında Menfaatlerini Koruması İçin Adli Muhasebeciden Destek Alması Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	9	5,3
Kısmen Katılıyorum	76	44,4
Katılıyorum	65	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	21	12,3
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 38 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta şirketlerinin sigorta uyuşmazlıklarında menfaatlerini koruması için adli muhasebeciden destek alması yararlıdır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %5,3'ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında mevcut bilirkişilerin raporları yeterli olmaktadır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 39'da gösterilmektedir.

Tablo 39: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Mevcut Bilirkişilerin Raporları Yeterli Olmaktadır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,8
Katılmıyorum	20	11,7
Kısmen Katılıyorum	70	40,9
Katılıyorum	53	31,0
Kesinlikle Katılıyorum	18	10,5
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 39 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında mevcut bilirkişilerin raporları yeterli olmaktadır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %17,5'inin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında yararlanılacak bilirkişilerin birden fazla konuda uzmanlaşmış olması gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 40'da gösterilmektedir.

Tablo 40: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Yararlanılacak Bilirkişilerin Birden Fazla Konuda Uzmanlaşmış Olması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	10	5,8
Kısmen Katılıyorum	27	15,8
Katılıyorum	55	32,2
Kesinlikle Katılıyorum	79	46,2
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 40 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarında/davalarında yararlanılacak bilirkişilerin birden fazla konuda uzmanlaşmış olması gerekir ifadesine katıldıkları, katılımcıların %5,8'inin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması gerekir"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 41'de gösterilmektedir.

Tablo 41: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Adli Muhasebecilerden Yararlanılması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	26	15,2
Kısmen Katılıyorum	77	45,0
Katılıyorum	28	16,4
Kesinlikle Katılıyorum	40	23,4
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 41 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması gerekir ifadesine katıldıkları, katılımcıların %15,2'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması sigorta hilelerinin yapılmasında caydırıcı rol oynar"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 42'de gösterilmektedir.

Tablo 42: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Adli Muhasebecilerden Yararlanılması Sigorta Hilelerinin Yapılmasında Caydırıcı Rol Oynar İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	12	7,0
Kısmen Katılıyorum	91	53,2
Katılıyorum	47	27,5
Kesinlikle Katılıyorum	21	12,3
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 42 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması sigorta hilelerinin yapılmasında caydırıcı rol oynar ifadesine katıldıkları, katılımcıların %7'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Hayat dışı sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 43'de gösterilmektedir.

Tablo 43: Hayat Dışı Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	49	28,7
Kısmen Katılıyorum	54	31,6
Katılıyorum	38	22,2
Kesinlikle Katılıyorum	30	17,5
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 43 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının hayat dışı sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %28,7'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Hayat sigortası hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 44'de gösterilmektedir.

Tablo 44: Hayat Sigortası Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	8,2
Katılmıyorum	21	12,3
Kısmen Katılıyorum	74	43,3
Katılıyorum	38	22,2
Kesinlikle Katılıyorum	24	14,0
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 44 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının hayat sigortası hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %20,5'inin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta hilelerini tespit etmek amacıyla sigorta şirketlerinde adli muhasebeci istihdam edilmesi yararlıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 45'de gösterilmektedir.

Tablo 45: Sigorta Hilelerini Tespit Etmek Amacıyla Sigorta Şirketlerinde Adli Muhasebeci İstihdam Edilmesi Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	23	13,5
Kısmen Katılıyorum	74	43,3
Katılıyorum	30	17,5
Kesinlikle Katılıyorum	44	25,7
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 45 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta hilelerini tespit etmek amacıyla sigorta şirketlerinde adli muhasebeci istihdam edilmesi yararlıdır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %13,5'inin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta şirketlerinin sigorta hilelerinin ekonomik değerini tespit etmek amacıyla adli muhasebeci istihdam etmeleri yararlıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 46'da gösterilmektedir.

Tablo 46: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Hilelerinin Ekonomik Değerini Tespit Etmek Amacıyla Adli Muhasebeci İstihdam Etmeleri Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	28	16,4
Kısmen Katılıyorum	69	40,4
Katılıyorum	30	17,5
Kesinlikle Katılıyorum	44	25,7
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 46 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta şirketlerinin sigorta hilelerinin ekonomik değerini tespit etmek amacıyla adli muhasebeci istihdam etmeleri yararlıdır ifadesine katıldıkları, katılımcıların %16,4'ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Katılımcıların **"Sigorta şirketlerinin sigorta hilelerinin tespiti ve önlenmesi amacıyla çalışanlarına adli muhasebe eğitimi vermeleri yararlıdır"** ifadesine katılım düzeyleri Tablo 47'de gösterilmektedir.

Tablo 47: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Hilelerinin Tespiti Ve Önlenmesi Amacıyla Çalışanlarına Adli Muhasebe Eğitimi Vermeleri Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	147	86,0
Kısmen Katılıyorum	11	6,4
Katılıyorum	7	4,1
Kesinlikle Katılıyorum	6	3,5
Toplam	**171**	**100,0**

Tablo 47 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının sigorta şirketlerinin sigorta hilelerinin tespiti ve önlenmesi amacıyla çalışanlarına adli muhasebe eğitimi vermeleri yararlıdır ifadesine katılmadığı, katılımcıların %14'ünün ise çalışanlara adli muhasebe eğitiminin verilmesini yararlı buldukları görülmektedir.

3.2.3. Alt Ölçek Tayini

Değişken ortalamalarının karşılaştırıldığı çok değişkenli istatistik tekniklerinden olan hipotez testlerinde sürekli nümerik değişkenler karşılaştırılabildiği için araştırmanın 33 kurgusal sorudan oluşan iki ölçeğinin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni iki adet sürekli değişken kurgulanmıştır. İlgili iki sürekli değişken oluşturulmadan önce ölçeğin bu duruma uygunluğunun belirlenmesi adına güvenilirlik analizi yapılmıştır.

3.2.3.1. Sigorta Hileleri Alt Ölçeği

33 kurgusal sorudan 1. ve 21. sorular (dahil) arası Sigorta Hileleri alt ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçeğin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni bir sürekli değişken kurgulanmıştır. Oluşturan sürekli değişkene ait güvenilirlik analizi ve betimleyici istatistik sonuçları Tablo 48'de gösterilmektedir.

Tablo 48: Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,773	21

Tablo 48'de gösterilen güvenilirlik test sonuçlarında sigorta hilelerin alt ölçeği kapsamında oluşturulan 21 soruluk kısmın genel Cronbach's Alfa değeri ,773 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu çerçevede ölçek oldukça güvenilirdir.

3.2.3.2. Adli Muhasebe Alt Ölçeği

33 kurgusal sorudan 22. ve 33. sorular (dahil) arası Adli Muhasebe alt ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçeğin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni bir sürekli değişken kurgulanmıştır. Oluşturan sürekli değişkene ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 49'da yer almaktadır.

Tablo 49: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,900	12

Tablo 49'da gösterilen güvenilirlik test sonuçlarında adli muhasebe alt ölçeğinin genel Cronbach's Alfa değeri ,900 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu çerçevede ölçek oldukça güvenilirdir.

3.2.4. Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri

3.2.4.1. Hipotez Testleri

İstatistiksel çıkarsamanın bir diğer boyutunu ise hipotez testleri oluşturur. İstatistiksel çıkarsamanın tahmin aşamasında ana kitle parametreleri hakkında tahmin yürütülürken hipotez testlerinde ise öncelikle ana kitle parametreleri hakkında tahminler ortaya atılır ve bu iddiaların gerçek olup olmadıkları araştırılır. Genel olarak ifade edilmek istendiğinde hipotez testlerinin temelinde örneklem üzerinden elde edilen değer ile ana kitle parametresine ilişkin varsayılan değerin arasındaki farkın mazur görülüp görülmeyeceğinin araştırılması yatar.

Bu şekilde ana kitle parametresine ait veriler en genel anlamıyla parametrik ve parametrik olmayan testler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ana kitle ortalamalarının karşılaştırıldığı parametrik hipotez testlerinin en önemli varsayımı normallik varsayımıdır. Normallik varsayımı bozulması durumunda ise parametrik olmayan testler

tercih edilmektedir. Ancak eğer çok sayıda gözlem ile çalışılıyorsa verilerin normal dağılıma uyduğu kabul edilmektedir. Dolayısı ile bu araştırma kapsamında beş bin örneklem ile çalışıldığı için verilere normallik sınaması yapılmayacaktır.

Parametrik testlerin bir başka önemli varsayımı ise homojen varyans varsayımıdır. Ancak normallik sağlandığında varsayım da ihmal edilmektedir. Ayrıca bağımlı değişkenlerin sürekli değişken olması gerekmektedir.

Araştırma verileri ile kurulan hipotezlerde, şayet birbirinden bağımsız iki kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa bağımsız iki örneklem T testi kullanılırken birbirinden bağımsız ikiden çok kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı inceleniyorsa tek yönlü varyans analizi kullanılmaktadır.

Ayrıca varyans nalizi sonucunda kitle ortalamaları arasında farklılık olduğunun tespit edildiği durumlarda Post-Hoc testler ile farklılığın hangi gruplardan kaynakladığı tespit edilmektedir. Post-Hoc testler öncesinde varyansların homojen olma durumu levene test istatistiği ile sınanmaktadır.

Çoklu karşılaştırmalarda varyansların homojen olduğu durumda posthoc testlerden tukey, homojen olmadığı durumlarda ise tamhane’s T2 kullanılmaktadır.

3.2.4.2. Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Hipotez Testleri

Cinsiyet demografisine göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan bağımsız iki örneklem T testi sonuçlara Tablo 50’de ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 50: Bağımsız Örneklem T Testi

		Levene Varyant Eşitliği Testi		**t-test for Equality of Means**		
		F	p	t	df	p (2-tailed)
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	2,546	,112	,629	169		,530

Tablo 50'de görüldüğü üzere iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde kitlelerin homojenliği Levene F testi ile sınanmıştır. Bu teste göre p değeri (Sig.)=0,112 olarak bulunmuştur. 0,112>0,05 olduğundan dolayı varyansların homojen olduğu kanaatine varılmıştır (Mert,2016). Bu sonuçlara göre p değeri (Sig.)=0,530 olarak hesaplanmıştır. 0,530>0,05 olduğundan dolayı erkeklerin ve kadınların ortalamaları arasındaki farkın sıfıra eşit olduğu hipotezi 0,05 yanılma düzeyinde kabul edilmektedir. Yani ortalamalar arasındaki fark istatiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 51'de yaş grubu demografisine göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 51: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**p**
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	2,273	5	165	,050
	Medyana Göre	1,597	5	165	,164
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	1,597	5	141,638	,165
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	2,315	5	165	,046

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,050 olarak hesaplanmıştır. 0,05=0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir (Ancak ilgili varsayımın sağlanmaması normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı ihmal de edilebilirdi)(Mert,2016).

Tablo 52: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**Sig.**
Gruplar Arasında	2,292	5	,458	3,919	,002
Gruplar İçinde	19,299	165	,117		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 52'de görüldüğü üzere p değeri 0,002 olarak elde edilmiştir. p=0,002<0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi red edilmektedir. Yani ortalama puan yaş grubu demografisine göre farklılık göstermektedir. Tek yönlü varyans analizinin hipotezi red edildiğinde yani kitle ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunduğunda farklılığa sebebiyet veren grup ya da grupları bulmak için çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Multiple Comparisons) yapılmaktadır. Bölüm girişinde de bahsedildiği üzere bu noktada Tamhane's T2 testi kullanılmaktadır (Mert,2016). İlgili testin sonuçları ise aşağıdaki gibidir. Test sonuçlarına ilişkin tablodan görüldüğü üzere 0.05 düzeyinde farklılık anlamlıdır ve tablo üzerinde işaretlenen gruplar farklılığın anlamlı olmasını sağlayan gruplardır.

Tablo 53: Çoklu Karşılaştırmalar

Bağımlı Değişken: Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı						
(I) Yaşınız nedir?	**(J) Yaşınız nedir?**	**Ortalama Fark(I-J)**	**Standart Sapma**	**Sig.**	**95% Güven Aralığı**	
					Alt Sınır	**Üst Sınır**
18-25	26-35	,42657	,20025	,277	-,1509	1,0040
	36-45	,06417	,13802	,997	-,3338	,4621
	46-55	,18501	,13672	,755	-,2092	,5792
	56-65	,03524	,13837	1,000	-,3637	,4342
	66 ve üstü	,81857*	,27421	,038	,0279	1,6093
26-35	18-25	-,42657	,20025	,277	-1,0040	,1509
	36-45	-,36240	,16041	,217	-,8249	,1001
	46-55	-,24156	,15930	,654	-,7009	,2178
	56-65	-,39133	,16072	,150	-,8548	,0721
	66 ve üstü	,39200	,28614	,745	-,4331	1,2171
36-45	18-25	-,06417	,13802	,997	-,4621	,3338
	26-35	,36240	,16041	,217	-,1001	,8249
	46-55	,12084	,06574	,444	-,0687	,3104
	56-65	-,02893	,06911	,998	-,2282	,1703
	66 ve üstü	,75440*	,24662	,031	,0433	1,4655
46-55	18-25	-,18501	,13672	,755	-,5792	,2092
	26-35	,24156	,15930	,654	-,2178	,7009
	36-45	-,12084	,06574	,444	-,3104	,0687
	56-65	-,14977	,06648	,220	-,3415	,0419
	66 ve üstü	,63356	,24589	,109	-,0755	1,3426
56-65	18-25	-,03524	,13837	1,000	-,4342	,3637
	26-35	,39133	,16072	,150	-,0721	,8548
	36-45	,02893	,06911	,998	-,1703	,2282
	46-55	,14977	,06648	,220	-,0419	,3415
	66 ve üstü	,78333*	,24682	,022	,0716	1,4950
66 ve üstü	18-25	-,81857*	,27421	,038	-1,6093	-,0279
	26-35	-,39200	,28614	,745	-1,2171	,4331
	36-45	-,75440*	,24662	,031	-1,4655	-,0433

	46-55	-,63356	,24589	,109	-1,3426	,0755
	56-65	-,78333*	,24682	,022	-1,4950	-,0716

***. The mean difference is significant at the 0.05 level.**

Tabloda eğitim durumu demografisine göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 54: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**p**
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,017	1	168	,897
	Medyana Göre	,001	1	168	,982
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,001	1	166,854	,982
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,020	1	168	,887

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,897 olarak hesaplanmıştır. 0,897>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 55: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,363	2	,181	1,435	,241
Gruplar İçinde	21,228	168	,126		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 55'de görüldüğü üzere p değeri 0,241 olarak elde edilmiştir. p=0,241>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan eğitim durumu demografisine göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin

yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 56: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,563	5	165	,728
	Medyana Göre	,585	5	165	,711
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,585	5	154,655	,711
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,627	5	165	,680

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,728 olarak hesaplanmıştır. 0,728>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 57: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,651	5	,130	1,026	,404
Gruplar İçinde	20,940	165	,127		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 57'de görüldüğü üzere p değeri 0,404 olarak elde edilmiştir. p=0,404>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 58: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,490	5	165	,784
	Medyana Göre	,336	5	165	,890
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,336	5	130,557	,890
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,493	5	165	,782

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,784 olarak hesaplanmıştır. 0,784>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 59: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,585	5	,117	,920	,470
Gruplar İçinde	21,005	165	,127		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 59'da görüldüğü üzere p değeri 0,470 olarak elde edilmiştir. p=0,470>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 60: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	8,431	1	168	,004
	Medyana Göre	6,527	1	168	,012
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	6,527	1	162,668	,012
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	8,537	1	168	,004

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,04 olarak hesaplanmıştır. 0,04<,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlanmadığı görülmektedir. Ancak ilgili varsayımın sağlanmaması normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı ihmal de edilebilir.

Tablo 61: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,357	2	,178	1,412	,247
Gruplar İçinde	21,234	168	,126		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 61'de görüldüğü üzere p değeri 0,247 olarak elde edilmiştir. p=0,247>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 62: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**Sig.**
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	2,682	3	167	,049
	Medyana Göre	2,523	3	167	,060
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	2,523	3	159,804	,060
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	2,885	3	167	,037

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,049 olarak hesaplanmıştır. 0,049<,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlanmadığı görülmektedir. Ancak ilgili varsayımın sağlanmaması normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı ihmal de edilebilir.

Tablo 63: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,703	3	,234	1,874	,136
Gruplar İçinde	20,888	167	,125		
Toplam	**21,591**	**170**			

Tablo 63'de görüldüğü üzere p değeri 0,136 olarak elde edilmiştir. p=0,136>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 64: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**Sig.**
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,112	2	166	,894
	Medyana Göre	,471	2	166	,625
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,471	2	155,683	,625
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,135	2	166	,874

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,894 olarak hesaplanmıştır. 0,894>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 65: Anova Testi Sonuçları

Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,435	4	,109	,853	,494
Gruplar İçinde	21,156	166	,127		
Total	21,591	170			

Tablo 65'de görüldüğü üzere p değeri 0,494 olarak elde edilmiştir. p=0,494>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

3.2.4.3. Adli Muhasebe Alt Ölçeği Hipotez Testleri

Bu bölümde adli muhasebe alt ölçeğine ilişkin olarak geliştirilen hipotezlere yönelik test sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre Tablo 66'da cinsiyet demografisine göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan bağımsız iki örneklem T testi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 66: Grup İstatistikleri

	Cinsiyet	N	Anlamlılık	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Kadın	75	3,4325	,65293	,07539
	Erkek	96	3,4016	,69418	,07085

Tablo 67: Bağımsız Örneklem Testi

	Varyans Eşitliği Levene Taesti		Anlamlılık Eşitliği T Testi		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	1,645	,201	,297	169	,767

Tablo 67'de görüldüğü üzere iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde kitlelerin homojenliği Levene F testi ile sınanmıştır. Bu teste göre p değeri (Sig.)=0,201 olarak bulunmuştur. 0,201>0,05 olduğundan dolayı varyansların homojen olduğu kanaatine varılmıştır. Bu sonuçlara göre p değeri (Sig.)=0,767 olarak hesaplanmıştır. 0,767>0,05 olduğundan dolayı erkeklerin ve kadınların ortalamaları arasındaki farkın sıfıra eşit olduğu hipotezi 0,05 yanılma düzeyinde kabul edilmektedir. Yani ortalamalar arasındaki fark istatiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 68'de yaş grubu demografisine göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 68: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	1,802	5	165	,115
	Medyana Göre	1,241	5	165	,292
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	1,241	5	132,936	,293
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	1,785	5	165	,119

Öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,115 olarak hesaplanmıştır. 0,115>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir. (Ancak ilgili varsayımın sağlanmaması normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı ihmal de edilebilirdi.)

Tablo 69: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	5,014	5	1,003	2,287	,048
Gruplar İçinde	72,353	165	,439		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 69'da görüldüğü üzere p değeri 0,048 olarak elde edilmiştir. p=0,048<0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi red edilmektedir. Yani ortalama puan yaş grubu demografisine göre farklılık göstermektedir. Tek yönlü varyans analizinin hipotezi red edildiğinde yani kitle ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunduğunda farklılığa sebebiyet veren grup ya da grupları bulmak için çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Multiple Comparisons) yapılmaktadır. Bölüm girişinde de bahsedildiği üzere bu noktada Tamhane's T2 testi kullanılmaktadır. İlgili testin

sonuçları ise aşağıdaki gibidir. Test sonuçlarına ilişkin tablodan görüldüğü üzere 0.05 düzeyinde farklılık anlamlıdır ve tablo üzerinde ile işaretlenen gruplar farklılığın anlamlı olmasını sağlayan gruplardır.

Tablo 70: Çoklu Karşılaştırmalar

Bağımlı Değişken: Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı						
(I) Yaşınız nedir?	(J) Yaşınız nedir?	**Ortalama Fark(I-J)**	**Standart Sapma**	**Sig.**	**95% Güven Aralığı**	
					Alt Sınır	Üst Sınır
18-25	26-35	,26057	,38774	,985	-,8575	1,3786
	36-45	,12457	,26723	,997	-,6460	,8951
	46-55	,31925	,26472	,833	-,4441	1,0826
	56-65	-,07018	,26792	1,000	-,8427	,7024
	66 ve üstü	,76357	,53094	,704	-,7674	2,2945
26-35	18-25	-,26057	,38774	,985	-1,3786	,8575
	36-45	-,13600	,31060	,998	-1,0316	,7596
	46-55	,05868	,30844	1,000	-,8307	,9481
	56-65	-,33075	,31119	,895	-1,2281	,5666
	66 ve üstü	,50300	,55403	,944	-1,0946	2,1006
36-45	18-25	-,12457	,26723	,997	-,8951	,6460
	26-35	,13600	,31060	,998	-,7596	1,0316
	46-55	,19468	,12729	,646	-,1724	,5617
	56-65	-,19475	,13381	,693	-,5806	,1911
	66 ve üstü	,63900	,47752	,763	-,7379	2,0159
46-55	18-25	-,31925	,26472	,833	-1,0826	,4441
	26-35	-,05868	,30844	1,000	-,9481	,8307
	36-45	-,19468	,12729	,646	-,5617	,1724
	56-65	-,38943*	,12872	,034	-,7606	-,0183
	66 ve üstü	,44432	,47611	,937	-,9286	1,8172
56-65	18-25	,07018	,26792	1,000	-,7024	,8427
	26-35	,33075	,31119	,895	-,5666	1,2281
	36-45	,19475	,13381	,693	-,1911	,5806
	46-55	,38943*	,12872	,034	,0183	,7606
	66 ve üstü	,83375	,47790	,504	-,5443	2,2118
66 ve üstü	18-25	-,76357	,53094	,704	-2,2945	,7674
	26-35	-,50300	,55403	,944	-2,1006	1,0946
	36-45	-,63900	,47752	,763	-2,0159	,7379
	46-55	-,44432	,47611	,937	-1,8172	,9286
	56-65	-,83375	,47790	,504	-2,2118	,5443

***. The mean difference is significant at the 0.05 level.**

Tablo 70'de eğitim durumu demografisine göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 71: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,303	1	168	,583
	Medyana Göre	,233	1	168	,630
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,233	1	167,829	,630
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,295	1	168	,588

Tablo 71'de görüleceği üzere homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,583 olarak hesaplanmıştır. 0,583>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 72: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,833	2	,417	,914	,403
Gruplar İçinde	76,534	168	,456		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 72'de görüldüğü üzere p değeri 0,403 olarak elde edilmiştir. p=0,403>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan eğitim durumu demografisine göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 73: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	1,699	5	165	,138
	Medyana Göre	1,539	5	165	,180
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	1,539	5	150,596	,181
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	1,892	5	165	,098

Tablo 73'de görüldüğü üzere öncelikle homojenlik varsayım testi yapılmıştır. Homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,138 olarak hesaplanmıştır. 0,138>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 74: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	4,191	5	,838	1,890	,099
Gruplar İçinde	73,176	165	,443		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 74'de görüldüğü üzere p değeri 0,099 olarak elde edilmiştir. p=0,099>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 75: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,892	5	165	,488
	Medyana Göre	,712	5	165	,616
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,712	5	128,417	,616
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,910	5	165	,476

Tablo 75'de görüldüğü üzere homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,488 olarak hesaplanmıştır. 0,488>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 76: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	1,768	5	,354	,772	,572
Gruplar İçinde	75,599	165	,458		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 76'da görüldüğü üzere p değeri 0,572 olarak elde edilmiştir. p=0,572>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 77: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	df1	df2	Sig.
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	4,937	1	168	,028
	Medyana Göre	3,384	1	168	,068
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	3,384	1	165,354	,068
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	5,346	1	168	,022

Tablo 77'de görüldüğü üzere homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,028 olarak hesaplanmıştır. 0,028<,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlanmadığı görülmektedir. Ancak ilgili varsayımın sağlanmaması normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı ihmal de edilebilir.

Tablo 78: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	2,759	2	1,379	3,106	,053
Gruplar İçinde	74,608	168	,444		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 78'de görüldüğü üzere p değeri 0,053 olarak elde edilmiştir. p=0,053>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 79: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**Sig.**
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,580	3	167	,629
	Medyana Göre	1,072	3	167	,362
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	1,072	3	119,898	,364
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,623	3	167	,601

Tablo 79'da görüldüğü üzere homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,629 olarak hesaplanmıştır. 0,629>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 80: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,514	3	,171	,372	,773
Gruplar İçinde	76,853	167	,460		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 80'de görüldüğü üzere p değeri 0,773 olarak elde edilmiştir. p=0,773>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

Tabloda ilgili demografiye göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına ilişkin sonuçlara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 81: Varyansların Homojenlik Testi

		Levene Testi	**df1**	**df2**	**Sig.**
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Ortalamaya Göre	,379	2	166	,685
	Medyana Göre	,271	2	166	,763
	Medyana Göre ve Düzeltilmiş F ile	,271	2	125,826	,763
	Ayıklanmış Ortalamaya Göre	,364	2	166	,695

Tablo 81'de görüldüğü üzere homojenlik varsayımının sınandığı levene testi sonuçlarına göre p değeri (Sig.)=0,685 olarak hesaplanmıştır. 0,685>0,05 olduğundan dolayı homojenlik varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Tablo 82: Anova Testi Sonuçları

Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı					
	Kareler Toplamı	**Df**	**Ortalama Kare**	**F**	**P Sig.**
Gruplar Arasında	,842	4	,211	,457	,767
Gruplar İçinde	76,525	166	,461		
Toplam	**77,367**	**170**			

Tablo 82'de görüldüğü üzere p değeri 0,767 olarak elde edilmiştir. p=0,767>0,05 olduğundan dolayı ortalamaların eşitliğini ima eden sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Yani ortalama puan ilgili demografiye göre farklılık göstermemektedir.

3.2.5. Korelasyon Analizi

İstatistikte bilinen en basit ilişki X ve Y kavramları ile gösterilen iki tesadüfi değişken arasındaki ilişkidir. Korelasyon Analizi de bu iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir.

Basit korelasyon olarak adlandırılan bu kavram + – 1 aralığında bir değer almaktadır. Eğer bu iki değişken sürekli ve normal dağılım gösteriyorlar ise Pearson korelasyon katsayısı ile ölçülür. Ancak normallik varsayımı gözlem sayısı çok olduğunda ihmal edilebilirdir. Diğer bir gereklilik ise değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olması gerekliliğidir.

Çünkü her ilişki doğrusal formda bulunmayabilir. Değişkenler metrik ölçekli ya da normal dağılıma sahip değilse Spearman korelasyon katsayısı ile ölçülür. Korelasyon analizinde amaç, bağımsız X değiştiğinde bağımlı değişkenin (Y) ne yönde değişeceğini görmektir. Anlamlı bir korelasyon katsayısı mutlak değer olarak 0.1 ve 0.3 arasında ise zayıf ilişkiyi, 0.3 ve 0.5 arasında ise orta büyüklükte bir ilişkiyi, 0.5'den büyük ise güçlü bir ilişkiyi göstermektedir (Mert,2016).

Tablo 83: Korelasyon Analizi

		Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	**Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı**
Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Pearson Korelasyonu	1	**,682****
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	171	171
Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı	Pearson Korelasyonu	**,682****	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	171	171

Tablo 83'e bakıldığında korelasyon sonuçlarına göre Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Puanı ile Adli Muhasebe Alt Ölçeği Puanı Arasında Geçerli ve Aynı Yönlü Bir İlişki olmakla beraber ilişkinin derecesi orta-üst segmentindedir.

Elde edilen bulgular çerçevesinde hipotez testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 84'de gösterilmektedir.

Tablo 84: Hipotez Testi Sonuçları

Hipotezler	Sonuçlar
$\mathbf{H_1}$: Cinsiyet değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_2}$: Yaş değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmiştir
$\mathbf{H_3}$: Eğitim değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_4}$: Meslek değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_5}$: Mesleki deneyim değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_6}$: Hakem sınıfı değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_7}$: Hakemlik sayısı değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_8}$: Sigorta anlaşmazlığı türü değişkenine göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_9}$: Cinsiyet değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{10}}$: Yaş değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmiştir
$\mathbf{H_{11}}$: Eğitim değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{12}}$: Meslek değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{13}}$: Mesleki deneyim değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{14}}$: Hakem sınıfı değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir

$\mathbf{H_{15}}$: Hakemlik sayısı değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{16}}$: Sigorta anlaşmazlığı türü değişkenine göre adli muhasebecilik anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul edilmemiştir
$\mathbf{H_{17}}$: Sigorta hileleri alt ölçeği ile adli muhasebe alt ölçeği arasında aynı yönlü ilişki vardır.	Kabul edilmiştir

SONUÇ

Bir organizasyonda insan unsurunun bulunması gerçeğinden hareketle bazı ülkelerde hile, usulsüzlük ve yolsuzluklar olay olmaktan çıkmış olgu haline dönüşmüştür. Bu çerçevede Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) tarafından 1995 yılından itibaren yıllık olarak yayınlan "Yolsuzluk Ağı Endeksi" bu durumu veriler ile desteklemektedir. Küresel boyutta örneklerine rastlanılan kara para aklama, sebepsiz zenginleşme, haksız kazanç, rüşvet, zimmet, sahtekarlık, hileli iflas, kazanç yönetimi ve yolsuzluk gibi eylemler ülke ekonomileri ve toplumsal refah üzerinde telafisi mümkün olmayan tahribatlara yol açmaktadır.

İşletmelerin kurumsallaşma çabası ve çalışanların etik değerlere uyulmasına yönelik politikaların oluşturulması hile ve usulsüzlüklerin engellenmesi açısından önemlidir. Bu süreçte işletmelerde oluşturulan iç kontrol sistemleri aracılığıyla süreçler, işler ve çalışanların eylemlerinin denetlenmesi ve verimliliğinin sağlanması mümkün hale geldi. Ancak işletmelerde oluşan ekonomik kayıpların varlığı iç kontrol sistemlerinin tek başına bir işletmede yöneticiler, çalışanlar veya müşteriler tarafından gerçekleştirilen hile, yolsuzluk ve usulsüzlükleri tespit etmede ve nedenlerini ortaya koymada eksik kaldığı görüldü. Aynı zamanda hukuksal alana yansımış olan yolsuzluk, rüşvet, hileli iflas ve sahtekarlık konularına ilişkin davalarda mahkeme heyetine, avukatlara ve işletmelere bu olayların oluşma nedenleri, olayı gerçekleştiren kişi veya kişilerin hangi amaçla bu olaya taraf oldukları ve olayın ekonomik maliyetinin tüm yönleriyle değerlendirilmesinin sadece bilirkişilik boyutuyla ele alınamayacağı gerçeği ortaya çıktı. Bu nedenler adli muhasebe disiplinin ortaya çıkmasına ve adli muhasebeciliğin bir meslek olarak tanınmasına zemin hazırladı.

Amerika'da ve Avrupa'nın birçok ülkesinde hile ve usulsüzlüklerin tespitinde önemli bir yere sahip olan "Adli Muhasebecilik Mesleği" Türkiye'de resmi olarak henüz bir meslek olarak değerlendirilmemekle birlikte işletmelerinde hile ve usulsüzlük olma ihtimaline karşı bir çok işletme tarafından dönemsel olarak adli muhasebe hizmetlerinden yararlanan sermayedar ve yönetici bulunmaktadır. Ayrıca hukuksal süreçte görülmekte olan davalarda avukatların ve hakimlerin de adli muhasebecilerden yararlandıkları görülmektedir.

Sigortacılık sektöründe meydana gelen hile ve usulsüzlüklerin tespitinde, ekonomik maliyetinin hesaplanmasında ve önlenmesinde adli muhasebeye ihtiyaç olup

olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada hazırlanan anket formu Sigorta Tahkim Komisyonu'na yansımış olan sigorta anlaşmazlık dosyalarını inceleyen sigorta hakemlerine gönderilmiştir. Anket formu üç ana bölümden oluşmakta; birinci bölümde demografik unsurlara ilişkin sorular, ikinci bölümde hile ölçeğine yönelik sorular ve üçüncü bölümde adli muhasebe ölçeğine ilişkin sorular yer almaktadır.

Doktora tezinin üçüncü kısmını oluşturan araştırma ile elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik programı aracılığıyla sınanmıştır. Araştırmanın geneline dair güvenilirlik analizi sonuçları %86 bandında seyrederken, araştırmanın 33 sorudan oluşan kurgusal sorularına yönelik güvenilirlik analizi sonuçları %89 bandında seyir izlemiştir. Her iki verinin de oldukça yüksek olması araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ve analizi hakkında etkin bir çerçeve ortaya koymaktadır. Aynı şekilde değişken ortalamalarının karşılaştırıldığı çok değişkenli istatistik tekniklerinden olan hipotez testlerinde sürekli nümerik değişkenler karşılaştırılabildiği için araştırmanın 33 kurgusal sorudan oluşan iki ölçeğinin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni iki adet sürekli değişken kurgulanmıştır. İlgili iki sürekli değişken oluşturulmadan önce ölçeğin bu duruma uygunluğunun belirlenmesi adına güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Bu kapsamda 33 kurgusal sorudan 1. ve 21. sorular (dahil) arası Sigorta Hileleri alt ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçeğin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni bir sürekli değişken kurgulanmıştır. Güvenilirlik %77 bandında seyretmiştir. 33 kurgusal sorudan 22. ve 33. sorular (dahil) arası Adli Muhasebe alt ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçeğin kendi içerisinde ortalaması alınarak yeni bir sürekli değişken kurgulanmıştır. Güvenilirlik %90 bandında seyretmiştir. Her iki veri ortalamalar alınarak yeni alt ölçek kurgulanmasının etkinliğini gözler önüne sermektedir.

Doktora tezinin araştırma başlığı kapsamında hipotez testlerinin temelinde örneklem üzerinden elde edilen değer ile ana kitle parametresine ilişkin varsayılan değerin arasındaki farkın mazur görülüp görülmeyeceğinin araştırılması düşüncesi yatmaktadır. Erişilen sonuçların araştırma amacına uygunluğu dikkat çekicidir. Bir başka deyişle erişilen sonuçlar araştırma amacının realitesini kanıtlar ve destekler niteliktedir. Yaş grubu demografisine göre sigorta hileleri ortalama puanının yani sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analiz sonucu yaş grubunun ayrımsal bir değişken olduğunu anlatmaktadır. Yaş grubu demografisine göre adli muhasebe ortalama puanının yani adli muhasebecilik

anlayışına yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu da yaş grubunun ayrımsal bir değişken olduğunu anlatmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda demografik değişkenlere göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyinin farklılık gösterip göstermediğine dair oluşturulan hipotezler dikkate alındığında cinsiyet, eğitim, meslek, mesleki deneyim, hakem sınıfı, hakemlik sayısı ve sigorta anlaşmazlığı türüne göre sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermemektedir. Sadece yaş kriterine bağlı olarak sigorta hilelerine yönelik takınılan tutum düzeyi farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle yaş kriteri sigorta hakemlerinin sigorta hilelerine yönelik algılarında farklılık arz etmektedir. Sigorta hakemlerinin adli muhasebecilik anlayışına yönelik takındıkları tutum cinsiyet, eğitim, meslek, mesleki deneyim, hakem sınıfı, hakemlik sayısı ve sigorta anlaşmazlığı değişkenlerine göre farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte sigorta hakemlerinin yaş kriterine bağlı olarak adli muhasebecilik mesleğine yönelik algılarında bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın amacına yönelik en önemli çok değişkenli istatistik tekniği korelasyon analizidir. İstatistikte bilinen en basit ilişki X ve Y kavramları ile gösterilen iki tesadüfi değişken arasındaki ilişkidir. Korelasyon Analizi de bu iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Ortalama Puanı ve Adli Muhasebe Alt Ölçeği Ortalama Puanı arasında yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre Sigorta Hileleri Alt Ölçeği Puanı ile Adli Muhasebe Alt Ölçeği Puanı Arasında Geçerli ve Aynı Yönlü Bir İlişki olmakla beraber ilişkinin derecesi orta-üst segmentindedir. Bulgular sigorta hileleri alt ölçeği ve adli muhasebe alt ölçeğine göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda sigorta hilelerinin önlenmesinde adli muhasebenin etkili olacağı tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar bağlamında adli muhasebe ile ilgili olarak gelecekte yapılacak çalışmalarda sigortacılık faaliyetlerini yürütmekte olan bir firmada sigorta hilelerinin tespit edilmesinde adli muhasebe uygulamalarına belirli bir süre yer verilebilir. Aynı şekilde bankacılık sektöründe olası hileli işlemlerin belirlenmesi ve önlenmesi amacıyla adli muhasebeye olan gereksinim düzeyi ölçülebilir. Bunun yanı

sıra muhasebe ve denetim mesleği alanında önemli rol üstlenen bağımsız denetçilerin adli muhasebecilik algıları ile mevcut eğitim ve bilgi düzeylerinin adli muhasebeye ilişkin hizmetleri sunmada yeterli olup olmadığı araştırılabilir.

Son olarak adli muhasebeciliğin ülkemizde bir meslek dalı olarak kabul görmesi amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması, muhasebe ve denetim alanındaki meslek örgütleri tarafından adli muhasebe konusunda meslek mensuplarının bilgilendirilmesi, hakim ve avukatların dava destek danışmanlığı kapsamında uzman bilirkişilik hizmetini adli muhasebe uzmanlarından almalarının uyuşmazlık veya problemlerin giderilmesinde etkili ve hızlı olabileceği konusunda aydınlatılması ve yükseköğretim kurumlarının müfredatlarında adli muhasebeye ilişkin derslere de yer verilmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2008). Unidroit ve Avrupa Borçlar Hukuku Prensipleri Işığında Aşırı İfa Güçlüğü. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 112.

ACCA Examining team, Forensic auditing. 2018. [Homepage of ACCA], [Online]. Available: https://www.accaglobal.com/ie/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/p7/technical-articles/forensic-accounting.html.

Adams, J. (2020). The Role of Forensic Accounting in Business Litigation. Journal of Legal Studies, 45(2), 78-93.

Akatak, A. (2021). Adli Muhasebe Kapsamında Hilelerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Aksu, İ., Uğur, A. ve Çukacı, Y. C. (2008). Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleğinin Bir Kolu Olarak Bilirkişilik, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(9), 63-71.

Akyel, N. (2012). Forensic accounting training: A proposal for turkey. Procedia- social and behavioral sciences, (55) 77 – 86.

Akyel, N. (2016). Adli Muhasebe Çerçevesinde Hukuk Eğitiminde Muhasebe Derslerinin Önemi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi , ICAFR 16 Özel Sayısı, 95-108.

Al, A. (2014). Adli Muhasebe ve Karar Alma Arasındaki İlişkilerin Finansal Kararlar Açısından Değerlendirilmesi, Mali Çözüm, 24(125), 95-124.

Altunay, M. A., & Acar, D. (2015). Türkiye'deki adli muhasebeciliğin hâkimlerin bakış açıları bağlamında analizi. Süleyman Demirel üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi, 20 (4), 43-66.

Altunay, M. A. ve Akıncı, H. (2021). Öğrencilerin Adli Muhasebe Mesleğine Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Tespit Edilmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. International Journal of Business, Economics and Management Perspectives, 566-590.

Apostolou, B., Hassell, J.M., and S.A. Webber (2000): "Forensic Expert Classification of Management Fraud Risk Factors," *Journal of Forensic Accounting,* Vol. I, 181-192.

Arıkan, G. (1984). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Merkez Örgütlerinde Bir Uygulama. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 153.

Barnes, M. (2021). The Social Insurance System in the U.S. The Hamilton Project.

Barzinji, Z. A. Q., Yusoff, W. S., Rosbi, M. S. B. M., Salleh, M. F. M. ve Abdullah, A. H. (2022). The Effect of Forensic Accounting on Fraud Prevention, The Moderating Role Internal Control Effectiveness, International Journal of Economics, Commerce and Management, 10(1), 213-230.

Bayrak, N. (2016). Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye'de Uygulanabilirliğinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bekçioğlu, S., Coşkun, A. ve Gümüş U. T. (2013). İşletmelerde Hile ve Yolsuzlukların Önlenmesinde Farklı bir Yaklaşım. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 59, 1-16.

Bozer, A. (1962). Sosyal ve Özel Sigortalar Arasındaki Münasebetler : I. - Sosyal ve Özel Sigortaların Ekonomik Fonksiyonu. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 33-34.

Bozkurt, N. (2000). Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan: Adli Muhasebecilik, Yaklaşım Dergisi, 8(94), 56-61.

Brown, A. (2020). The Role of Forensic Accounting in Investigating Financial Crimes. Journal of Financial Crime, 27(4), 1160-1175.

Brown, M. (2021). The Role of Forensic Accounting in Insurance Investigations. Insurance Review, 55(3), 112-125.

Caruana, Y., Grima, S., Thalassinos, Y. ve Baldacchino, P. J. (2020). The Effectiveness of Forensic Auditors in the Insurance Process, International Journal of Finance, Insurance and Risk Management, 10(4), 134-158.

Casey, E. (2011). Digital evidence and computer crime: Forensic science, computers, and the internet. Academic Press.

Clayton, M.M. (2006). Investigative Techniques. In *A Guide to Forensic Accounting Investigation* edited by Golden, Thomas W., Skalak, Steven L., and Mona M. Clayton, Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. Inc., US, 295-311.

Çabuk, A. ve Yücel, E. (2012). Adli Muhasebecilik Mesleğinin Türkiye'deki Gelişme Potansiyeline Yönelik Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 56, 67-84.

Çaldağ, Y. (1979). Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Çankaya, F., & Dinç, E., & Çoban, y., (2014). Adli muhasebede uzman tanıklık mesleği: muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma. Yönetim ve ekonomi araştırmaları dergisi, (23), 70-94.

Çapa, M. (2014). Geçmişe Etkili Sigorta. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 342.

Çekmen, Y. (2022). Muhasebede Yapılan Hatalar, Hileler ve Adli Muhasebe, İksad Yayınevi, Ankara.

Çipil, M. (2019). Sigortacılık ve Risk Yönetimi. Ankara: Seçkin.

Doğan, E. (2015). Hasar Tespiti ve Hasar Yönetim Sistemi. F. Kaya içinde, Sigortacılık (s. 199-200). İstanbul: Beta.

Doğan, F. (2018). Yargı denetiminde adli muhasebecilik ve hile incelemesi. Beta Yayınevi.

Dönmez, A. ve Çavuşoğlu, K. (2015). Hilelerin Ortaya Çıkarılması Bakımından Bağımsız Denetim İle Adli Muhasebenin Karşılaştırılması, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 1(3), 34-67.

Dubinina, M., Ksonzhyk, I., & Syrtseva, S. (2018). Forensic Accounting: The Essence and Prospects of Development in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, *4*(1), 131-138.

Eliezer, O. and Emmanuel, B. (2015). Relevance of Forensic Accounting in The Detection and Prevention of Fraud in Nigeria, International Journal of Accounting Research, 2(7), 67-77.

Engin, C., & Karakuş, M. (2020). Dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sigorta Sektörü. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 174.

Erdoğan, M. (2020). Hile Denetçiliği ve Araştırmacı Muhasebecilik Çerçevesinde Adli Muhasebe: Örnek Olay İncelemesi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 12(4), 3714-3726.

Garcia, R. (2022). The Importance of Forensic Accounting in Combating Fraud. International Journal of Economics, Commerce and Management, 10(2), 147-158.

Gardner, B., & Anderson, T. J. (2012). Criminal Evidence: Principles and Cases. Cengage Learning

Golden, Thomas, W., Skalak, Steven, L. ve Clayton, M. Mona (2006). A Guide To Financial Accounting Investigation, USA: John Wiley&Sons.

Gülten, S. (2010). Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(3).

Güneş, İ., & Yakar, S. (2014). Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 127-128.

Hamdan, M. W. (2018). The Role of Forensic Accounting in Discovering Financial Fraud, International Journal of Accounting Research, International Journal of Accounting Research, 6(2), 1-6.

Hızır, S. (209). Türk Ticaret Kanunu'nda Yer Alan Mal Sigortalarina Ilişkin Muhtelif Hüküm Ve Ilkelerin Sorumluluk Sigortasina Uygulanabilirliği. TBB Dergisi, 277.

Hudson, P. (2005). Understanding justice: An introduction to ideas, perspectives, and controversies in modern penal theory. McGraw-Hill Education

Hunter, J. (1995). Forensic Accounting-How to Investigate Financial Fraud, The Internal Auditor, Altamonte, Springs, 52(2).

IAI (2021). International Association for Identification. Erişim Adresi: https://www.theiai.org/.

IFAC. 2008. ISA 240 The Auditor's Responsibility Relating to Fraud in an Audit of Financial Statements.

Inman, K., & Rudin, N. (2001). Principles and practice of criminalistics: The profession of forensic science. CRC Press

Işık, M., & Kan, A. (2007). Türkiye'de Zorunlu Tarım Sigortalarının Uygulanabilirliği. Sosyo Ekonomi, 34.

Jones, P. (2010). The history of the criminal law of England. Read Books.

Jones, M. (2021). The Role of Forensic Accountants in Asset Recovery. Journal of Money Laundering Control, 24(3), 315-327.

Joshi, A. (2019). Role of Forensic Accounting in Frauds Detection: An Introductory View, Gap Interdisciplinarities, 2(3), 210-213.

Kagan, J. (2020, Temmuz 29). İnvestpedia. Insurance: https://www.investopedia.com/terms/i/insurance.asp adresinden alındı

Karabıyık, L., & Anbar, A. (2009). Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Doğal Afet Riskinin Yönetiminde Kullanabilecekleri Finansal Enstrümanlar. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 43.

Karacan, S. (2012). *Hukuk ile Muhasebenin Kesişme Noktası:Adli Muhasebe,* Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Y: 4, S: 8, Kış, (ss. 105-128).

Karaman, D. (2014). Sigorta ve Sigortacılık. Sigortacılık (s. 12-13). içinde İstanbul: Beta Basım A.Ş.

KARAUSTA, T. ve DONMEZ, A. (2013). "Mesleki Hile ve Bir Cözüm Önerisi Olarak Adli Denetim: Turkiye'de SPK'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Uzerine Bir Araştırma", *Mali Çözüm Dergisi*, 115, 59-88.

Karve, S. L. (2009). Principle of Life İnsurance. Himalaya: Mumbai: Himalaya Publishing House.

Kaya, F. (2014). Dünya'da ve Türkiye'de Sigortacılığın Tarihçesi. D. D. Akbay içinde, Sigortacılık (s. 69). İstanbul: Beta.

Kaya, F. (2015). Türkiyede Uygulanan Sigorta Türleri. F. Kaya içinde, Sigortacılık (s. 387). İstanbul: Beta.

Kılıç, İ., & Önal, S. (2021). Adli muhasebenin tarafları üzerine bir araştırma. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(22), 467-497.

Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı, Journal of Mood Disorders, 6(1), 47-48.

Kıllı, M. & Çeviren, S. M., (2017), Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebe Farkındalıkları: Mersin Ilinde Bir Araştırma. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 19(1), 87-108.

Kızıl, C., Akman, V. ve Yılmaz, B. (2019). Adli Muhasebe Ve Adli Muhasebecilik Mesleğine Genel Bir Bakış, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 58-73.

Kubilay, H. (2013). Oto Kiralama Klozlu Kasko Sigortası ile Güvence Altına Alınan Araçlarda Sigorta Ettirenin Sözleşme Süresi İçinde Beyan Yükümlülüğü. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54-55.

Masci, P. (2011). The History of Insurance: Risk, Uncertainty and Entrepreneurship. Journal of the Washington Institute of China Studies, 31.

Momoh, I. A. ve Benjamin, O. B. (2021). Role of Forensic Accounting in Fraud Detection and Preventation: In The Health Maintenance Organizations (HMOs), International Journal of Accounting Business and Entrepreneurship (IJABE), 1(1), 302-314.

Mert, M. (2016). Yatay Kesit Veri Analizi Bilgisayar Uygulamaları. Detay Yayıncılık, 77-108.

Nunn, L., McGuire, B. L., Whitcomb, C. ve Jost, E. (2006). Forensic Accountants: Financial Investigators, *Journal of Business & Economics Research, 4(2), 1-6.*

Oberholzer, C. (2002). Quality Management in Forensic Accounting, Gordon Institute of Business Science.

Okoye, E. I. ve Akamobi, N. L. (2009). The Role of Forensic Accounting in Fraud Investigation and Litigation Support, The Nigerian Academic Forum Volume, 17(1), 39-44.

Orhaner, E. (2013). Sigortacılık. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özbolat, M. (2020). Temel Sigortacılık. Ankara: Seçkin.

Özkan, E. (2015). Sigorta Sözleşmesi. F. Kaya içinde, Sigortacılık (s. 112). İstanbul: BETA Basım A.Ş.

Özüdoğru, D. (2017). Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirmesi. Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi, 39.

Özüdoğru, H. & Çetin, Ç. (2017). Türkiye'de Sigortacılıkta Güncel Sorunlar. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 59.

Pamukçu, F. (2017). Adli Muhasebe ve Bağımsız Denetim Sürecine Etkisi, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12(48), 227-244.

Pazarçeviren, S. Y. (2005). Adli Muhasebecilik Mesleği, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (1)2.

Ramaswamy, Vinita "New Frontiers: Training Forensic Accountants Within The Accounting Program", Journal of College Teaching & Learning, 2007/4 (9), 31–38.

Roussy, V. & Sampford, C. (2018). The role of forensic accountants in employment disputes: A study of case law. Journal of Forensic & Investigative Accounting, 10(1), 1-17.

Sarıteke, İ. (2019). Osmanlı Devletinde Sigorta Hukukunun Gelişmesi. Route Educational and Social Science Journal, 868.

Savi, F. Z. (2010). Türk Sigortacılık Sektöründe Bulunan Kurum ve Kuruluşlar. F. Kaya içinde, Sigortacılık (s.124). İstanbul: Beta.

Segem, https://www.segem.org.tr/Acente/acentederş_2208.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

Singleton, T.W. & Singleton, A.J. (2010). Fraud Auditing and Forensic Accounting. John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.

Singleton, T. W., Singleton, A. J., Bologna, J., & Lindquist, R. J. (2019). Fraud Auditing and Forensic Accounting. John Wiley & Sons.

Smith, D. (2018). The Application of Forensic Accounting in Fraud Cases. Journal of Legal and Forensic Accounting, 32(2), 89-104.

Smith, J. (2018). Forensic Accounting: An Introduction. Journal of Forensic and Investigative Accounting, 10(1), 154-170.

Subash, T. 2015. "Forensic accounting: A dynamic approach to investigate fraud, *International Journal of Current Research, (10)7*, 21926-21928.

Şahin, B. (2019). Adli Muhasebe Kapsamında Bilirkişilik Mesleğinin Tarihi Gelişimi Türk Hukuk Sisteminde Değerlendirilmesi ve Gelişim Önerileri, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şenel, S. A. ve Atmaca, P. (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarinin (SMMM) Adli Muhasebe Mesleğine Bakış Açılarının Analizi: Sivas Örneği. Asosjournal, 6(76), 272-291.

Şenel, S. A. ve Arslan, Ö. (2019). Muhasebe Skandallarinin Önlenmesinde Adli Muhasebe Mesleğinin Rolü . Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 20 (1) , 293-308.

Şenocak, K. (200). Menfaat Değeri Altında Sigorta. Ankara Hacı Bayram Veli Hukuk Fakültesi Dergisi, 3.

Thornhill, W. T. (1995). Forensic Accounting: How to Investigate Financial Fraud, Business One Irwin Professional Accounting Library, USA.

Toroslu, M. (2021). Sigorta Muhasebesi. Ankara: Seçkin.

Upadhyay, J. P. (2018). Application of forensic accounting in Nepal. NCC Journal, 3(1), 82-89.

Yaslıdağ, B. (2022). Sigortacılık. Ankara: Seçkin.

Yayla, Ş. O. (2019). Sigortacılık ve Türkiye'de Sigorta Sektörünün Durumu. Liberal Düşünce Dergisi, 117.

Yazarkan, H. ve Kaygın Yerdelen, C. (2016). Mali Nitelikli Uyuşmazlık Davalarında Bilirkişilik Uygulamasına Karşı Adli Muhasebecilik: Ordu Adliyesi Örneği. İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(1), 161-180.

Yıldırım, İ. (2011). Solvency II (Yükümlülük Karşılama Yeterliliği) Düzenlemeleri ve Türk Sigortacılık Sektörüne Etkileri. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 108.

Yılmaz, B. E. (2014). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Açıkları,Finansmanı ve Reformu. İstanbul: Derin Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.adlimuhasebe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=15, (Erişim Tarihi: 10.01.2022).

https://www.insuranceza.co.za/history-of-insurance/, (Erişim Tarihi: 09.01.2022).

https://www.insuranceza.co.za/history-of-insurance/, (Erişim Tarihi: 12.05.2022).

http://www.tsb.org.tr/sigortanin-tarihi.aspx?pageID=438, (Erişim Tarihi: 06.10.2022).

https://www.iii.org/sites/default/files/docs/pdf/insurance-driver-econ-growth-053018.pdf, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).

http://web.archive.org/web/20150119145657/http://www.tsb.org.tr/sigortanin-tarihi.aspx?pageID=438, (Erişim Tarihi: 15.06.2022).

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Sigortalar İle Özel Sigortalar Arasındaki Farklar 37
Tablo 2: Hayat ve Hayat Dışı Sigortalalar 39
Tablo 3. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin Gelişimi 50
Tablo 4. Adli Muhasebe ve Denetim Arasındaki Farklar 58
Tablo 5: Güvenirlik Analizi 82
Tablo 6: Güvenirlik Analizi 83
Tablo 7: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı 83
Tablo 8: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı 84
Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı 84
Tablo 10: Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı 85
Tablo 11: Katılımcıların Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımı 85
Tablo 12: Katılımcıların Hakem Sınıfına Göre Dağılımı 86
Tablo 13: Katılımcıların Yıl İçinde Yaptığı Hakemlik Sayısına Göre Dağılımı 86
Tablo 14: Katılımcıların En Fazla Karşılaştıkları Sigorta Anlaşmazlık Türleri 86
Tablo 15: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Hukuk" Bilgisine Katılım Düzeyi . 87
Tablo 16: Hile Kasıtlı Şekilde Yapılan Davranış Sonucunda Ortaya Çıkar İfadesine Katılım Düzeyi 87
Tablo 17: Hileli Eylemleri Kanıtlarıyla Birlikte Tespit Etmek Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi 88
Tablo 18: Hilenin Tespitinde Mesleki Şüpheciliğin Arttırılması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi 88
Tablo 19: Hilenin Tespiti İçin Etkili Bir İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi 89
Tablo 20: Hilenin Önlenmesi İçin Etkili Bir İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi 89
Tablo 21: Hilenin Tespiti Için Araştırmacı Muhasebeciliğe İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi 90
Tablo 22: Hilenin Ekonomik Değerinin Tespitinde Araştırmacı Muhasebeciliğe İhtiyaç Vardır Ifadesine Katılım Düzeyi 90
Tablo 23: Hilenin Tespitinde Bilirkişiye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi 90

Tablo 24: Hilenin Önlenmesinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi 91

Tablo 25: Sigorta Hilesi Kötü Niyetli Kişilerin Haksız Kazanç Elde Etmek Amacıyla Sigorta Şirketini Kasıtlı Olarak Aldatmasıdır İfadesine Katılım Düzeyi..... 91

Tablo 26: Sigorta Hileleri Sonucu Oluşan Ekonomik Zarar İyi Niyetli Sigortalıların Gelecekteki Sigorta Poliçe Primlerini Arttırır Ifadesine Katılım Düzeyi 92

Tablo 27: Sigorta Hilelerinin Tespiti Sürecinde Görevlendirilen Kişi/Kişilerin Birden Fazla Alanda Bilgi Sahibi Olması Gerekir İfadesine Katılma Düzeyi..... 92

Tablo 28: Sigorta Hilelerinin Belirlenmesinde Tıpkı Bir Dedektif Gibi Araştırma Yapılmalıdır İfadesine Katılım Düzeyi 93

Tablo 29: Sigorta Hilelerinin Hangi Ekonomik Çıkar İçin Yapıldığının Tespitinde İyi Bir "Muhasebe" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi 93

Tablo 30: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Denetim" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 93

Tablo 31: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "İstatistik" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 94

Tablo 32: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Psikoloji" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 94

Tablo 33: Sigorta Hilelerinin Tespitinde İyi Bir "Suç Bilimi" Bilgisine İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 95

Tablo 34: Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebenin Faydası Vardır İfadesine Katılım Düzeyi 95

Tablo 35: Sigorta Hilelerinin Ekonomik Değerinin Hesaplanmasinda Adli Muhasebenin Faydasi Vardir İfadesine Katılım Düzeyi..... 96

Tablo 36: Sigorta Uyuşmazlıklarının Giderilmesinde Adli Muhasebenin Faydası Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 96

Tablo 37: Sigorta Uyuşmazlıklarının Kısa Sürede Sonuçlanmasında Adli Muhasebenin Etkisi Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 97

Tablo 38: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Uyuşmazlıklarında Menfaatlerini Koruması İçin Adli Muhasebeciden Destek Alması Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi.. 97

Tablo 39: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Mevcut Bilirkişilerin Raporları Yeterli Olmaktadır İfadesine Katılım Düzeyi 98

Tablo 40: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Yararlanılacak Bilirkişilerin Birden Fazla Konuda Uzmanlaşmış Olması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi..... 98

Tablo 41: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Adli Muhasebecilerden Yararlanılması Gerekir İfadesine Katılım Düzeyi..... 99

Tablo 42: Sigorta Uyuşmazlıklarında / Davalarında Adli Muhasebecilerden Yararlanılması Sigorta Hilelerinin Yapılmasında Caydırıcı Rol Oynar İfadesine Katılım Düzeyi..... 99

Tablo 43: Hayat Dışı Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 100

Tablo 44: Hayat Sigortası Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebeye İhtiyaç Vardır İfadesine Katılım Düzeyi..... 100

Tablo 45: Sigorta Hilelerini Tespit Etmek Amacıyla Sigorta Şirketlerinde Adli Muhasebeci İstihdam Edilmesi Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi 101

Tablo 46: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Hilelerinin Ekonomik Değerini Tespit Etmek Amacıyla Adli Muhasebeci İstihdam Etmeleri Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi 101

Tablo 47: Sigorta Şirketlerinin Sigorta Hilelerinin Tespiti Ve Önlenmesi Amacıyla Çalışanlarına Adli Muhasebe Eğitimi Vermeleri Yararlıdır İfadesine Katılım Düzeyi 102

Tablo 48: Güvenirlik Analizi..... 102

Tablo 49: Güvenilirlik Analizi..... 103

Tablo 50: Bağımsız Örneklem T Testi..... 104

Tablo 51: Test of Homogeneity of Variances..... 105

Tablo 52: Anova Testi Sonuçları 105

Tablo 53: Çoklu Karşılaştırmalar..... 106

Tablo 54: Varyansların Homojenlik Testi 107

Tablo 55: Anova Testi Sonuçları 107

Tablo 56: Varyansların Homojenlik Testi 108

Tablo 57: Anova Testi Sonuçları 108

Tablo 58: Varyansların Homojenlik Testi 109

Tablo 59: Anova Testi Sonuçları 109

Tablo 60: Varyansların Homojenlik Testi 109

Tablo 61: Anova Testi Sonuçları 110

Tablo 62: Varyansların Homojenlik Testi 110

Tablo 63: Anova Testi Sonuçları 111

Tablo 64: Varyansların Homojenlik Testi 111

Tablo 65: Anova Testi Sonuçları 111

Tablo 66: Grup İstatistikleri..... 112

Tablo 67: Bağımsız Örneklem Testi 112

Tablo 68: Varyansların Homojenlik Testi 113
Tablo 69: Anova Testi Sonuçları 113
Tablo 70: Çoklu Karşılaştırmalar..... 114
Tablo 71: Varyansların Homojenlik Testi 115
Tablo 72: Anova Testi Sonuçları 115
Tablo 73: Varyansların Homojenlik Testi 116
Tablo 74: Anova Testi Sonuçları 116
Tablo 75: Varyansların Homojenlik Testi 117
Tablo 76: Anova Testi Sonuçları 117
Tablo 77: Varyansların Homojenlik Testi 117
Tablo 78: Anova Testi Sonuçları 118
Tablo 79: Varyansların Homojenlik Testi 118
Tablo 80: Anova Testi Sonuçları 119
Tablo 81: Varyansların Homojenlik Testi 119
Tablo 82: Anova Testi Sonuçları 119
Tablo 83: Korelasyon Analizi 120
Tablo 84: Hipotez Testi Sonuçları 121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yıllar itibariyle dağıtım kanallarının prim üretimi içindeki payı..... 44

EKLER

"SİGORTA HİLELERİNİN TESPİTİNDE ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ: SİGORTA SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA"YA YÖNELİK ANKET FORMU

Değerli Katılımcı,

Sigortacılık sektöründe oluşan hile ve suistimallerin tespitinde ve önlenmesinde adli muhasebenin rolünü incelemek amacıyla hazırladığımız bu anket ile "Sigorta Hilelerinin Tespitinde Adli Muhasebenin Önemi: Sigorta Sektörüne Yönelik Bir Araştırma" adlı doktora tez çalışmasına veri desteği sağlamayı amaçlamaktayız. Soruların cevaplandırılması en fazla 5-10 dakika sürmektedir. Soruları cevaplarken isminizi belirtmeniz kesinlikle istenmemektedir. Cevaplarınıza ilişkin gizlilik kesin bir şekilde sağlanacak ve toplanan veriler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır.

Değerli zamanınızı ayırarak vereceğiniz destek ve araştırmamıza sağlayacağınız katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Mustafa AKYÜREK
Doktora Öğrencisi
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doç. Dr. Hakan VARGÜN
Tez Danışmanı
Karabük Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Adli Muhasebe: Adli sürece konu olan veya olması muhtemel olan bir konunun tüm yönleriyle muhasebe, denetim, psikoloji ve suç bilimi gibi diğer bilim dallarından da yararlanarak araştırma, sorgulama ve analiz teknikleri kullanılarak gerçeği arayan bir bilim dalıdır.

Adli Muhasebeciliğin Boyutları

Uzman Tanıklık/Şahitlik Desteği: Mahkeme heyetinin veya hakimlerin kararlarının oluşmasına yardımcı olmak.

Dava Desteği: Avukatlara ortaya çıkan mali kaybın hesaplanması için yardımcı olmak.

Hile Araştırması/Hile Denetçiliği Desteği: İşletme sahip ve yöneticilerin talebi doğrultusunda mevcut ve olası hilelerin varlığı konusunda yardımcı olmak.

A. TANIMLAYICI BİLGİLER				
1. Cinsiyet	Erkek	( )	Kadın	( )
2. Yaş	18-25	( )	46-55	( )
	26-35	( )	56-65	( )
	36-45	( )	66 ve üstü	( )
3. Eğitim Durumu	Lisans	( )		
	Yüksek Lisans	( )		
	Doktora	( )		
4. Meslek	Hakim	( )	Sigorta Uzmanı	( )
	Avukat	( )	Sigorta Eksperi	( )
	Akademisyen	( )	Diğer	( )
5. Mesleki Deneyim	1-5 yıl	( )	16-20 yıl	( )
	6-10 yıl	( )	21-25 yıl	( )
	11-15 yıl	( )	26 yıl ve üstü	( )
6. Hakem Sınıfı	Hayat Sigorta Hakemi	( )		
	Hayat Dışı Sigorta Hakemi	( )		
	Hayat Dışı İtiraz Hakemi	( )		
7. Yıl İçinde Yapılan Hakemlik Sayısı	1-5	( )	11-15	( )
	6-10	( )	16 ve üstü	( )
8. En Fazla Karşılaşılan Sigorta Anlaşmazlık Türü	Trafik Sigortası	( )	Nakliye Sigortası	( )
	Kasko Sigortası	( )	Konut Sigortası	( )
	Tamamlayıcı Sağlık Sigortası	( )	Tarımsal Sigorta	( )
	Özel Sağlık Sigortası	( )	Makine Sigortası	( )
	Zorunlu Deprem Sigortası	( )	Diğer	( )
	Evim Güvende Sigortası	( )		

B. SİGORTA UYUŞMAZLIKLARI / SUİSTİMALLERİ / HİLELERİ VE ADLİ MUHASEBE	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
9. Hile, kasıtlı şekilde yapılan davranış sonucunda ortaya çıkar	( )	( )	( )	( )	( )
10. Hileli eylemleri kanıtlarıyla birlikte tespit etmek gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
11. Hilenin tespitinde mesleki şüpheciliğin arttırılması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
12. Hilenin tespiti için etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
13. Hilenin önlenmesi için etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
14. Hilenin tespiti için araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )

15. Hilenin ekonomik değerinin tespitinde araştırmacı muhasebeciliğe ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
16. Hilenin tespitinde bilirkişiye ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
17. Hilenin önlenmesinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
18. Sigorta hilesi kötü niyetli kişilerin haksız kazanç elde etmek amacıyla sigorta şirketini kasıtlı olarak aldatmasıdır	( )	( )	( )	( )	( )
19. Sigorta hileleri sonucu oluşan ekonomik zarar iyi niyetli sigortalıların gelecekteki sigorta poliçe primlerini arttırır	( )	( )	( )	( )	( )
20. Sigorta hilelerinin tespiti sürecinde görevlendirilen kişi/kişilerin birden fazla alanda bilgi sahibi olması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
21. Sigorta hilelerinin belirlenmesinde tıpkı bir dedektif gibi araştırma yapılmalıdır	( )	( )	( )	( )	( )
22. Sigorta hilelerinin hangi ekonomik çıkar için yapıldığının tespitinde iyi bir "muhasebe" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
23. Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "denetim" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
24. Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "istatistik" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
25. Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "hukuk" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
26. Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "psikoloji" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
27. Sigorta hilelerinin tespitinde iyi bir "suç bilimi" bilgisine ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
28. Sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebenin faydası vardır	( )	( )	( )	( )	( )
29. Sigorta hilelerinin ekonomik değerinin hesaplanmasında adli muhasebenin faydası vardır	( )	( )	( )	( )	( )
30. Sigorta uyuşmazlıklarının giderilmesinde adli muhasebenin faydası vardır	( )	( )	( )	( )	( )
31. Sigorta uyuşmazlıklarının kısa sürede sonuçlanmasında adli muhasebenin etkisi vardır	( )	( )	( )	( )	( )
32. Sigorta şirketlerinin sigorta uyuşmazlıklarında menfaatlerini koruması için adli muhasebeciden destek alması yararlıdır	( )	( )	( )	( )	( )
33. Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında mevcut bilirkişilerin raporları yeterli olmaktadır	( )	( )	( )	( )	( )
34. Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında yararlanılacak bilirkişilerin birden fazla konuda uzmanlaşmış olması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
35. Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması gerekir	( )	( )	( )	( )	( )
36. Sigorta uyuşmazlıklarında / davalarında adli muhasebecilerden yararlanılması sigorta hilelerinin yapılmasında caydırıcı rol oynar	( )	( )	( )	( )	( )
37. Hayat dışı sigorta hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
38. Hayat sigortası hilelerinin tespitinde adli muhasebeye ihtiyaç vardır	( )	( )	( )	( )	( )
39. Sigorta hilelerini tespit etmek amacıyla sigorta şirketlerinde adli muhasebeci istihdam edilmesi yararlıdır	( )	( )	( )	( )	( )

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa AKYÜREK 2004 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hastane İşletmeciliği Yüksek Lisansını bitirdi. 2000 yılında Marmara Üniversitesi Hastanesinde memur olarak göreve başladı. 2012 yılında Karabük Üniversitesine tayin oldu. 2015 yılında Beden Eğitim ve Spor Yüksekokuluna Yüksekokul Sekreteri olarak atandı. 2016 yılında Adalet Meslek Yükseokulunda görev yaptıktan sonra 2018 yılında İşletme Fakültesi Fakülte Sekreteri olarak atandı. 2022 yılında Edebiyat Fakültesi Fakülte sekreterliğine atandı ve halen bu görevi yürütmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.